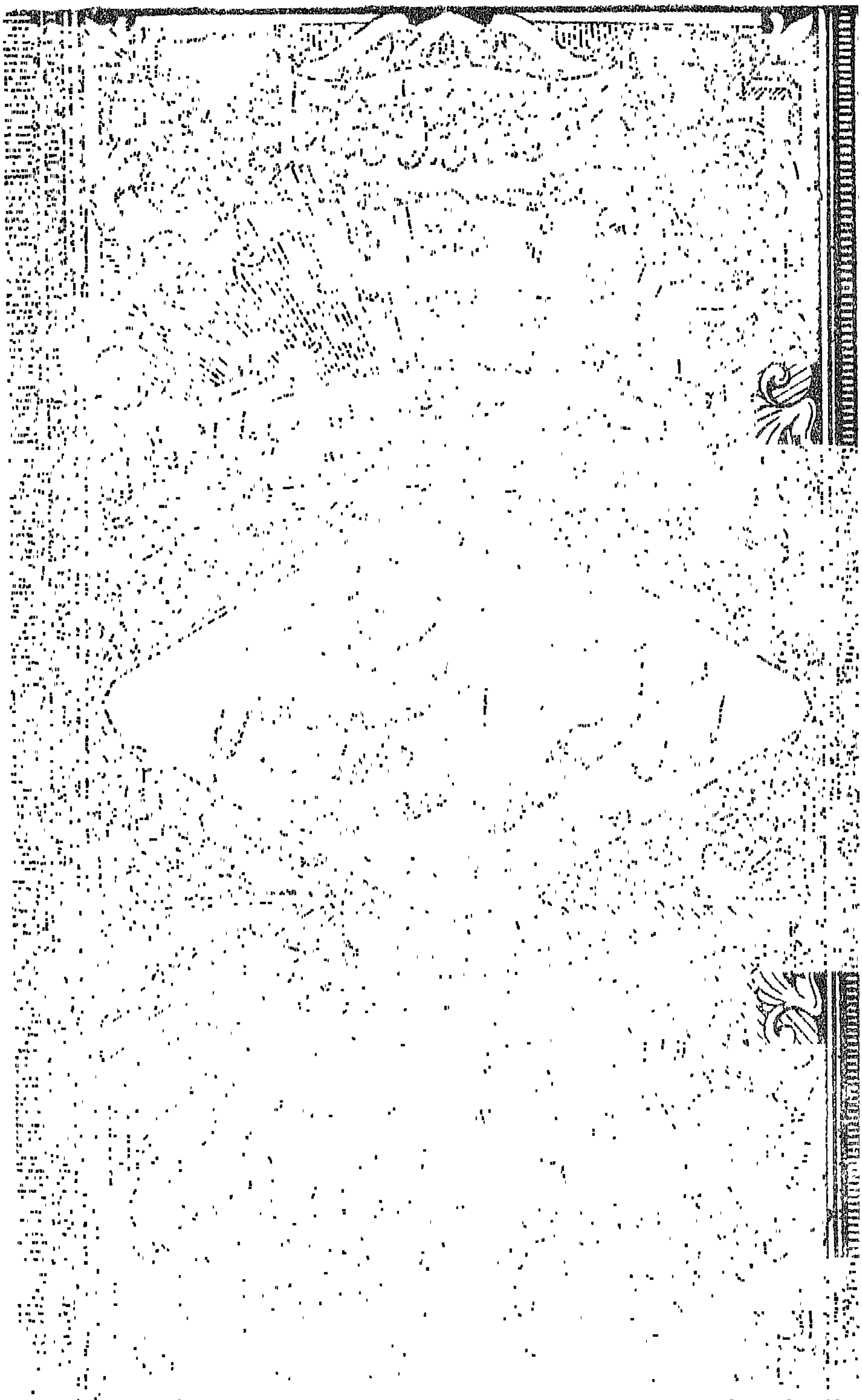
مجموعهٔ رباعیات عمر خیام

در مطبع منشی تیج کمار لکھنؤ طبع شده شایع گردید

سیزدهم ۱۳ ۳۰۰۰ قیمت ایک روپیه ۵ پیسے

بسم اللہ الرحمن الرحیم

رباعیات عمر خیام

(۱)

آمد سحری ندا ز میخانهٔ ما — کای رند خراباتی دیوانهٔ ما
برخیز که پر کنیم پیمانه ز می — زاں پیش که پر کنند پیمانهٔ ما

(میخانہ)

رباعی

(۲)

گر می نخوری طعنه مزن مستاں را — گر دست دهد توبه کنم یزداں را
تو فخر بدیں کنی که من می نخورم — صد کار کنی که می غلام است آں را

ایضاً

(۳)

مرداں نبود که خلق خوارند او را — وز بیم بدی نیک شمارند او را
رندی که نمود روی دستی بکرم — رنداں همه پشت دست دارند او را

ایضاً

(۴)

چوں ز آب و گل آفرید صانع ما را — گردد به تبسم زمانه قانع ما را
پیوسته مرا ز می همیں منع کنی — خود دست تهی بس است مانع ما را

ایضاً

(۵)

چوں عهده نمی شود کسی فردا را — حالی خوش کن تو ایں دل شیدا را
می نوش بنور ماه اے ماه که ماه — بسیار بتابد و نیابد ما را

(فردا) (باده)

سلہ پہلا شعر خطاب میں رند کے ساتھ اور دوسرے شعر کا مفہوم یہ ہے کہ شراب کا پیالہ جلد بھر لو قبل اسکے کہ ہماری زندگی کا پیالہ پُر ہو جائے ۱۲

سلہ یعنی شراب پینے سے ہمکو منع کیوں کرتے ہو خود ہمارا خالی ہاتھ یعنی ہماری مفلسی ہمکو شراب پینے سے روکتی ہے ۱۲

سلہ عہدہ نمی شود کسی مراد یہ کہ ذمہ داری نہیں کرتا یعنی جب خود اپنی ذات کی ... شراب پینے میں کوئی ذمہ داری نہیں لیتا ... جشن ... اور شراب پینے کی ... کبھی ...

رباعی

(۶)

اے کردہ ز لطف و قہر تو صنع خدا
در عہدِ ازل بہشت و دوزخ بنا

بزمِ تو بہشت است و مرا جرمے نیست
چون است کہ در بہشت رہ نیست مرا

پیدا

ایضاً

(۷)

بُت گفت بہ بُت پرست کاے عابدِ ما
دانی ز چہ روئے گشتۂ ساجدِ ما

بر ما بہ جمال خود تجلّی کردا است
آں کس کہ ز تست ناظرِ او شاہدِ ما

ایضاً

(۸)

بر دست یکے تیغ چو آب است مرا
کز وے ہمہ سال فتح باب است مرا

پیوستہ دل خصم کباب است مرا
وز کلہ او جامِ شراب است مرا

ایضاً

(۹)

دانی کہ چہ نیست اے دلبرِ ما
تا بے جہتی نرفتۂ از برِ ما

خود کس نفرستی و نپرسی ہرگز
تا بیتو چہا می گذرد بر سرِ ما

ایضاً

(۱۰)

مے قوتِ جسم و قوتِ جانست مرا
مے کاشفِ اسرارِ نہانست مرا

دیگر طلبِ دنیا و عقبیٰ نکنم
یک جرعہ پُر از ہر دو جہانست مرا

ایضاً

(۱۱)

از آتشِ ما دود کجا بود اینجا
وز مایۂ ما سود کجا بود اینجا

آں کس کہ مرا نام خراباتی کرد
در اصل خرابات کجا بود اینجا

ایضاً

(۱۲)

برخیز و بیا بتا برائے دلِ ما
حل کن بجمالِ خویشتن مشکلِ ما

یک کوزۂ مے بیار تا نوش کنیم
زاں پیش کہ کوزہ کنند از گلِ ما

بتا بمعنی

ایضاً

(۱۳)

چوں فوت شوم بباده شوئید مرا
تلقین ز شراب و جام گوئید مرا

خواهید بروز حشر یابید مرا	کز رونہ	از خاک در میکده بوئید مرا
(۱۴)	رباعی	
از بادهٔ ناب لعل شد گوهر ما		آمد بفغان ز دست ما ساغر ما
از بسکه همی خوریم می بر سر می		ما در سر می شدیم و می در سر ما
خرم نبود شحم دل پر غم را (۱۵)	ایضاً	
خرم نبود زیست دل پر غم را		هجر تو حزین کرد دل خرم را
من تلخی عالم بتو خوش میکردم		با تلخی هجرت چه کنم عالم را
(۱۶)	ایضاً	
هر چند که رنگ و بوی زیباست مرا		چون لاله رخ و چو سرو بالاست مرا
معلوم نشد که در طربخانهٔ خاک		نقاش من از بهر چه آراست مرا
(۱۷)	ایضاً	
غافل بگنج امید درین شوم سرا	عاقل	هر دولت او و دل نهد از بهر خدا
هرگاه که خواهد که نشیند از پا		گیرد اجلش دست که بالا بپیا
(۱۸)	ایضاً	
ای خواجه یکی کام روا کن ما را		دم در کش و در کار خدا کن ما را
ما راست رویم ایک تو کج بینی		رو چارهٔ دیده کن رها کن ما را
(۱۹)	ایضاً	
عاشق همه روزه مست و شیدا بادا	ازوز	دیوانه و شوریده و رسوا بادا
در هشیاری غصهٔ هر چیز خوریم		چون مست شدیم هر چه بادا بادا
(۲۰)	ایضاً	
ساقی قدحی که کارساز است خدا		در رحمت خود بنده نواز است خدا
می خور به بهار و با طاعت مفروش		کز طاعت خلق بی نیاز است خدا
(۲۱)	ایضاً	

ساقی نظرے بہ بے کساں بہر خدا — بشکن تب ما بوالہوساں بہر خدا
ماماہی مردہ ایم و تو آب حیات — مارا بوصالِ خود رساں بہرِ خدا

رباعی (۲۲)

قرآں کہ ہمیں کلام خوانند اورا — گہ گاہ نہ بر دوام خوانند اورا
درخطِ پیالہ آیتے روشن ہست — کاندر ہمہ جا مدام خوانند اورا

ایضاً (۲۳)

اے آنکہ گزیدۂ جہانی تو مرا — خوشتر زدل و دیدہ و جانی تو مرا
ازجاں صنما عزیزتر چیزے نیست — صد بار عزیزتر ازانی تو مرا

ایضاً (۲۴)

امشب بر ماست کہ آورد ترا — وز پردہ بدیں دست کہ آورد ترا
نزدیک کسے کہ بے تو در آتش بود — چوں باد نمی جست کہ آورد ترا

ایضاً (۲۵)

خواہی زفراق در فغاں دار مرا — خواہی زوصال شادماں دار مرا
من با تو نہ گویم کہ چساں دار مرا — زانساں کہ دلت خواست چناں دار مرا

ایضاً (۲۶)

اے دل ز زمانہ رسم احساں مطلب — وز گردش دوراں سر و ساماں مطلب
درماں طلبی درد تو افزوں گردد — با درد بساز و ہیچ درماں مطلب

ایضاً (۲۷)

روزیکہ بدست برنہم جام شراب — وز غایت خرمی شوم مست و خراب
صد معجزہ پیدا کنم اندر ہر باب — زیں طبع چو آتش و سخنہائے چو آب

ایضاً (۲۸)

چنداں بخورم شراب کیں بوے شراب — آید ز تراب چوں روم زیر تراب
تا بر سر خاک من رسد مخمورے — از بوے تراب من شود مست و خراب

(٢٩)	رباعی	
بادہ و معشوق درین کنج خراب فارغ ز امید رحمت و بیم عذاب		جان و دل و جام و جامہ رہن شراب آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب
(٣٠)	ایضاً	
با ہم می و مطرب این کنج خراب سر در سر می کردہ و می در سر ما		جان و دل و دین و عقل مرہون شراب بنیاد جہان و خانہ مانند حباب
(٣١)	ایضاً	
با بط می گفت ماہی در تب و تاب بط گفت کہ چون من و تو گشتیم کباب	تا	باشد کہ بجوی رفتہ باز آید آب بو واز پس مرگ ما چہ دریا چہ سراب
(٣٢)	ایضاً	
بر پای تو بوسہ دادن ای شمع طرب دست من و دامن خیالت ہر روز		بہ زان باشد کہ دیگران را ابر لب پای من و جستن وصالت ہمہ شب
(٣٣)	ایضاً	
چون نیست ہر چہ ہست جز باد بدست پندار کہ ہر چہ ہست در عالم نیست		چون نیست ہر چہ نیست نقصان و شکست انگار کہ ہر چہ نیست در عالم ہست
(٣٤)	ایضاً	
روزی دو سہ مہلت ست میخور می ناب دانی کہ جہان رو بخرابی دارد		کین عمر گذشتہ در نیابی دریاب تو نیز شب و روز ہمیں باش خراب
(٣٥)	ایضاً	
ما ہم نہادہ سر بفرمان شراب ہم ساقی ما حلق صراحی در دست	آبجو	جان کردہ فدای لب خندان شراب ہم بر لب ساغر آمدہ جان شراب
(٣٦)	ایضاً	
در کوی نیاز ہر دلی را دریاب	واہ	در کوی حضور مقبلی را دریاب

صد کعبہ آب و گل بیک دل نرسد — کعبہ چہ روی برو دلے را دریاب

رباعی (۳۷)

جامے و مے و ساقی بر لب کشت — این جملہ مرا وہم ترا گشتہ بہشت

مشنو سخن بہشت و دوزخ از کس — کہ رفت بدوزخ و کہ آمد ز بہشت

ایضاً (۳۸)

چون نیست حقیقت و یقین اندر دست — نتوان بامید شک ہمہ عمر نشست

ہان تا ننہیم ساغر بادہ ز دست — در بے خردی مرد چہ ہشیار چہ مست

ایضاً (۳۹)

گر گل نبود نصیب ما خار بس است — ور نور نمی رسد بما نار بس است

گر صبحہ و سجادہ و شیخی نبود — ناقوس کلیسا و زنار بس است

ایضاً (۴۰)

اجزاے پیالہ کہ در ہم پیوست — بشکستن آن روا نمیدارد دست

چندین سر و دست نازنینان جہان — از مہر کہ پیوست و بکین کہ شکست

ایضاً (۴۱)

امروز ترا دست رس فردا نیست — واندیشۂ فردات بجز سودا نیست

ضائع مکن این دم ار دلت شیدا نیست — کین باقی عمر را بہا پیدا نیست

ایضاً (۴۲)

اے چرخ فلک خرابی از کینۂ تست — بیدادگری عادت دیرینۂ تست

اے خاک اگر سینۂ تو بشگافند — بس گوہر قیمتی کہ در سینۂ تست

ایضاً (۴۳)

آن بت کہ دلم ز ہجر او زار شدہ است — او جاے دگر بغم گرفتار شدہ است

من در طلب علاج خود چون کوشم — چون آنکہ طبیب ماست بیمار شدہ است

ایضاً (۴۴)

هر دل که درو مهر و محبت بسرشت در دفتر عشق نام هر کس که نوشت	نور	گر ساکن مسجد است وگر ز اهل کنشت آزاد ز دوزخ است و فارغ ز بهشت
(۴۵)	رباعی	
دوری که درو آمدن و رفتن ماست کس می نزند دمی درین معنی راست		آنرا نه بدایت نه نهایت پیداست کین آمدن از کجا و رفتن بکجاست
(۴۶)	ایضاً	
ساقی چو زمانه در شکست من و تست گر زانکه میان من و تو جام می است	بہشت	دنیا نه سرا نشست من و تست می دان بیقین که حق بدست من و تست
(۴۷)	ایضاً	
ما کافر عشقیم و مسلمان دگر است از ما رخ زرد و جگر پاره طلب	جامہ کہنہ	ما مور ضعیفیم و سلیمان دگر است بازار چه قصب فروشان دگر است
(۴۸)	ایضاً	
می خوردن و شاد بودن آئین منست گفتم بعروس دهر کابین تو چیست		فارغ بودن ز کفر و دین دین منست گفتا دل خرم تو کابین منست
(۴۹)	ایضاً	
سر از همه ناکسان نهان باید داشت بنگر که بجای مردمان می چه کنی		راز از همه ابلهان نهان باید داشت چشم از همه مردمان همان باید داشت
(۵۰)	ایضاً	
اسرار جهان چنانکه در دفتر ماست چون نیست درین مردم نادان اهلی		گفتن نتوان زانکه وبال سر ماست گفتن نتوان هر انچه در خاطر ماست
(۵۱)	ایضاً	
گویند که می بماه شعبان نه رواست شعبان و رجب ماه خدا است و رسول		نه نیز رجب که آن مه خاص خداست ما می برمضان خوریم کان خاصه ماست

(۵۲) رباعی	
چون ہشیارم زمن طرب پنہان ست	چون مست شوم در خردم نقصان ست
حالیست میان مستی و ہشیاری	من بندۂ آنکہ زندگانی آن ست
(۵۳) ایضاً	
زاں بادہ کہ عمر را حیاتے دگر است	پُرکن قدحے گرچہ ترا دردِ سر است
برنہ بکفم کہ کارِ عالم سر است	بشتاب کہ عمرت اے پسر درگذر است
(۵۴) ایضاً	
ہرگہ کہ غمے ملازمِ دل شودت	یا قصۂ کارِ خویش مشکل شودت
حالِ دلِ دیگرے بباید پُرسید	تا خوشدلی تمام حاصل شودت
(۵۵) ایضاً	
در چشمِ محققاں چہ زیبا و چہ زشت	منزلگہ عاشقاں چہ دوزخ چہ بہشت
پوشیدنِ بیدلاں چہ اطلس چہ پلاس	زیرِ سرِ عاشقاں چہ بالین و چہ خشت
(۵۶) ایضاً	
عمرے بگل و بادہ برفتیم بگشت	یک کارِ من از دورِ جہان است نگشت
از مے چو نشد ہیچ مرادم حاصل	از ہرچہ گذشتیم گذشتیم گذشت
(۵۷) ایضاً	
بسیار بگشتیم بگردِ در و دشت	(ذو بیم) اندر ہمہ آفاق بگشتیم بگشت
از کس نشنیدیم کہ آمد زیں راہ	راہے کہ برفت راہ رو باز نگشت
(۵۸) ایضاً	
لعلِ تو مے مذاب و ساغر کانست	چشمِ تو پیالہ و شراب اش جانست
آں جام بلوریں کہ زمے خندانست	اشکے است کہ خونِ دل درو پنہانست
(۵۹) ایضاً	
برتر ز سپہرِ خاطرم روزِ نخست	لوح و قلم و بہشت و دوزخ می جست

۵۲ مطلب یہ ہے کہ نہ مست و بیہوش رہے کہ عقل کھو دیگا اور نہ بے عقل ہوشیار بنکر زندگی گزارے کہ ہوشیار رہکر تو خوش نہیں رہ سکتا اسلئے کہ سے آخر کہ عقل بیچ میں رہنا بہتر ہے غم سے دور رہیگا اور عقل بھی بنی رہے گی اور زندگی بسر ہو
خیر الامور اوسطہا پر عمل رکھوں ۲۰۱۰ ۳ی

۵۴ یعنی اگر کسی کو کوئی غم ہو تو اپنے سے بدتر کا حال دیکھے یا کسی دوسرے کا حال پوچھے چونکہ دنیا میں غم سے کوئی آزاد نہیں اسلئے لازمی طور پر وہ بھی اپنا غم بیان کریگا تو پھر پوچھنے والے کا غم اسلئے کم ہو جائیگا کہ تنہا مجھی پر مصیبت نہیں ہے بلکہ اور لوگ بھی میری طرح بلا میں گرفتار ہیں ۱۲ ۳ی

۵۷ یعنی ہم تمام عالم میں پھرے مگر کہیں پتہ نہیں چلا کہ کوئی اس راز کی راہ میں گیا ہو اور واپس آیا ہو ۲۰۱۲ ۳ی

پس گفت مرا معلم از علم درست		لوح و قلم و بہشت و دوزخ باتست
(۶۰)	رباعی	
بسیار بگشتیم بگرد در و دشت		یک کار من از گذشت ہمی نیک نگشت
درنا خوشی زمانہ بارے عمرم		گر خوش بگذشت یکدمی خوش نگذشت
(۶۱)	ایضاً	گر خوش نگذشت بارے خوش بگذشت
در پردۂ اسرار کسے را رہ نیست		زین تعبیہ جان ہیچ کس آگہ نیست
جز در دل خاک ہیچ منزلگہ نیست		افسوس کہ این فسانہ ہم کوتہ نیست
(۶۲)	ایضاً	آشفتہ کہ چنیں فسانہا
ہر سبزہ کہ بر کنار جوئے رستہ است		گویا ز لب فرشتہ خوئے رستہ است
پا بر سر سبزہ بخواری ننہی		کاں سبزہ ز خاک لالہ روئے رستہ است
(۶۳)	ایضاً	
مے بر کف من نہ کہ دلم در تاب است		وین عمر گریز پاے چوں سیماب است
برخیز کہ بیداری دولت خواب است		دریاب کہ آتش جوانی آب است
نہ آنرا کہ (۶۴)	ایضاً	زانست کہ او نیست درین راہ درست
در دہر بر نہال تحقیق نرست		زیرا کہ درین راہ کسے نیست درست
ہر کس زدہ دست عجز در شاخے سست		امروز چو دی شناس فردا چو نخست
(۶۵)	ایضاً	
آں بہ کہ درین زمانہ کم گیری دوست		با اہل زمانہ صحبت از دور نکوست
آں کس کہ بجملگی ترا تکیہ بدوست		چوں چشم خرد باز کنی دشمنت اوست
(۶۶)	ایضاً	
اے آمدہ از عالم روحانی تفت		حیران شدہ در پنج و چہار و شش و ہفت
مے خور چو ندانی از کجا آمدہ		خوش باش ندانی بکجا خواہی رفت
(۶۷)	ایضاً	

هر چند که از گناه بدبختم و زشت
نومید نیم چو بت‌پرستان ز کنشت
اما سحری که میرم از مخموری
می‌خواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

(۶۸) رباعی

می گرچه بشرع زشت نامست خوشست
چون از کف ساقی غلامست خوشست
تلخ است و حرامست خوشم می‌آید
دیریست که تا هر چه حرامست خوشست

(۶۹) ایضاً

چندین غم مال و حسرت دنیا چیست
هرگز دیدی کسی که جاوید بزیست
این یک نفسی که در تنت عاریتیست
با عاریتی عاریتی باید زیست

(۷۰) ایضاً

روزی که شود اذا السماء انشقت
و اندم که بود اذا النجوم انکدرت
من دامن تو بگیرم اندر عرصات
گویم صنما بای ذنب قتلت

(۷۱) ایضاً

هر کار تو نیک است به تدبیر تو نیست
در مهر بود و نیز تقصیر تو نیست
تسلیم و رضا پیشه کن و شاد بزی
چون نیک و بد جهان به تدبیر تو نیست

(۷۲) ایضاً

چون مردن تو مردن یکبارگی است
یکبار بمیر این چه بیچارگی است
خونی و نجاستی و مشتی رگ و پوست
در کار نبود این چه غمخوارگی است

(۷۳) ایضاً

ای سرد خرد و حدیث فردا هوس است
ورد بر زدن لاف سخنها هوس است
امروز چنین هر که خرمند کس است
داند که همه جهان چنین یک نفس است

(۷۴) ایضاً

خیام که خیمه‌های حکمت می‌دوخت
در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراض اجل طناب عمرش چو برید
دلال قضا برایگانش بفروخت

(۷۵)	رباعی		
در روے زمیں اگر مرا یک خشت است			آں وجہ مے است گرچہ نامی زشت است
گویند ترا وجہ مے فردا نیست			دراعۂ و دستار ز مریم رشت ست
(۷۶) ے مدام ۱۲	ایضاً		
یک ہفتہ شراب خوردہ باشی پیوست			ہاں تا نہ ہی تو روز آدینہ ز دست
در مذہب ما شنبہ و آدینہ یک است			جبار پرست باش نہ روز پرست
(۷۷)	ایضاً		
خاکے کہ بزیر پاے ہر حیوانے ست			زلف صنمے و ابروے جانانے ست
ہر خشت کہ بر کنگرۂ ایوانے ست			انگشت و زیرے و سر سلطانے ست
(۷۸)	ایضاً		
دل سر حیات را کما ہی دانست			در موت ہم اسرار الٰہی دانست
امروز کہ باخودی ندانستی ہیچ			فردا کہ ز خود روی چہ خواہی دانست
(۷۹)	ایضاً		ے خبرت
گر از پے شہوت و ہوا خواہی رفت			از من خبرت کہ بینوا خواہی رفت
بنگر چہ کسے و از کجا آمدۂ			میداں کہ چہ میکنی کجا خواہی رفت
(۸۰)	ایضاً		
نیکی و بدی کہ در نہاد بشر ست			شادی و غمے کہ در قضا و قدر ست
با چرخ مکن حوالہ کاندر رہِ عقل			چرخ از تو ہزار بار بیچارہ تر ست
(۸۱)	ایضاً		
ایں کوزہ چو من عاشق زاری بود ست			در بند سر زلف نگاری بود ست
ایں دستہ کہ در گردنِ او می بینی			دستے ست کہ در گردن یاری بود ست
(۸۲)	ایضاً		
خیّام ز بہر گنہ ایں ماتم چیست			در خوردن غم فائدہ بیش و کم چیست

۷۵ اگر روے زمین پر میرے ملک میں کوئی تھوڑی سی بھی چیز ہے میں شراب کی قیمت میں سکو صرف کرونگا، لوگ کہتے ہیں کہ اسمیں سے پاس کیا کیا ہو کہ تو شراب کی قیمت اس سے ادا کریگا میں کہتا ہوں کہ پیری زرہ اور گیرو ہی مریم کی کاتی ہوئی ہے کہ اسکو بیچ کر شراب سکونگا آسمان سے

۸۲ یہ اچھائی برائی جو انسان کی فطرت میں ہیں اسکو آسمان کے حوالے نہ کرنا چاہیے اور یہ سمجھنا چاہیے کہ آسمان بھی ہم سے زیادہ مجبور ہے خلاف ہے اور ... آسمان ہے ... غیر ... آسمان ہم سے ہزار درجہ زیادہ مجبور اور بیچارہ ہے

آنرا کہ گنہ نکرد غفراں نبود — غفراں ز براے گنہ آمد غم چیست

رباعی (۸۳)

ہشدار کہ روزگار شور انگیز است — ایمن منشیں کہ تیغ دوراں تیز است
در کامِ تو گر زمانہ لوزینہ نہد — زنہار فرو مبر کہ زہر آمیز است

ایضاً (۸۴)

چوں آب بجویبار و چوں باد بدشت — روز دگر از عمر من و تو بگذشت
تا من باشم غم دو روزہ نخورم — روزیکہ نیامدست و روزیکہ گذشت

ایضاً (۸۵)

طاسِ فلک از پیش دلآرای تہیست — آسودہ دریں جہاں ندانم کیست
ایمن نفسے ز مرگ مے نتواں زیست — پس فائدہ درجہاں بفائدہ چیست

ایضاً (۸۶)

تا باز شناختم من ایں پاے ز دست — ایں چرخ فرومایہ مرا دست ببست
افسوس کہ در حساب خواہند نہاد — عمرے کہ مرا بے مے و معشوقہ گذشت

ایضاً (۸۷)

از ہر زہ بہر دمے نمی باید تاخت — با نیک و بد زمانہ می باید ساخت
از طاسک چرخ و کعبتین تقدیر — ہر نقش کہ پیدا شود آں باید باخت

ایضاً (۸۸)

با دشمن و دوست فعل نیکو نیکوست — بد کے کند آنکہ نیکیش عادت و خوست
با دوست چو بد کنی شود دشمنِ تو — با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست

ایضاً (۸۹)

من ہیچ ندانم کہ مرا آنکہ سرشت — از اہل بہشت کرد یا دوزخ زشت
جامے و بتے و بربطے بر لب کشت — ایں ہر سہ مرا نقد و ترا نسیہ بہشت

ایضاً (۹۰)

در ده به پسر آن مے کہ جانہا را تاب است
زان مے کہ گل نشاط را رعنا است
بشتاب کہ آتش جوانی آب است
دریاب کہ بیداری دولت خواب است

(۹۱) رباعی

مے خور کہ مدام راحت روح تو اوست
آسایش جان و دل مجروح تو اوست
طوفان غم ار در آید اندر پیشت
در باده گریز کشتی نوح تو اوست

(۹۲) ایضاً

مے خوردن من نہ از برای طرب است
نے بہر فساد و ترک دین و ادب است
خواہم کہ بہ بیخودی بر آرم نفسی
مے خوردن و مست بودنم زین سبب است

(۹۳) ایضاً

دنیا نہ مقام گشت نہ جای نشست
فرزانہ در و خراب اولی تر و مست
بر آتش غم ز باده آبے میزن
زان پیش کہ در خاک روی باد بدست

(۹۴) ایضاً

چون آمدنم بمن نبد روز نخست
وین رفتن بے مراد عزمیست درست
برخیز و میان ببند ای ساقی چست
کاندوه جہان بمے فرو خواہم شست

(۹۵) ایضاً

گویند ترا چو سور با حور خوش است
من میگویم کہ آب انگور خوش است
این نقد بگیر و دست ازان نسیہ بشو
کآواز دہل شنیدن از دور خوش است

(۹۶) ایضاً

در فصل بہار اگر بتے حور سرشت
پر مے قدحے بمن دہد بر لب کشت
گرچہ بہ بر کس این سخن باشد زشت
از سگ بترم اگر کنم یاد بہشت

(۹۷) ایضاً

مے نوش کہ عمر جاودانی این است
خود حاصلت از دور جوانی این است
ہنگام گل و مل است و یاران سرمست
خوش باش دمے کہ زندگانی این است

۱۸ شاعر کہتا ہے
کہ لوگ سمجھتے ہیں کہ میں
شراب نشاط اور سرور
حاصل کرنے کے واسطے
پیتا ہوں حالانکہ میری
مراد اس سے فساد
کرنا اور ترک دین و ترک
ادب کرنا بلکہ میرا دل
چاہتا ہے کہ آرام دنیا
سے میں تھوڑی
دیر کے واسطے بیخبر ہو جاؤں
[illegible]

[illegible]

رباعی (۹۸)

اے دل چو نصیب تو ہمہ خوں شدنست
احوال تو ہر لحظہ دگرگوں شدنست
اے جاں تو دریں تن بچہ کار آمدہ
چوں عاقبت کار تو بیروں شدنست

ایضاً (۹۹)

با بادہ درم قلب سبک رو جفت
جاروب طرب خانہ را پاک برفت
پیرے ز خرابات برون آمد و گفت
مے خور کہ بعمرہات نمی باید خفت

ایضاً (۱۰۰)

خیام تنت بخیمہ ماند راست
سلطان روح ست منزلش دار فنا
فراش اجل ز بہر دیگر منزل
آنرا بفگند خیمہ کہ سلطان برخاست

(بیان) ویران کند این خیمہ چو

ایضاً (۱۰۱)

با با فلک ار جنگ ندارد عجب است
گر بر سر ما سنگ نبارد عجب است
قاضی کہ خرید بادہ و قند فروخت
در مدرسہ گر بنگ نکارد عجب است

ایضاً (۱۰۲)

بر جان شریفت گو شناساے نیست
داند کہ ہر آنچہ آمد از جاے گریست
[illegible] کہ با سپہر از حکم [illegible]
کو ثمن ز ہر چہ میرود بے [illegible]

ایضاً (۱۰۳)

وارندہ چو ترکیب طبائع آراست
از بہر چہ او فگندش اندر کم و کاست
[illegible]
[illegible]

ایضاً (۱۰۴)

چوں ابر بنوروز رخ لالہ بشست
برخیز و بجام بادہ کن عزم درست
کیں سبزہ کہ امروز تماشاگہ تست
فردا ہمہ از خاک تو برخواہد رست

ایضاً (۱۰۵)

فصل گل و طرف جویبار و لب کشت
با یک دو سہ تازہ دلبرے حور سرشت

طبیعتوں کی ترکیب درست کی تو معلوم کیوں ان میں کمی و بیشی کی اگر وہ ترکیب اچھی تھی تو توڑ دینے کیا معنی اور اگر بری تھی تو پھر یہ عیب کس کا ہے [illegible]

پیش آر قدح کہ بادہ نوشانِ صبوح		آسودہ ز مسجد اند و فارغ ز کنشت

(۱۰۶) رباعی

اے مے لبِ لعلِ یار بیدار بدست		زاں رو کہ شگرف داری ایں کار بدست
زاں شد ز مئے لعل قدح برخوردار		کآورد بخونِ دل لبِ یار بدست

(۱۰۷) ایضاً

عشق[۱] ار چہ بلاست آں بلا حکم خداست		بر حکم خدا ملامتِ خلق چرا ست
چوں نیک و بدِ خلق بتقدیرِ خداست		پس روز پسیں حسابِ بندہ چرا ست

(۱۰۸) ایضاً

آباد خرابات ز مے خوردن ماست		خونِ دو ہزار توبہ در گردن ماست
گر من نہ کنم گناہ رحمت چہ کند		آرایشِ رحمت از گنہ کردن ماست

(۱۰۹) ایضاً

نہ لائق[۲] مسجدم نہ در خورد کنشت		ایزد داند گِل مرا از چہ سرشت
چوں کافر درویشم و چوں قحبہ زشت		نہ دین و نہ دنیا و نہ امید بہشت

(۱۱۰) ایضاً

در ہر دشتے کہ لالہ زاری بودہ است		آں لالہ ز خونِ شہریاری بودہ است
ہر برگ بنفشہ کز زمیں می روید		خالیست کہ بر رُخِ نگاری بودہ است

(۱۱۱) ایضاً

با ما بگذار ند مے یارانت		غم خوار شدم ز دست غمخوارانت
خورشید تو بر روزنِ ما چوں افتد	ذر	کز ذرہ فزونست ہوادارانت

(۱۱۲) ایضاً

چوں دی ز پی ماہ بیکبار گذشت		شادی و غم و محنت و تیمار گذشت
امروز بانچہ میرسد خوش مے باش		کیں نیز چناں کہ آمد انگار گذشت

(۱۱۳) ایضاً

سلہ عشق کو بلا کہا ہے گر وہ بلا خدا کا حکم ہے۔ پھر جب وہ خدا کا حکم ہے تو مخلوق عاشق کو ملامت کیوں کرتی ہے۔ جب ہر نیک و بد خدا ہی کی طرف سے ہے تو بندے سے حساب کیوں لیا جاتا ہے۔ مترجمی

سلہ میں نہ مسجد کے قابل ہوں نہ بتخانہ کے اور نہ جانے کس لائق معلوم نہیں خدا نے مجھے کس مٹی سے بنایا ہے۔ اسکے بعد کا شعر بالکل سلیس ہے۔ مترجمی

از گردشِ چرخ ہیچ مفہوم نیست
جز رنج زمانہ ہیچ مرسوم نیست
ہر چند بکار خویش در مے نگرم
عمرے بگذشت و ہیچ معلوم نیست

رباعی (۱۱۴)

پیش از من و تو لیل و نہارے بودست
گردندہ فلک برائے کارے بودست
زنہار قدم بخاک آہستہ نہی
کاں مردمکِ چشم نگارے بودست

ایضاً (۱۱۵)

در بزم خرد عقل دلیل سرہ گفت
در روم و عرب میمنہ و میسرہ گفت
گر نا اہلی گفت کہ مے ناسرہ ست
گوید | من چوں شنوم چونکہ خدایش سرہ گفت

نے کے شنوم ز انکہ خدا مے

ایضاً (۱۱۶)

ساقی قدحے کہ ہست عالم ظلمات
جز روئے تو نیست در جہاں آبحیات
از جان و جہاں ہر چہ در عالم ہست
مقصود توئی دبر محمد صلوات

ایضاً (۱۱۷)

ساقی مے معرفت مرا اکرمت است
در مشرب بے معرفتاں معصیت است
بے معرفت آدمی چہ کار آید ہیچ
مقصود ز آدمی ہمیں معرفت است

ایضاً (۱۱۸)

ساقی فلک از بحر عطائے تو کفے ست
در کوئے تو صد کعبۂ جاں در طرفیست
در کعبۂ جاں زہے شرف گر برسم
در در رہِ کعبہ ہم بمیرم شرفیست

ایضاً (۱۱۹)

ساقی نظرے کہ دل خوش از دیدن تست
جاں شاد ز خوشہ چینی خرمن تست
ناگفتہ دلت ضمیر ما میداند
جامِ جم عاشقاں دل روشن تست

ایضاً (۱۲۰)

ایں گنبد لاجوردیں زریں طشت
بسیار بگشت است و دگر خواہد گشت
یک چند ز اقتضائے دورانِ قضا
ما نیز چو دیگراں رسیدیم و گذشت

	رباعی	(۱۲۱)
در وقت خود او بزرگواری بوداست		ایں خاکرہ از خواجہ بخاری بوداست
کاں دست کریم شہسواری بوداست		ہر جا کہ قدم نہی یقیں می پندار
	ایضاً	(۱۲۲)
وز تخت قباد و ملکت طوس بہ است		یک جرعہ مے ز ملک کاوس بہ است
از طاعت اہدان سالوس بہ است		ہر نالہ کہ رندے بسحرگاہ زند
	ایضاً	ہر نالہ کہ عاشقے برآرد بسحر (۱۲۳)
زنار مغاں را ہمیاں بستم چست		رفتم بخرابات بایمان درست
رختم بدر افگند و خرابات بشست		شاگرد خرابات ز بدنامی من
	ایضاً	(۱۲۴)
ناقوس زدن ترانۂ بندگی است		بتخانہ و کعبہ خانۂ بندگی است
حقا کہ ہمہ نشانۂ بندگی است		محراب و کلیسا و تسبیح و صلیب
	ایضاً	(۱۲۵)
گر شادی از و یک نفس آں نیز بسی است	قرب	ساقی قدحے کہ کار عالم نفسے است
ہرگز نشود چنانکہ دلخواہ کسے است		خوش باش ز ہر چہ پیش آید ز جہاں
	ایضاً	(۱۲۶)
چشمت ز سر کرشمہ با در پیست		ساقی مے از عارض تو خوی بست
صد خضر و مسیح جرعہ نوش مے تست		سرچشمۂ فیض جز لب لعل تو نیست
	ایضاً	(۱۲۷)
بازآ کہ طبیب دردمنداں ساقیست		ساقی دل ما سوختہ اشتیاقیست
تا جاں بودم امیدواری باقیست		جاں دادن امید ست مرا در قدمت
	ایضاً	(۱۲۸)
جنت مے و ساقی بود و باقی چیست		ساقی بہ بہشت اینہمہ مشتاقی چیست

مطلب مراد یہ ہے کہ راستہ میں جو یہ خاک اڑتی نظر آتی ہے اسکو تجھ سے کہ یہ خواجہ کے دل کا بخاری یا خواجہ کے اجزا جسم کا بخاری خواجہ اپنے وقت کا ایک بڑا آدمی تھا اسی طرح سے جہاں جہاں تو قدم رکھے سمجھ لے کہ وہ جگہ کسی جگہ کی خاک کسی شہسوار اور کریم کا ہاتھ ہے ... کی تخصیص نہیں ہے

[illegible]

اینجاست می و ساقی و آنجاست همین
پس هر دو جهان بجز می و ساقی چیست

رباعی (۱۲۹)

ساقی دل من که شادی از غم نشناخت
جز جام می از نعیم عالم نشناخت
می ده که دم صبوح جان بخش دم است
کس غیر مسیح قدر این دم نشناخت

ایضاً (۱۳۰)

ساقی قدحی که آنکه این خاک سرشت
خط بر سر ما ز مستی و عشق نوشت
معمور بود بشاهد و باده جهان
موعود بود بکوثر و حور بهشت

ایضاً (۱۳۱)

از منزل کفر تا بدین یک نفس است
وز عالم شک تا بیقین یک نفس است
این یک نفس عزیز را خوش می دار
کز حاصل عمر ما همین یک نفس است

ایضاً (۱۳۲)

آن لعل گران بها ز کانی دگر است
وان دُرّ یگانه را نشانی دگر است
اندیشهٔ این و آن خیال من و تست
افسانهٔ عشق را زبانی دگر است

ایضاً (۱۳۳)

امروز که نوبت جوانی من است
(می نوشم) می نوشم از آنکه کامرانی من است
عیبش مکنید زانکه تلخ است خوش است
(اگرچه) تلخ است از آنکه زندگانی من است

ایضاً (۱۳۴)

ای دل چو زمانه می کند غمناکت
ناگه برود ز تن روان پاکت
بر سبزه نشین و خوش بزی روزی چند
زان پیش که سبزه بر دمد از خاکت

ایضاً (۱۳۵)

جز حق حکمی که حکم را شاید نیست
هستی که ز حکم او برون آید نیست
هر چیز که هست آن چنان می باید
آن چیز که آن چنان نمی باید نیست

ایضاً (۱۳۶)

چوں لالہ بنوروز قدح گیر بدست	با لالہ رخے اگر ترا فرصت ہست
مے نوش مخور غصہ کہ ایں چرخ کہن	ناگاہ ترا چو خاک گرداند پست
(۱۳۷)	رباعی
چوں باد بدست شد آدم چابک و چست	زاں پیش کہ بیچارہ تنم بود درست
از ضعف کنوں چوں نفس بیمار ۲	می آیم و میروم دمی ساکن و سست
(۱۳۸)	ایضاً
بس خونِ کساں کہ چرخ بیباک بریخت	بس گل کہ برآمد از گل و پاک بریخت
بر حسن و جوانی اے پسر غرہ مشو	بس غنچۂ ناشگفتہ بر خاک بریخت
(۱۳۹)	ایضاً
ساقی قدحے کہ شمع دل درنگرفت	تا ز آتش مے زندگی از سر نگرفت
آہ از مے لعلت کہ بریں بادۂ ناب	ہر کس کہ لبے نہاد لب برنگرفت
(۱۴۰)	ایضاً
ساقی عیش است و ماہ افروختہ است	مے دہ کہ فلک نکتہ آموختہ است
دانی کہ اجل چو برق خرمن سوز است	تا درنگری خرمن ما سوختہ است
(۱۴۱)	ایضاً
ساقی چہ کنم کہ دل کبابم ز غمت	مدہوش ترا ز مست شرابم ز غمت
ہر چند کسے خرابیم شرح دہد	باشد کہ بیش ازاں خرابم ز غمت
(۱۴۲)	ایضاً
سیم ارچہ نہ مایۂ خردمنداں ست	بے سیماں را باغ جہاں زنداں ست
از دست تہی بنفشہ سر بر زانو ست	وز کیسۂ زر دہان گل خنداں ست
(۱۴۳)	ایضاً
سر دفتر عالم معانی عشق است	سر بیت قصیدۂ جوانی عشق است
اے آنکہ خبر نداری از عالمِ عشق	ایں نکتہ بدانکہ زندگانی عشق است

سلہ ضعف پیری کا حال بیان کرتا ہے کہ میں پہلے ہوا کی طرح آمد و رفت کرتا تھا یہ اسوقت کا بیان ہے کہ جب میں جوان تھا اور اب بیماروں کی سانس کی طرح ایک دم چلتا ہوں ایک دم بیٹھا ہوں
سلہ درنگ گرفت مراد روشن نہیں ہوئی دوسرے شعر میں بادۂ لعل کی لطافت اور خوبی کا بیان ہے
سلہ مراد ...

رباعی (۱۴۴)

طوریست که صد هزار موسیٰ دیداست — دیریست که صد هزار عیسیٰ دیداست
قصریست که صد هزار قیصر بگذشت — طاقیست که صد هزار کسریٰ دیداست

ایضاً (۱۴۵)

در میکدۂ عشق اجل اسم منست — رندی و پرستیدن مے قسم منست
من جان جهانم اندریں دیر مغان — دیں صورت کون جملگی جسم منست

ایضاً (۱۴۶)

در دهر مرا شراب و شاهد هوس ست — نه چشم و دلم منتظر پیش و پس ست
در دل نه ز هشیاری و مستی خبرے — مقصود من از هر دو جهان یک نفس ست

ایضاً (۱۴۷)

در وادی غیب چون ز دیدن هوس است — از عیب کسان نظر بریدن هوس است
زینسان که من احوال جهان می بینم — دامن ز زمانه در کشیدن هوس است

ایضاً (۱۴۸)

گر بر فلکی بخاک باز آرندت — ور بر سر نازی به نیاز آرندت
فی الجمله بشر تو جهل تا بتوانی — آزار مجوے تا نیازارندت

ایضاً (۱۴۹)

در ناے قرابہ غلغل مے چه خوش است — آواز سماع و نالۂ نے چه خوش است
در بر بت دلفریب و در سر مے ناب — فارغ ز غم زمانه ہے ہے چه خوش است

ایضاً (۱۵۰)

ساقی دل ما که دانۂ مهر تو کاشت — مهر تو نهفته تا ابد خواهد داشت
دامن مفشان ز ناز بر اهل نیاز — گر دامن تو ز دست نخواهیم گذاشت

ایضاً (۱۵۱)

ساقی ز درت سفر نخواهیم گرفت — گر هم بکشی حذر نخواهیم گرفت

گیرم که ز خاک بر نگیری سر ما | ما سر ندهیم تو به نخواهیم گرفت

رباعی (۱۵۲)

ساقی به بهم گر بت یاقوت لب است | در آب خضر بجای آب عنب است
گر زهره بود مطرب و عیسی همدم | چون دل نه بجا بود نه جای طرب است

ایضاً (۱۵۳)

ساقی زمی که لعلت آن اساقی است | دل بر تنم تا نفسی از من باقی است
مشتاقم از آن بدیدنت گستاخم | گستاخی من ز نایب مشتاقی است

ایضاً (۱۵۴)

ساقی مه رخسار تو جان همه است | دلدار من است و دلستان همه است
خورشید صفت نه مهر در آب خوش است | تنها نه از آن من که از آن همه است

ایضاً (۱۵۵)

در عشق تو از ملامتم ننگی نیست | با بیخبران درین سخن جنگی نیست
آن شربت عاشقی همه مردان راست | نامردان را ازین قدح رنگی نیست

ایضاً (۱۵۶)

گفتم که اگر درست باشد عهدت | بر قاعده نخست باشد عهدت
کی دانستم که هیچ بنیاد جهان | ای نور دو دیده سست باشد عهدت

ایضاً (۱۵۷)

گفتم که سر زلف تو بس سر خود است | گفتا که تو تن بنه اگر در خورد است
گفتم رو تو نی ز قاست به نخورم | گفتا که ز مرغکی چه خطر روا است

ایضاً (۱۵۸)

گویند مرا دوزخی باشد مست | قولیست خلاف دل در او نتوان بست
گر عاشق مست دوزخی خواهد بود | فردا بینی بهشت همچون کف دست

نہ گر عاشق و میخوارہ (۱۵۹) بدوزخ باشند | ایضاً | نہ راچہ

سلہ پریشانی دل میں کون سی چیز اچھی نہیں معلوم ہوتی کہا گیا ہے کہ اگر میری بغل میں یک معشوق ... شراب آب حیات ... مطرب ... زہرہ ... ہمدم ... چیزیں اگر دل پریشان ہے تو سب بیکار ہیں
سلہ ساقی تیرا رخسار نورانی سب کی جان ہے ...

سلہ ... دوزخی ہونگا میں ... عاشق ...

فاسق خوانند مردمانم پیوست بهتان ز خلاف شرع ای اهل صلاح	برمن زنجیر	من بنگم خیال شان بین که چه هست جز خمر و لواطت و زنا چیزی هست
(۱۶۰)	رباعی	
ده عقل زنه رواق و ز هشت بهشت کز پنج حواس و چار ارکان و سه روح		هفت اختر از شش جهت این نامه نوشت ایزد بدو عالم چه تو یک کس نه سرشت
(۱۶۱)	ایضاً	
سپهر دو جهان ز قدح مستان است این نکته که در قلب جهان پنهان است		خورشید ازل جام می تابان است در شیشهٔ می اگر بدانی آن است
(۱۶۲)	ایضاً	
ابروی تو زلف تو اقامت هوس است زاهد ز تو محراب نشین شد چه شکست		سر فتنه ار روم را قیامت هوس است آن کافر سست را امامت هوس است
(۱۶۳)	ایضاً	
ساقی غم ما بلند آوازه شده است با موی سفید سرخوشم کز خط تو		مستی ما برون ز اندازه شده است پیرانه سرم بهار دل تازه شده است
(۱۶۴)	ایضاً	
ساقی بجهان چو لاله‌گون ساغر نیست می همدم ماست زانکه چون گرمی نیست		در سیر بود هرانکه می و ساغر نیست در آب حیات چشمهٔ کوثر نیست
(۱۶۵)	ایضاً	
ساقی بنگر که دل را اندیشه تهی است هر شیشه شراب کو ز شیشهٔ چرخ		شیران همه رفته اند سر شیشه تهی است هر قطره که در سبو و شیشه تهی است
(۱۶۶)	ایضاً	
ساقی که رخش ز جام جمشید به است خاک قدمش که روز من روشن از او است		مردن بر هست ز عمر جاوید به است هر ذره ز صد هزار خورشید به است

رباعی (۱۶۷)

ساقی که لبش مفرح یاقوت است — دل را غم او قوت و جان را قوت است
هرکس که نشد کشته بطوفان غمش — در کشتی نوح زنده در تابوت است

ایضاً (۱۶۸)

ای ساقی از آن می که دل و دین منست — پر کن قدحی که جان شیرین منست
گر نیست شراب خوردن آئین شما — معشوقه بجام خوردن آئین منست

ایضاً (۱۶۹)

در هیچ سری نیست که اسراری نیست — دل را خبر از اندک و بسیاری نیست
هر طائفه ای روند راهی در پیش — کرفت — الا ره عشق را که سالاری نیست

ایضاً (۱۷۰)

گل گفت به از لقای من روئی نیست — چندین ستم گلاب گر با وی چیست
بلبل بزبان حال با وی می گفت — یک روز که خندید که سالی نگریست

ایضاً (۱۷۱)

بدنامی من ز عرش و کرسی بگذشت — وین عمر عزیز نیز از سی بگذشت
فی الجمله خوشی نیست اگر دست دهد — صد کاسه پیاپی که عروسی بگذشت

ایضاً (۱۷۲)

ساقی دل من ز مرده فرسوده تر است — کوزه ز زمین زمن دل آسوده تر است
هر چند بخون دیده دامن شویم — دامان ترم ز دیده آلوده تر است

ایضاً (۱۷۳)

ساقی حذر از غم تو ام آه که نیست — صبرم ز رخت حق ست آگاه که نیست
مقصود منی و جز تو کس در دل من — والله که نیست ثم بالله که نیست

ایضاً (۱۷۴)

ساقی دل من ز دست اگر خواهد رفت — بحر است کجا ز خود بدر خواهد رفت

صوفی کہ چو ظرف تنگ از خویش پُرست　　یک جرعہ اگر دہی بسر خواہد رفت

(۱۷۵) **رباعی**

ساقی گل و سبزہ بس طربناک شدہ است　　دریاب کہ ہفتۂ دگر خاک شدہ است
مے نوش و گلے بچین کہ تا درنگری　　چوں　　گل خاک شدہ است و سبزہ خاشاک شدہ است

(۱۷۶) **ایضاً**

ساقی مے کہنہ یار دیرین من است　　بے دختر رز عیش نہ آئین من است
گویند کہ بادہ خوار را دینے نیست　　من بادہ خورم کہ بادہ خود دین من است

(۱۷۷) **ایضاً**

ساقی کہ ہلاکم ز غم ہجرانت　　ہر جا کہ روی دست من و دامانت
رفتے و ہزار دل ہلاک از غم تست　　باز آ کہ صد ہزار جاں قربانت

(۱۷۸) **ایضاً**

در عالم بیوفا کہ منزل گہ ماست　　بسیار بجستم لقب اسی کہ مراست
چوں روئے تو ماہ نیست روشن گفتم　　چوں قد تو سرو نیست میگویم راست

(۱۷۹) **ایضاً**

آں بادہ کہ قابل صورہاست بذات　　گاہے حیواں می شود و گاہ نبات
تا ظن نہ بری کہ ہست گردد ہیہات　　موصوف بذات ست اگر نیست صفات

(۱۸۰) **ایضاً**

عمریست کہ مداحی مے ورد من است　　اسباب طرب ہر چہ در گرد من است
زاہد اگر استاد تو عقل است اینجا　　خوش باش کہ استاد تو شاگرد من است

(۱۸۱) **ایضاً**

در صومعہ و مدرسہ و دیر و کنشت　　ترسندہ دوزخ اند و جویائے بہشت
آں کس کہ ز اسرار خدا با خبر است　　زیں تخم درا ندرون دل ہیچ نکشت

(۱۸۲) **ایضاً**

۵۲ شراب میں یہ صفت ہے کہ وہ مختلف صورتیں قبول کر لیتی ہے کبھی وہ سبزہ بن جاتی ہے اور کبھی حیوان۔ اس سے میری مراد یہ نہیں ہے کہ وہ زندہ ہو جاتا ہے بلکہ مقصد یہ ہے کہ وہ تیری ذات کے مگر یہ سب صفات پیدا کر لیتا ہے سبزہ ہوتا ہے اور حیوان

امروز کہ آدینہ مرا در نام است — مے نوش کن از قدح چہ جائے جام است
ہر روز اگر یک قدح مے میخوردی — (اگر تو) امروز دو خور کہ سید الایام است

رباعی (۱۸۳)

ترکیب طبائع چو بکام تو دمے ست — خوش باش اگرچہ بر تو ہر دم ستمے است
با اہل خرد نشیں کہ اصل من و تو — گردے و شرارے و نسیمے و نمے است

ایضاً (۱۸۴)

خاک ۱۲ آگ ۱۲ ہوا ۱۲ پانی ۱۲

یا مطرب و مے حور سرشتی گر ہست — یا آب روان و لب کشتی گر ہست
بہ زیں مطلب دوزخ فرسودہ متاب — حقا کہ جز ایں نیست بہشتی گر ہست

ایضاً (۱۸۵)

دنیا دیدی و ہرچہ دیدی ہیچ است — واں نیز کہ گفتی و شنیدی ہیچ است
سرتاسر آفاق دویدی ہیچ است — واں نیز کہ در خانہ خزیدی ہیچ است

ایضاً (۱۸۶)

آئے بجیز شکل مجسم — دیں عالم زسپہرا ئم

ہیہات کہ ایں جسم مجسم ہیچ است — ویں دائرہ و سطح مجسم ہیچ است
دریاب کہ در کشاکش موت و حیات — وابستہ یکدمیم و آنہم ہیچ است

ایضاً

خوش باش کہ در نشیمن (۱۸۷) کون و فساد

در عالم خاک پاشیدم و رفت — صد دشمن و دوست بر تراشیدم و رفت
با چون و چرائے تو مرا کارے نیست — چندانکہ بداشتی بپاشیدم و رفت

ایضاً (۱۸۸)

مے خور کہ بزیر گل بسے خواہی خفت — بے مونس و بے حریف و بے ہمدم و جفت
زنہار بکس مگو تو ایں راز نہفت — ہر لالہ کہ پژمردہ نخواہد بشکفت

ایضاً (۱۸۹)

مے میخورم و مخالفان از چپ و راست — گویند مخور بادہ کہ دیں را اعداست
چوں دانستم کہ مے عدوے دین است — واللہ بخورم خون عدو را کہ رواست

رباعی (۱۹۰)	
دوران جہاں بے مے و ساقی ہیچ است ہر چند در احوال جہاں مے نگرم	بے زمزمۂ نائے عراقی ہیچ است حاصل ہمہ عشرت است و باقی ہیچ است
ایضاً (۱۹۱)	
ابر آمد و باز بر سر سبزہ گریست امروز کہ ایں سبزہ تماشا گہ ماست	بے بادۂ ارغواں نمی باید زیست تا سبزۂ خاک ما تماشا گہ کیست
ایضاً (۱۹۲)	
دریاب کہ از روح جدا خواہی رفت مے خور کہ ندانی ز کجا آمدۂ	در پردۂ اسرار خدا خواہی رفت خوش زی چو ندانی کہ کجا خواہی رفت
ایضاً (۱۹۳)	
بر چہرۂ گل شبنم نوروز خوش است از دے کہ گذشت ہر چہ گوئی خوش نیست	در صحن چمن روئے دل افروز خوش است خوش باش و ز دی مگو کہ امروز خوش است
ایضاً (۱۹۴)	
یزداں چو گل وجود ما را آراست بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست	دانست ز فعل ما چہ بر خواہد خاست پس سوختن قیامت از بہر چہ خواست
ایضاً (۱۹۵)	
بر لوح نشان بودنی ہا بوداست اندر تقدیر انچہ بایست بداد	پیوستہ قلم ز نیک و بد آسوداست غم خوردن و کوشیدن ما بیہودا است
ایضاً (۱۹۶)	
ترس اجل و بیم فنا ہستی تست من از دم عیسوی شدم زندہ بجاں	ورنہ ز فنا شاخ بقا خواہد رست مرگ آمد و از وجود ما دست بشست
ایضاً (۱۹۷)	
با ہر بد و نیک راز نتوانم گفت	کوتہ سخنم در از نتوانم گفت

جو کچھ کہ ہونے والا ہے وہ لوح محفوظ پر لکھا گیا اور جو کچھ ہونے والا ہے قلم وہ سب کچھ لکھ چکا ہے ہماری کوشش اور جہد بیکار اور فضول ہے ۱۲ عبد الباری

جامے دارم که شرح نتوانم داد ــ رازے دارم که باز نتوانم گفت

(۱۹۸) رباعی

با باده نشین که ملک محمود این است ــ وز چنگ شنو که لحن داؤد این است
از آمده و رفته دگر یاد مکن ــ حالے خوش باش زانکه مقصود این است

(۱۹۹) ایضاً

گردوں کمرے ز عمر فرسودۂ ماست ــ جیحوں اثرے ز چشم پالودۂ ماست
دوزخ شررے ز رنج بیہودۂ ماست ــ فردوس دمے ز وقت آسودۂ ماست

(۲۰۰) ایضاً

در خواب بدم مرا خردمندے گفت ــ کز خواب کسے را گل شادی نشگفت
کارے چه کنی که با اجل باشد جفت ــ برخیز که زیر خاک می باید خفت

(۲۰۱) ایضاً

چوں چرخ بکام یک خردمند نگشت ــ خواہی تو فلک ہفت شمر خواہی ہشت
چوں باید مرد و آرزو ہا ہمه ہیچ ــ چه مور خورد بگور و چه گرگ بدشت

(۲۰۲) ایضاً

شادی مطلب که حاصل عمر دمے است ــ ہر ذرہ ز خاک کیقبادے و جمے است
احوال جہان و اصل این عمر که ہست ــ خوابے و خیالے و فریبے و دمے است

(۲۰۳) ایضاً

این کہنه رباط را که عالم نام است ــ آرامگہ ابلق صبح و شام است
بزمی است که وا ماندۂ صد جمشید است ــ قصری است که تکیه گاہ صد بہرام است

(۲۰۴) ایضاً

بلبل چو بباغ ناله بر دست گرفت ــ می باید ہمچو لاله بر دست گرفت
زاں پیش که مردماں مرا از سر جہل ــ گویند فلاں پیاله بر دست گرفت

۲۰۵ ایضاً

یارب تو کریمی و کریمی کرم است
با طاعتم ار ببخشی آن نیست کرم
عاصی ز چه رو برون ز باغ ارم است
با معصیتم اگر ببخشی کرم است

(۳۰۶) رباعی

اکنون که گل سعادتت پربار است
می خور که زمانه دشمن غدار است
دست تو ز جام می چرا بیکار است
دریافتن روز چنین دشوار است

(۳۰۷) ایضاً — روز عشرت ۱۲

مهتاب بنور دامن شب بشگافت
خوش باش و بیندیش که مهتاب بسی
می خور که دمی خوشتر ازان نتوان یافت
اندر سر خاک یک بیک خواهد یافت

(۳۰۸) ایضاً

پیش از من و تو مرد و بسی زن بودست
زودار که تن تو خاک گردد زیرا
کافاق ز جمله شان حزین بودست
خاک تو دگر هزاره تن بودست

(۳۰۹) ایضاً — از تو بسی مرد

از باد صبا دلم چو بوی تو گرفت
اکنون ز منش بهیچ می آید یاد
مارا بگذاشت جستجوی تو گرفت
بوی تو گرفته بود خوی تو گرفت

(۳۱۰) ایضاً

آن قصر که بهرام درو جام گرفت
بهرام که گور می گرفتی همه عمر
آهو بچه کرد و شیر آرام گرفت
بنگر که چگونه گور بهرام گرفت

(۳۱۱) ایضاً

با حکم خدا بجز رضا در نگرفت
هر حیله که در تصور عقل آید
با خلق بجز روی و ریا در نگرفت
کردیم ولیک با قضا در نگرفت

(۳۱۲) ایضاً

کم گوی که فضل حق بآسانی نیست
چندین پس شکرلب و شیرین گو
از توبه مگوی کانچه میدانی نیست
چون توبه توان کرد مسلمانی نیست

رباعی

(۲۱۳)

سحر از رخ خود نقاب نوروز بشست
با سبز خطے بسبزه زارے مے خور
برخیز و بجام باده کن عهد درست
بر یاد کسے که سبزه از خاکش رست

ایضاً

(۲۱۴)

تا چند زنم بروے دریا خشت
اشکست من و سیمبر جوانان کنشت
نو مید نیم چو بت پرستان کنشت (خدّم)
میخواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

خیام که گفت دوزخی خواهد بود
که رفت به دوزخ و که اندر بهشت

ایضاً

(۲۱۵)

هر کو رقمے ز عقل در دل بنگاشت
یا در طلب رضاے یزداں کوشید
یک دم ز عمر خویش ضائع نگذاشت
یا راحت جاں گزید ساغر برداشت

ایضاً

(۲۱۶)

اے وسلے براں دل که درو سوزے نیست
روزے که تو بے عشق بسر خواهی برد (بآده)
سودا زدۀ مهر دل افروزے نیست
ضائع تر ازاں روز تر اروزے نیست

ایضاً

(۲۱۷)

من بندۀ عاصیم رضاے تو کجاست
ما را تو بهشت اگر به طاعت بخشی
تاریک دلم نور صفاے تو کجاست
ایں مزد بود لطف و عطاے تو کجاست

ایضاً

(۲۱۸)

تلکے ز چراغ مسجد و دو کنشت
رو بر سر لوح بیں که استاد قضا
تا کے ز زیان دوزخ و سود بهشت
اندر ازل آنچه بودنی بود نوشت

ایضاً

(۲۱۹)

هر دل که درو مایۀ تحقیق کم است
جز خاطر فارغ که نشاطے دارد
بیچاره همه عمر ندیم ندم است
باقی همه عمر هر چه هست باب غم است

ایضاً

(۲۲۰)

در مجلس ما که ساز مستی پست است
نه چنگ نه نالۂ نه دلم در دست است

رندان ہمہ ترک مے پرستی کردند		جز محتسب شہر که دائم مست است
(۲۲۱)	رباعی	
از مائے مقے بسی ساقی مانده است از بادهٔ دوشس یک منے بیش نماند		وز صحبت عمر بیوفا قی مانده است از عمر ندانم که چه باقی مانده است
(۲۲۲)	ایضاً	
غفلت بسگ خانہ ہمی ماند راست رو بہ صفت است خواب خرگوش دہد		جز بانگ میان تہی ز وے ہیچ نخاست آشوب پلنگ دارد و گرگ دغاست
(۲۲۳)	ایضاً	
پرخون ز فراق جگری نیست که نیست با آنکه نداری سر سودائے کسے		شیدائے تو صاحب نظری نیست که نیست سودائے تو در ہیچ سری نیست که نیست
(۲۲۴)	ایضاً	
از آتش این طائفه جز دودے نیست دستے که ز دست چرخ بر سر دارم		وز ہیچ کسم امید بہبودے نیست در دامن ہر که میزنم سودے نیست
(۲۲۵)	ایضاً	
بیگانه اگر وفا کند خویش من است گر زہر موافقت کند تریاق است		ور خویش جفا کند بداندیش من است ور نوش مخالفت کند نیش من است
(۲۲۶)	ایضاً	
تا بتوانی غم جہان ہیچ مسنج خوش میخور و مے بخش درین دار سپنج		بر دل مست از آنده نا آمده رنج با خود نبری گر چه بسے داری گنج
(۲۲۷)	ایضاً	
بنگر ز جہان چه طرف بر بستم ہیچ شمع طربم ولے چو بنشستم ہیچ		وز حاصل عمر چیست در دستم ہیچ من جام جمم ولے چو بشکستم ہیچ
(۲۲۸)	ایضاً	

گو مطرب و مے تا بہم داد صبوح — خوش وقت دلی کہ مے کند یاد صبوح
ما را بجہاں سہ چیز می باید خوش — سرمستی و عاشقی و فریاد صبوح

رباعی (۲۲۸)

اے عارض تو نہادہ بر نسرین طرح — روے تو فگندہ بر بتان چین طرح
دی غمزۂ تو دادہ شہ بابل را — اسپ و رخ و فیل و بیذق و فرزین طرح

ایضاً (۲۲۹) چوں عمر ہمی رود

چوں می گذرد عمر چہ شیرین و چہ تلخ — پیمانہ چو پر شود چہ بغداد و چہ بلخ
مے نوش کہ بعد از من و تو ماہ بسے — از سلخ بغرہ آید و غرہ بسلخ

ایضاً (۲۳۰)

قدر گل و مل بادہ پرستاں دانند — نے تنگدلان و تنگدستاں دانند
از بیخبرے بیخرداں معذور اند — ذوقیست دریں بادہ کہ مستاں دانند

ایضاً (۲۳۱)

زآوردن من نبود گردوں را سود — وز بردن من جاہ و جلالش نفزود
وز ہیچ کسے نیز دو گوشم نشنود — کاوردن و بردن من از بہر چہ بود

ایضاً (۲۳۲)

بوے خوش گل بزخم خارے ارزد — گر بادہ خوری ہم بخمارے ارزد
یاریکہ از و ہزار جاں تازہ شود — انصاف بدہ کہ انتظارے ارزد

ایضاً (۲۳۳)

آنکس کہ زمین و چرخ و افلاک نہاد — بس داغ کہ او بر دل غمناک نہاد
بسیار لب چو لعل و زلفیں چو مشک — در طبل زمین و حقہ خاک نہاد

ایضاً (۲۳۴)

خورشید کمند صبح بر بام افگند — کیخسرو روز بادہ در جام افگند
مے خور کہ منادی سحرگہ خیزاں — آوازۂ اشربوا در ایام افگند

(۲۳۵) رباعی

دستِ چو منے کہ جام و ساغر گیرد — حیف است کہ آں ز بادہ کمتر گیرد
تو زاہدِ خشکی و منم فاسق تر — آتش نشنیدہ ام کہ در تر گیرد

(۲۳۶) ایضاً

زاں پیش کہ نامِ تو ز عالم برود — مے خور کہ چو مے رسد بدل غم برود
بکشاے سرِ زلف تبے بند ز بند — زاں پیش کہ بندِ بندت از ہم برود

(۲۳۷) ایضاً

در ملک تو از طاعت من ہیچ فزود — وز معصیتے کہ رفت نقصانے بود
بگذار و مگیر زانکہ معلومم شد — گیرندۂ دیری و گذارندۂ زود

(۲۳۸) ایضاً

چوں رزق تو انچہ عدل قسمت فرمود — یک ذرہ نہ کم شد و نخواہد افزود
آسودہ ز ہر چہ ہست می باید شد — آزادہ ز ہر چہ نیست می باید بود

(۲۳۹) ایضاً

جانم بفداے آنکہ او اہل بود — سر در قدمش اگر نہم سہل بود
خواہی کہ بدانی بیقیں دوزخ را — دوزخ بجہاں صحبتِ نا اہل بود

(۲۴۰) قطعہ

آناں کہ کہن شدند و آناں کہ نو اند — ہر یک بمرادِ خویش یک یک بدوند
ایں سفلہ جہاں بکس نماند جاوید — رفتند و روند و دیگر آیند و روند

(۲۴۱) رباعی

مے گرچہ حرام ست و لے تا کہ خورد — وانگاہ چہ مقدار و دگر با کہ خورد

انگاه که این چهار شرط آمد جمع	گر	پس مے نخورد مردم دانا که خورد
هرگاه که این سه شرط (۲۴۲) شد راست بگو	رباعی	
آنها که فلک دیده و دهر آرایند در دامن آسمان و در زیر زمین	ریزه	آیند و روند و باز در دهر آیند خلقی ست که تا خدای دهر آسایند
(۲۴۳)	ایضاً	که تا خدا نمیرد زایند
این قافلهٔ عمر عجب می گذرد ساقی غم فردای قیامت چه خوری		دریاب دمی که با طرب می گذرد پیش آر پیاله که شب می گذرد
(۲۴۴)	ایضاً	
آنها که در آمدند و در جوش شدند خوردند پیالهٔ و مدهوش شدند		آشفتهٔ ناز و طرب نوش شدند وز خواب عدم جمله هم آغوش شدند
(۲۴۵)	ایضاً	
بر چشم تو عالم ارچه می آرایند بربای نصیب خویش کت بربایند		مگرای بدانکه عاقلان نگرایند بسیار چو تو شوند و بسیار آیند
(۲۴۶)	ایضاً	
پوسیده مرقع اند این خامی چند بگرفته ز طامات الف لامی چند		نارفته رهِ صدق و صفا گامی چند بدنام کنندهٔ نکونامی چند
(۲۴۷)	ایضاً	
آن کس که گنه نزد وی سهل بود علم ازلی علتِ عصیان کردن	خواندن	این نکته بگوید آن که او اهل بود نزدیک حکیم غایتِ جهل بود
(۲۴۸)	ایضاً	نه دارند که چو آن شبهه سهل بود
سرّ همه دانای فلک میداند گیرم که بزرق خلق را بفریبی		او موی بموی رگ برگ میداند با او چه کنی که یک بیک میداند
(۲۴۹)	ایضاً	

چون کار نه بر مراد ما خواهد بود	اندیشه و جهد ما کجا دارد سود
پیوسته نشسته ایم در حیرت آنکه	دیر آمده ایم و رفت میباید زود

رباعی (۲۵۰)

این چرخ جفا پیشه دغای بنیاد	هرگز گره بسته کس را نه گشاد
هر جا که دلی دید که داغی دارد	داغی دگرش بر سر آن داغ نهاد

ایضاً (۲۵۱)

آن مرد نیم کز عدمم بیم آید	آن نیم مرا خوشتر ازین نیم آید
جانیست بعاریت مرا داده خدا	تسلیم کنم چو وقت تسلیم آید

ایضاً (۲۵۲)

از واقعهٔ ترا خبر خواهم کرد	وان را بدو حرف مختصر خواهم کرد
با عشق تو در خاک فرو خواهم شد	با مهر تو سر ز خاک بر خواهم کرد

ایضاً (۲۵۳)

عاقل غم و اندیشه لاشی نخورد	جز جام لبالب پیاپی نخورد
غم در دل و باده در صراحی باشد	خاکش بسر آنکه غم خورد می نخورد

ایضاً (۲۵۴)

کم کن طمع جهان که باشی خرسند	از نیک و بد زمانه بگسل پیوند
خوش باش چنانکه هست این دور فلک	هم بگذرد و نماند این دوری چند

ایضاً (۲۵۵)

در عالم جان بهوش میباید بود	در کار جهان خموش میباید بود
تا چشم و زبان و گوش برجا باشد	بی چشم و زبان و گوش میباید بود

ایضاً (۲۵۶)

این کوزه گران که دست در گل دارند	عقل و خرد و هوش بر آن بگمارند
مشت و لگد و طپانچه تا چند زنند	خاکی بدهان است چه می پندارند

رباعی (۲۵۷)

لب بر لبِ کوزه، هیچ دانی مقصود
یعنی لبِ من نیز چو لبهاے تو بود
آخر چو وجود من نماند موجود
لبهات چنیں شود بفرمانِ ودود

ایضاً (۲۵۸)

شب نیست که عقل در تحیر نشود
وز گریه کنار من پُر از در نه شود
پُر مے نشود کاسهٔ سر از سودا
آں کاسه که سرنگوں بود پُر نه شود

ایضاً (۲۵۹) نه از جمع کمال

آنها که محیط فضل و آداب شدند
دقیقه
در کشفِ عُلوم شمعِ اصحاب شدند
ره زیں شب تاریک نبردند بروں
گفتند فسانهٔ و در خواب شدند

ایضاً (۲۶۰)

آنها که اسیرِ عقل و تمییز شدند
در حسرتِ هست و نیست ناچیز شدند
رو باخبراں تو آب انگور گزیں
کایں بے خبراں بغوره مویز شدند

ایضاً (۲۶۱)

پیری سرِ ملکِ بے صوابی دارد
گلنار رخم برنگِ آبی دارد
بام و در و چار رکن دیوار وجود
ویراں شد و روے در خرابی دارد

ایضاً (۲۶۲)

آں عقل که در راهِ سعادت پوید
روزے صد بار خویش را میگوید
دریاب تو ایں یکدمه صحبت که نهٔ
آں تره که بدروند و دیگر روید

ایضاً (۲۶۳) اکنوں دمِ عمر

تا بود دلم ز عشق محروم نه شد
کم بود ز اسرار که مفهوم نه شد
اکنوں که همی بنگرم از روے خرد
معلومم شد که هیچ معلوم نه شد

ایضاً (۲۶۴) عمرم بگذشت و

تا برده بصبح در طلب شامے چند
نه نهاده بروں ز خویشتن گامے چند

درکسوتِ خاص آمدہ عامے چند — بدنام کنندۂ نکونامے چند

رباعی (۲۶۵)

من بادہ بجام یک منی خواہم کرد — خود را بدو جام مے غنی خواہم کرد
اول سہ طلاق عقل و دیں خواہم گفت — پس دختر رز را بزنی خواہم کرد

ایضاً (۲۶۶)

تا چند اسیر رنگ و بو خواہی شد — چند از پے ہر زشت و نکو خواہی شد
گر چشمۂ زمزمی و اگر آب حیات — آخر بدل خاک فرو خواہی شد

ایضاً (۲۶۷)

آں کاسہ گرے کہ کاسۂ سرہا کرد — درکاسہ گری صنعت خود پیدا کرد
برخوانِ وجود ما نگوں کاسہ نہاد — واں کاسۂ سرنگوں ترا رسوا کرد

ن صفات نو

ایضاً (۲۶۸)

اجرام کہ ساکنان ایں ایوانند — اسباب تردد خرد مندانند
ہاں تا سر رشتۂ خرد گم نہ کنی — کم — کانانکہ مدبرند سرگردانند

ایضاً (۲۶۹)

ہر صبح کہ روے لالہ شبنم گیرد — بالاے بنفشہ در چمن خم گیرد
انصاف مرا ز غنچہ خوش می آید — کو دامن خویشتن فراہم گیرد

ایضاً (۲۷۰)

وقتیست کہ از سبزہ جہاں آراید — موسیٰ صفتاں شاخ کف بنماید
عیسیٰ نفساں ز خاک بیروں آیند — در چشم سحاب دیدہا بکشاید

ن چشمہا

ایضاً (۲۷۱)

در دہر ہر آنکہ نیم نانے دارد — وز بہر نشست آشیانے دارد
نے خادم کس بود نہ مخدوم کسے — گو شاد بزی کہ خوش جہانے دارد

ایضاً (۲۷۲)

گردوں ز زمین ہیچ گلے بر نارد		کش نشکند و باز بگل نسپارد
گر ابر چو آب خاک را بردارد	کز	تا حشر ہمہ خون عزیزاں بارد
(۲۷۳)	رباعی	
زاں سبزہ گلے کہ پیر دہقاں دارد		پُر کن کہ دلم میل فراواں دارد
از سر گل آرزو بدر کن کہ جہاں		در زیر گل آرزو فراواں دارد
(۲۷۴)	ایضاً	
روزے کہ جزائے ہر صفت خواہد بود		قدر تو بقدر معرفت خواہد بود
در حسن صفت کوش کہ در روز جزا	نشر	حشر تو بصورت صفت خواہد بود
(۲۷۵) بزسر تو شبخوں	ایضاً	
زاں پیش کہ غمہات شبیخوں آرند		فرمائے کہ تا بادۂ گلگوں آرند
تو زر نۂ اے غافل ناداں کہ ترا		در خاک نہند و باز بیروں آرند
(۲۷۶)	ایضاً	
چوں مردہ شوم خاک مرا گم سازند		احوال مرا عبرت مردم سازند
پس خاک مرا گلم بادہ آغشتہ کنند		وز کالبدم خشت سر خم سازند
(۲۷۷)	ایضاً	
قومے ز گزاف در غرور افتادند		قومے ز پئے حور و قصور افتادند
معلوم شود چو پردہا بردارند		کز کوئے تو دور دور افتادند
(۲۷۸)	ایضاً	
توبہ نکند ہر کہ شیاتش باشد		از بادہ کہ چوں آب حیاتش باشد
اندر رمضاں اگر کسے توبہ کند		بارے ز نماز ہا نجاتش باشد
(۲۷۹)	ایضاً	
مے باید خورد و کام دل باید راند		در دل نتواں درخت اندوہ نشاند
ہموارہ کتاب صرف میباید خواند		پیداست کہ چند در جہاں خواہی ماند

۱؎ یعنی دنیا میں کوئی پھول ایسا نہیں ہے جو کھلکر پھر خاک میں نہ ملجاتا ہو۔ اگر ابر اس ہرے خاک کو اٹھالے تو یقینی ہے کہ حشر تک خون ہی خون برسا رہے یعنی یہ خاک بے آب تمام عزیزان رفتہ کا خون ہے

۲؎ جس دن جزا ملیگی ہر صفت کی جزا ملیگی ... ہر صفت کی جزا ... یعنی جب ... معرفت ... حشر ... صفت ...

۳؎ اسے ...

رباعی

(۲۸۰)

وقتے کہ طلوع صبح ازرق باشد — بایدنہ بکف جام مروّق باشد (کربُف)
گویند کہ حق تلخ بود در افواہ — باید کہ بدیں دلیل مے حق باشد

ایضاً

(۲۸۱)

از بادۂ شب اگر خمارم نبود — مے خوردنِ روز اختیارم نبود (زنز)
گفتی بکن اختیار مے خوردن روز — دُرخوردنِ روز بخت یارم نبود

ایضاً

(۲۸۲) مکُن — نہ اختیارم

در دہر چو آوازۂ گل تازہ دہند — فرمائے بتا کہ مے باندازہ دہند
از دوزخ و از بہشت و از حور و قصور — فارغ بنشیں کہ آں بہ آوازہ دہند

ایضاً

(۲۸۳) — نہ خود

گویند بہشت و حور عین خواہد بود — وانجا مےِ ناب و انگبیں خواہد بود
گر ما مے و معشوق پرستیم رواست — چوں عاقبت کار ہمیں خواہد بود

ایضاً

(۲۸۴)

آں روز کہ توسنِ فلک زیں کردند — آرایشِ مشتری و پروین کردند
ایں بود نصیبِ ما ز دیوانِ قضا — مارا چہ گنہ قسمتِ ما ایں کردند

ایضاً

(۲۸۵) شنیذ — نہ نصیب

آنہا کہ کشندۂ شرابِ نابند — وانہا کہ بشب مدام در محرابند
بر خشک کسے نیست ہمہ در آبند — بیدار یکے است دیگراں در خوابند

ایضاً

(۲۸۶)

مے خور کہ چمن بسے سبا خواہد شد — خوش زی کہ بسی بسے سبا خواہد شد
بر طرفِ چمن ز زندگانی برخور — زیرا کہ چمن بسے چو ما خواہد شد

ایضاً

(۲۸۷)

شب نیست کہ آہِ من بجوزا نرسد — وز گریۂ من سیل بدریا نرسد

گفتی که بتو باده خورم پس فردا — شاید که مرا عمر بفردا نه رسد

رباعی (۲۸۸)

یاراں چو باتفاق میعاد کنید — خود را بجمال یکدگر شاد کنید
ساقی چو مے مغانه در کف گیرد — بےچاره فلاں را بدعا یاد کنید

ایضاً (۲۸۹)

روزیست خوش و هوا نه گرم است نه سرد — ابر از رخ گلزار همی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد — فریاد همی زند که مے باید خورد

ایضاً (۲۹۰)

عمرت تا کے بخود پرستی گذرد — یا در پے نیستی و هستی گذرد
مے خور که چنیں عمر که غم در پی اوست — آں به که بخواب یا بمستی گذرد

ایضاً (۲۹۱)

مے خور که تنت بخاک در ذره شود — خاکت پس ازاں پیاله و خمره شود
از دوزخ و از بهشت فارغ می باش — عاقل بچنیں عمر چرا غره شود

ایضاً مثنو سخن بهشت و (۲۹۲) دوزخ زکساں

عشقے که مجازی بود آبش نبود — چوں آتش نیم مرده تابش نبود
عاشق باید که سال و ماه و شب و روز — آرام و قرار و خورد و خوابش نبود

ایضاً (۲۹۳)

ایزد به بهشت وعده با ما مے کرد — پس در دو جهاں حرام مے را کے کرد
شخصے ز عرب ناقهٔ حمزه پے کرد — پیغمبر ما حرام مے بر وے کرد

ایضاً (۲۹۴)

اکنوں که ز خوشدلی بجز نام نماند — یک همدم پخته جز مے خام نماند
دست طرب از ساغر مے باز مگیر — امروز که در دست بجز جام نماند

ایضاً (۲۹۵)

گویند بهشت و حوض کوثر باشد
وانجا مے ناب و شهد و شکر باشد
پر کن قدح باده و بر دستم نه
نقدے ز هزار نسیه خوشتر باشد

رباعی (۲۹۶)

آن قوم که در مقام تمکین رفتند
با آخر کار جمله مسکین رفتند
مسکین مسکین بمرگ هم می گفتند
وان طائفه کاندر ره تحسین رفتند

ایضاً (۲۹۷)

در راه چنان رو که سلامت نکنند
با خلق چنان زی که قیامت نکنند
در مسجد اگر روی چنان رو که ترا
در پیش نخواهند و امامت نکنند

ایضاً (۲۹۸)

در راه خرد بجز خرد را مپسند
چون هست رفیق نیک بد را مپسند
خواهی که همه جهان ترا بپسندد
می باش بخوشدلی و خود را مپسند

ایضاً (۲۹۹)

خواهی که ترا رتبت ابرار رسد
مپسند که کس را ز تو آزار رسد
از مرگ میندیش و غم رزق مخور
کین هر دو بوقت خویش ناچار رسد

ایضاً (۳۰۰)

در چرخ بانواع سخنها گفتند
این بیخبران گوهر دانش سفتند
واقف چو نگشتند باسرار فلک
اول زنخے زدند و آخر خفتند
(عاجز آمدند ۱۲)

ایضاً (۳۰۱)

این خلق همه خران با افسوسند
هر مشغله دستان تهی چون کوسند
خواهی که کف پائے ترا بوسه زنند
خوش نام بزی که بندهٔ ناموسند

ایضاً (۳۰۲)

مے نوش که تا غم از نهادت ببرد
شغل دو جهان جمله ز یادت ببرد
رو آتش تر گزین کن و آب روان
پیش آنکه شوی خاک و بادت ببرد
(نزاں پیش)

دو قوم جو مقام تمکین میں تھی یعنی بڑی ناز و تمکنت کے ساتھ رہتی تھی ہم نے انکا انجام بھی یہ دیکھا کہ جب دنیا سے گئے تو سب مسکین ہو کر گئے۔ مرتے دم تک ہم مسکین ہیں ہم مسکین ہیں کہتے تھے۔ اور اصطلاح اس گروہ کا حال

رباعی (۳۰۳)

می خور که ز تو قلت و کثرت ببرد | واندیشهٔ هفتاد و دو ملت ببرد
پرهیز مکن ز کیمیایی که ازو | یک جرعه می هزار علت ببرد

ایضاً (۳۰۴)

چون شاهد روح خانه پرداز شود | هر چیز به اصل خویشتن باز شود
این ساز وجود چار ابریشم طبع | از زخمهٔ روزگار بی ساز شود

ایضاً (۳۰۵)

گویند از آن کسان که پرهیز اند | زانسان که بمیرند چنان برخیزند
ما با می و معشوق از آنیم مدام | تا بو که بحشر ما چنان انگیزند

ایضاً (۳۰۶)

ای همنفسان مرا بمی قوت کنید | وین چهرهٔ کهربا چو یاقوت کنید
چون فوت شوم بباده شوئید مرا | وز چوب رزم تختهٔ تابوت کنید

ایضاً (۳۰۷)

اندیشهٔ جرمم چو بخاطر گذرد | از آتش سینه آبم از سر گذرد
لیکن شرطی است بنده چون تو کند | مخدوم به لطف از سر آن درگذرد

ایضاً (۳۰۸)

یک جام هزار مرد با دین ارزد | یک جرعه می مملکت چین ارزد
در روی زمین چیست ز باده خوشتر | تلخی که هزار جان شیرین ارزد

ایضاً (۳۰۹)

چون عشق ازل بود مرا انشا کرد | بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاه قراضهٔ ز قلب مرا | مفتاح خزائن در معنی کرد

ایضاً (۳۱۰)

در میکده جز به می وضو نتوان کرد | وان نام که زشت شد نکو نتوان کرد

بر دیدہ چنیں شد کہ رفو نتواں کرد		مے دہ کہ کنوں پردۂ مستوری ما
	رباعی	(۳۱۱)
آیند و میان جان و تن فرق نہند گر ہمچو خروس ارّہ بر فرق نہند		آنہا کہ اساس کار بر زرق نہند بر فرق نہم سبوے مے من پس ازیں
خیام شراب	ایضاً	(۳۱۲)
ساقی مے ناب در سبو خواہد کرد عید از سر ایں خراں فرو خواہد کرد		عید آمد و کار ہا نکو خواہد کرد افسار نماز و پوزبند روزہ
	ایضاً	(۳۱۳)
و اندوہ محال روزگارت گیرد زاں پیش کہ خاک در کنارت گیرد		مگذار کہ غصہ در حصارت گیرد نے غور کنار سبزہ و آب رواں
	ایضاً	مگذار ے و کنار آب ے (۳۱۴) لب کشت
واں یار عزیز تند خو خواہد بود خوش باش کہ عاقبت نکو خواہد بود		گویند بحشر گفتگو خواہد بود از خیر محض جز نکوئی ناید
	ایضاً	(۳۱۵)
بے کاری ما بکار او خواہد شد میداں کہ سر جملہ فرو خواہد شد		خوش باش کہ ماہ عید نو خواہد شد اے ساقی اگر بادہ دہی ور نہ دہی
	ایضاً	(۳۱۶)
در بستر خاکم از نخ سادہ کنند زنہار کہ آب و گلش از بادہ کنند یعنی یقینی ۱۲		در وقت اجل چو کارم آمادہ کنند در خاک لحد چو خشت خواہند نہاد
	ایضاً	(۳۱۷)
مگذار کہ جز بشادمانی گذرد عمر است چناں کش گذرانی گذرد		گر یک نفست ز زندگانی گذرد زنہار کہ سرمایۂ ایں ملک جہاں
	ایضاً	(۳۱۸)

[illegible]

ساقی از سر نو شراب ناب یا غم میں بھریگا اور اب نماز کی باگ ڈور اور روزہ کا دہانہ (لگامی) ان گدھوں کا یعنی بیوقوفوں کے سر سے دور ہوگا ۱۲

مشہور کہتے ہیں کہ حشر میں گفتگو ہوگی۔ وہ یار عزیز تند خو ہوگا ہم یہ کہتے ہیں کہ وہ خیر محض ہے اس سے بجز نیکی کے کچھ ہوا کوئی بات نہ ہوگی لہذا تو خوش رہ اس کا انجام عاقبت بخیر ہوگی ۱۲

[illegible]

داد م بامید روزگاری برباد
زاں می ترسم که روزگارم ندهد
نابوده ز روزگار خود روزی شاد
چندانکه ز روزگار بستانم داد

رباعی (۳۱۹)

یک روز فلک کار مرا ساز نکرد
یک دم نفسی از سر شادی نزدم
هرگز بسوی من نی خوش آواز نکرد
کان روز که صد در غمم باز نکرد

ایضاً (۳۲۰)

می باید بود و مردمی باید بود
دایم سبقی ز عشق می باید خواند
سر تا بقدم همه دمی باید بود
در کوچه دوست گردمی باید بود

ایضاً (۳۲۱)

مسکین تن من که در غریبی فرسود
عمرم بگذشت و یک زمان شاد نبود
آواره ز خانمان نمی دارد سود
تا عاقبتم اجل کجا خواهد بود

ایضاً (۳۲۲)

آورد باضطرابم اول بوجود
رفتیم باکراه و ندانیم چه بود
جز حیرتم از حیات چیزی نفزود
زین آمدن و بودن و رفتن مقصود

ایضاً (۳۲۳)

آنها که بفکرت در معنی سفتند
سر رشته اسرار ندانست کسی
در ذات خداوند سخنها گفتند
اول زنخی زدند و آخر خفتند

ایضاً (۳۲۴)

آنها که خلاصه جهان ایشانند
در معرفت ذات تو مانند فلک
بر اوج فلک براق همت رانند
سرگشته و سرنگون و سرگردانند

ایضاً (۳۲۵) — نہ روز طبع

انس طرب و نشاط و مردی خیزد
رو باده بخور که سخره و خواهی ماند
(دگر باده خوری)
در جمع کتب خشکی و سردی خیزد
کز خوردن سبزه روی زردی خیزد

(۳۲۶)	رباعی	
بیمارم و بنت در امتحانم دارد وین طرفه نگر که هر چه در بیماری	بنت	تا خوردن مے قصد بجانم دارد جز باده خورم همه زیانم دارد
(۳۲۷)	ایضاً	
بر روے نکوے و لب جوے و گل ورد تا بوده ام و باشم و خواهم بودن		تا بتوانم عیش و طرب خواهم کرد مے خورده ام مے خورم و خواهم خورد
(۳۲۸)	ایضاً	اے دہر سہ زمانہ ماضی و حال و استقبال ۱۲
خوش باش که عالم گذران خواهد بود خشتے که ز قالب تو خواهند زدن		بر چرخ قران اختران خواهد بود بنیاد سراے دیگران خواهد بود
(۳۲۹)	ایضاً	
ماهِ رمضان چنانکه امسال آمد اے بار خدایے خلق را غافل ساز		بر پاے خرد بند گران حال آمد چندانکه گمان کنند شوال آمد
(۳۳۰)	ایضاً	تا پندارد که ماه
افسوس که نامهٔ جوانی طے شد وان مرغ طرب که نام او بود شباب		وین تازه بهار زندگانی دے شد هیهات ندانم که کے آمد کے شد
(۳۳۱)	ایضاً	
مے خواره اگر غنی بود عور شود در حقهٔ لعل ازاں زمرد ریزم	بود	وز عربده اش جهاں پر از شور شود تا دیده افعی غمم کور شود
(۳۳۲)	ایضاً	
هر لذت و راحتے که خلاق نهاد هر کس که ز طاق منقلب گشت جفت		از بهر مجرداں آفاق نهاد آسایش خود بر دو بر طاق نهاد
(۳۳۳)	ایضاً	
فردا علم نفاق طے خواهد شد		با طالع سعد قصد مے خواهد شد

۳۲۶ میں بیمار ہوں
اور بیٹی میری امتحان سے
بیماری کی حالت میں جو
تیرا نصیب ...
... ہر چیز
امتحان کرتی ہے
... بیٹی
حالت ... نقصان پہنچتا ہے
... بیماری میں
شراب کے سوا پیتا ہوں
وہ ہر چیز مجھ کو نقصان
کرتی ہے ۱۲ ۳۲۷ گل ورد
کے معنی گلاب کے پھول کے
ہیں ۱۲ ۳۲۸ خوش رہ
کہ دنیا ابھی ہمیشہ نہیں
قائم رہیگی اور آسمان پر
ستاروں کا قران ہوتا ہے
کہ وہ اینٹ جو تیرے جسم کی
خاک سے جو اینٹیں بنیں گی
اینٹ دوسرے کے گھر کی دیوار
کی بنیاد میں لگائی جائیگی ۱۲ ۳۳۲
دنیا کی تمام راحتیں ...
واسطے ہیں جو مجرد ہیں ...
... اپنا آرام
یعنی ... طاق پر
رکھدیا ۱۲ ... کی

معشوقہ موافق ست و ایام بکام		اکنوں نہ کنم نشاط کے خواہد شد
(۳۳۴)	رباعی	
موجود حقیقی بجز انساں نبود		بر فہم کسے ایں سخن آساں نبود
یک جرعہ ازیں شراب بے غش مے کش		تا خلق خدا پیش تو یکساں نبود
		ماسوائے انسان ۱۲
(۳۳۵)	ایضاً	
چوں نیست دریں زمانہ سودے ز خرد		جز بے خرد از زمانہ برے نخورد
پیش آر ازانکہ او خرد را ببرد		تا بو کہ زمانہ سوے ما بنگرد
(۳۳۶)	ایضاً	
پیوستہ خرابات ز رنداں خوش باد		در دامن زہد زاہداں آتش باد
آں دلق بصد پارہ و آں صوف کبود		افگندہ بزیر پاے دردی کش باد
(۳۳۷)	ایضاً	
در دہر کسے بگلعذارے نرسید		تا بر دلش از زمانہ خارے نرسید
در شانہ نگر کہ تا بصد شاخ نشد		دستش بسر زلف نگارے نرسید
(۳۳۸)	ایضاً	
در سر ہوس بتاں چوں حورم باد		بر دست ہمیشہ آب انگورم باد
گویند مرا کہ ایزدت توبہ دہاد		او خود بدہد من نکنم دورم باد
(۳۳۹)	ایضاً	
از آب عدم تخم مرا کاشتہ اند		از آتش غم روح من افراشتہ اند
سرگشتہ چو بادمی دوم گرد جہاں		تا خاک من از چہ جلے برداشتہ اند
(۳۴۰)	ایضاً	
قومے کہ بخواب مرگ سر باز نہند		تا حشر ز قال و قیل خود باز رہند
تا کے گوئی خبر کسے باز نداد		در بے خبری از چہ خبر باز دہند
(۳۴۱)	ایضاً	

۵۱ جہاں میں زمانہ میں عقل سے کوئی فائدہ نہیں ہے اور بجز دکھ کے زمانے کو کوئی نفع نہیں ہوتا تو مجھ کو وہ چیز دے جو عقل کو ضائع کر سکے ممکن ہے کہ اس ترکیب سے زمانہ ہم پر رحم کرے ۱۲

۵۲ دعائیہ رباعی ہے سر بند میخانہ رندان بادہ کش سے ہمیشہ آباد رہے اور زاہدوں کے دامن میں آگ لگے وہ صوفیوں کی گدڑی ایک پیوند والے سے پیروں میں پڑی رہے

۵۳ ...

توبہ مکن از مے اگرت مے باشد	صد تائب باونات در پے باشد
گل جامہ دران و بلبلاں نعرہ زناں	در وقت چنیں توبہ روا کے باشد
(۳۴۲)	رباعی
تا یار شراب جانفزایم ندہد	صد بوسہ فلک بر سر و پایم ندہد
گویند کہ توبہ کن اگر وقت آید	چوں توبہ کنم اگر خدایم ندہد
(۳۴۳)	ایضاً
کس را پس پردۂ قضا راہ نہ شد	وز سر خدا ہیچ کس آگاہ نہ شد
ہر کس ز سر قیاس چیزے گفتند	معلوم نہ گشت و قصہ کوتاہ نہ شد
(۳۴۴)	ایضاً
یک نان بدو روز گر شود حاصل مرد	وز کوزۂ اشکستہ دم آبے سرد
مامور کس دگر چرا باید بود	یا خدمت چوں خودی چرا باید کرد
(۳۴۵)	ایضاً
چنداں بروای دہ کہ دوئی برخیزد	گر نیست دوئی ز رہروی برخیزد
تو او نشوی و لیک گر جہد کنی	جائے برسی کز تو توئی برخیزد
(۳۴۶)	ایضاً
با مے بکنار جوے مے باید بود	از غصہ کنارہ جوے مے باید بود
این نزہت عمر ما چو گل دہ روز است	خنداں لب و تازہ روے مے باید بود
(۳۴۷)	ایضاً
طبعم ہمہ با روے چو گل می خندد	دستم ہمہ با ساغر مل پیوندد
از ہر جزوے نصیب خود بردارم	زاں پیش کہ جزوہا بکل پیوندد
(۳۴۸)	ایضاً
تا زہرہ و مہ بر آسمان پیدید	بہتر ز مے لعل کسے ہیچ ندید
من در عجبم ز مے فروشاں کایشاں	بہ زانکہ فروشند چہ خواہند خرید

(۳۴۹)	رباعی	
حیفی که بقدر سر و روے سازد		پیوسته همه کار عدو سے سازد
گویند فلان به گر مسلمان نبود		آں را تو ثنا گو که کدو مے سازد
(۳۵۰)	ایضاً	
گویند که ماه رمضان گشت پدید		من بعد بگرد باده نتوان گردید
در آخر شعبان بخورم چنداں مے	بخفتم	کاندر رمضان مست بخفتم تا عید
(۳۵۱)	ایضاً	
گر یار شدید ترک طامات کنید		غمہاے مرا بے مکافات کنید
چوں در گذرم خاک مرا گل سازید		در رخنۂ دیوار خرابات کنید
(۳۵۲)	ایضاً	
آنہا که جہاں زیر قدم فرسودند		واندر طلبش ہر دو جہاں پیمودند
آگاه نمی شوم که ایشاں ہرگز		زیں حال چنانکه ہست آگه بودند
(۳۵۳)	ایضاً	
تا خاک مرا بقالب آمیخته اند		بس فتنه که از خاک بر انگیخته اند
من بہتر ازیں نمی توانم بودن		کز بوته مرا چنیں بروں ریخته اند
(۳۵۴)	ایضاً	
من مے خورم و ہر که چو من اہل بود		مے خوردن من بنزد او سہل بود
مے خوردن من حق ز ازل مید انست	بازل	گر مے نخورم علم خدا جہل بود
(۳۵۵)	ایضاً	
کس مشکل اسرار ازل را نه کشاد		کس یک قدم از نہاد بیروں ننہاد
من می نگرم ز مبتدی تا استاد		عجز است بدست ہر که از ما در زاد
(۳۵۶)	ایضاً	
از دفتر عمر پاک می باید شد		در دست اجل ہلاک می باید شد

اے ساقیٔ مہ لقا تو خوش خوش ما را		آبے در دہ کہ خاک می باید شد
(۳۵۷)	رباعی	
سودا زدہ را بادہ پرو بال بود		مے بر رُخ خاتون خرد خال بود
ماہ رمضاں بادہ نخوردیم وگذشت	برفت	بارے شب عید از مہ شوال بود
(۳۵۸)	ایضاً	
بدخواہ کساں ہیچ بمقصد نرسد		یک بد نکند تا بخودش صد نرسد
من نیک تو خواہم و تو خواہی بد من		تو نیک نہ بینی و بمن بد نرسد
(۳۵۹)	ایضاً	
سوئے تو دریں قوم چہ کردی کہ خرند	سپوئی	دانش چہ بری کہ از تو دانش نخرند
سالے یکبار آب جویت نرہند		روزے صد بار آبرویت ببرند
(۳۶۰)	ایضاً	
خرم دل آں کسے کہ معروف نہ شد		در جبہ و دراعہ و در صوف نہ شد
سیمرغ صفت بعرش پروانے کرد		در کنج خرابۂ جہاں بوف نہ شد
(۳۶۱)	ایضاً	
افسوس کہ سرمایہ زکف بیروں شد		وز دست اجل بسے جگرہا خوں شد
کس نامد ازاں جہاں کہ پرسم از وے		کاحوال مسافرانِ عالم چوں شد
(۳۶۲)	ایضاً	
فردا کہ نصیب نیک بختاں باشد		قسمے من رند پریشاں بخشند
گر نیک آیم مرا از ایشاں شمرند		ور بد باشم مرا بدیشاں بخشند
(۳۶۳)	ایضاً	
آنہا کہ بکار عقل در می کوشند		افسوس کہ جملہ گاؤ نر می دوشند
آں بہ کہ لباس ابلہی در پوشند	تیرہ	کامروز بعقل تیرہ می نفروشند
(۳۶۴)	ایضاً	

۱۵ مذکر ہے وہ شخص ہمیشہ خوش و خرم رہے جو بعض نہیں ہوا ہے جو بعض نہیں ہوا معروف و بعضی مراد جو سکتے ہیں یا پیدا ہو مشہور زمانہ نہیں ہوا ہے سے عرض ورع میں یا پیر معروف نہیں بیٹھا گیا جبہ اور بہ بہتر نہیں ہوا بلکہ بغیر ایسی حالت کے وہ عرش پرواز بنا بغیر نام مشہور کیے ہوئے ریاضت کی اور سیمرغ کی طرح ہمارے کہ یعنی آنکھ بلکہ کسی ویران مقام میں بیٹھا ۱۲ ﴿۵﴾ فردا سے مراد روز قیامت ہے دوسرے مصرع میں قسم کے معنی حصے کے ہیں ۱۲ منہ

طبعم به نماز و روزه چون مایل شد		گفتم که مراد کلیم حاصل شد
افسوس که آن وضو بیادی بشکست		وان روزه به نیم جرعه‌ی باطل شد
(۳۶۵)	رباعی	
هر جرعه که ساقیش بخاک افشاند		در دیده گرم آتش غم بنشاند
سبحان الله تو باده می‌پنداری		آبی که ز صد درد دل برهاند
(۳۶۶)	ایضاً	
چون دست بدامان هوس می‌نرسد		جامی بمراد دل کس می‌نرسد
در ده قدح درد که جام صافی		زین شیشهٔ فیروزه بکس می‌نرسد
(۳۶۷)	ایضاً	
خطیکه ز روی یار برخاسته شد		تو ظن نه بری که حسن او کاسته شد
در باغ خوش بهر تماشاگه جان		گل بود و به سبزه نیز آراسته شد
(۳۶۸)	ایضاً	
خون از دل افگار برون می‌آید		وز دیده خونبار برون می‌آید
گر خون بچکد از مژه‌ام نیست عجب		زیرا که گل از خار برون می‌آید
(۳۶۹)	ایضاً	
اندر ره عشق جمله صافان فردند		واندر طلبش جمله بزرگان خردند
امروز شبی روز فردا این ست	آنست	فردا طلبان در غم فردا مردند
(۳۷۰)	ایضاً	
بر من قلم قضا چو بی من رانند		پس نیک و بدش چرا ز من میدانند
دی بی من و امروز چو دی بی من و تو		فردا بچه حجتم بداور خوانند
(۳۷۱)	ایضاً	
دشمن که مرا همیشه بد می‌بیند		حقا که نه از روی خرد می‌بیند
در آئینه درون خود می‌نگرد		وان صورت مرده رنگ خود می‌بیند

سلطان جو سمجھتا تھا کہ اب میں نماز روزہ کا پابند ہو گیا ہوں میری ساری عمر ادب پر ہی تھی مگر افسوس کہ یہ خیال باطل نکلا ایک بار (ہوا) میں وضو شکست ہو گئی اور روزہ ... [illegible]

[illegible]

(۳۷۲)	رباعی	
نے جامۂ عمر کہنہ نو خواہد شد مے خور ز سبو و کوزہ اندوہ مخور		نے سر جہاں بکام تو خواہد شد کیں کوزہ چو بشکند سبو خواہد شد
(۳۷۳)	ایضاً	
با مردم نیک و بد سرے باید بود مفتون معاش خود کسے باید بود	پایہ	در بادیہ بود و دو سرے باید بود مغرور بفضل خود کسے باید بود
(۳۷۴)	ایضاً	
زلفین تو با مشک ختن بازی کرد بالائے ترا بسرو نسبت کردم		با لعل لب تو روح دمسازی کرد زاں روز سہی سرو سرافرازی کرد
(۳۷۵)	ایضاً	
زاں پیش کہ گور سے زمن آگندہ شود سے بادہ سرا ز گور صراحی بردار		و اجزائے مرکبم پراگندہ شود باشد کہ دل مردۂ من زندہ شود
(۳۷۶)	ایضاً	
رفتیم ز ما زمانہ آشفتہ بماند افسوس کہ صد ہزار معنی دقیق		با آنکہ ز صد گہر یکے سفتہ بماند از بیخردی خلق ناگفتہ بماند
(۳۷۷)	ایضاً	
آنانکہ بکہنہ سنت موصوف اند گویند کہ شبلی و جنید ہم ہمہ	دشنو	وانکہ بکف آب دو ناں موقوف اند شبلی نہ ولی در کرخی معروف اند
(۳۷۸)	ایضاً	
گر بادہ بکوہ بر زنی رقص کند از بادہ مرا توبہ چہ می فرمائی		ناقص بود آنکہ بادہ را نقص کند روحیست کہ او تربیت شخص کند
(۳۷۹)	ایضاً	بادہ ۱۲ پرورش جسم ۱۲
یاران موافق ہمہ از دست شدند		در پائے اجل یگاں یگاں پست شدند

بودند بیک شراب در مجلس عمر		دوری دو سه پیشتر ز ما مست شدند
(۳۸۰)	رباعی	
می خواهم خورد تا که جانم باشد		گر سودِ جهان جمله زیانم باشد
ای جانِ جهان درین جهان خوش بزیم		من کی دانم که آن جهانم باشد
(۳۸۱)	ایضاً	
ساقی علمِ سیاه شب صبح ربود		برخیز دمی مغانه را درده زود
بگشای ز هم دو نرگس خواب آلود		برخیز که خفتنت بسی خواهد بود
(۳۸۲)	ایضاً	
سودای ترا بهانه بس باشد		مستانه ترا ترانه بس باشد
در کشتنِ ما چرا کشد چشم تو تیغ		ما را سرِ تازیانه بس باشد
(۳۸۳)	ایضاً	
گویند که مرد را هنر می باید		یا نسبت عالی پدر می باید
امروز چنان شده است در نوبتِ ما		کانها همه هیچ هست زر می باید
(۳۸۴)	ایضاً	
خوش باش که عالم گذران خواهد بود		روح از پی تن نعره زنان خواهد بود
این کاسهٔ سرها که تو بینی یک چند		زیر قدم کوزه گران خواهد بود
(۳۸۵)	ایضاً	
من دامن زهد و توبه طی خواهم کرد		با موی سفید قصد می خواهم کرد
پیمانهٔ عمر من بهفتاد رسید		این دم نکنم نشاط کی خواهم کرد
(۳۸۶)	ایضاً	
هم دست من تشنه بجامی نرسید		هم پای تمنا بمقامی نرسید
واندل که بماند بود در ناکامی		هم عاقبت الامر بکامی نرسید
(۳۸۷)	ایضاً	

غم خوردن بیہودہ کجا دارد سود	کیں چرخ فلک بسے چو ما کشت و ربود
پُر کن قدح مے بکفم بر نہ زود	تا نوش کنم کہ بودنیہا ہمہ بود
(۳۸۸)	رباعی
یک جرعۂ مے ملک جہاں می ارزد	خشت سر خم ہزار جاں می ارزد
آں کہنہ کہ لب بمے ازو پاک کنند	حقا کہ ہزار طیلساں می ارزد
(۳۸۹)	ایضاً
انگہ کہ نہال عمر بر کندہ شود	و اجزام ز یکدگر پراگندہ شود
ور زانکہ صراحی کنند از گل ما	حالے کہ پُر از بادہ کنی زندہ شود
(۳۹۰)	ایضاً
آں قوم کہ سجادہ پرستند خراند	زیرا کہ بزیر بار سالوس دراند
ویں از ہمہ طرفہ تر کہ در پردۂ زہد	اسلام فروشند و ز کافر بتراند
(۳۹۱)	ایضاً
شاد بزیا کن کہ ایں نہ آں خواہد بود	جسمم ہمہ در خاک نہاں خواہد بود
تو بادہ خور و غم جہاں ہیچ مخور	خود غم خور آنکہ در جہاں خواہد بود
(۳۹۲)	ایضاً
اسرار ازل بادہ پرستاں دانند	قدر مے و جام تنگدستاں دانند
گر چشم تو حال من ندانند عجب	شک نیست کہ حال مستاں دانند
(۳۹۳)	ایضاً
با سفلہ تند خوے بے عقل و وقار	زنہار مخور بادہ کہ رنج آرد بار
بدمستی و شور و عربدہ در شب عیش	درد سر و عذر خواہیش روز شمار
(۳۹۴)	ایضاً
چوں نیست ترا جز آنکہ او داد قرار	چندیں ز پئے مراد دل رنج مدار
ہاں تا نہ نہی بر دل خود چندیں بار	بگذاشتن و گذشتن است آخر کار

کہ وہ ہزار طیلسان مکر
بار برقیمت رکھتی ہے طیلسان
یعنی رومال یا چادر ۱۲
۵۲ جو قوم کہ سجادہ
پرست ہے وہ بیچ قوت
اسلام کے ساتھ کا م
مکاری ہے اور عجیب تر
بات یہ ہے کہ زہد کی نظر
بیچا ہے وہ اسلام فروش
کا فر سے بدتر ہیں ۱۲
۵۳ خوش ہو کہ

رباعی (۳۹۵)

یک جرعه می از مملکت جم خوشتر — بهتر
بوی قدح از غذای مریم خوشتر — بهتر
آه سحری ز سینه خماری — بهتر
از ناله بوسعید و ادهم خوشتر — بهتر

ایضاً (۳۹۶)

افلاک که جز غم نفزایند دگر
ننهند بجا تا نربایند دگر
ناآمدگان اگر بدانند که ما
از دهر چه می کشیم نایند دگر

ایضاً (۳۹۷)

تا چند ازین تهیه و زراقی عمر
تا چند مرا درد دهد ساقی عمر
حقا که من از ستیزه و دغدغه اش
چون جرعه بخاک ریزم این باقی عمر

ایضاً (۳۹۸)

از بودنی ای دوست چه داری تیمار
در فکرت بیهوده دل و جان افگار
خرم بزی و جهان بشادی گذران
تدبیر نه با تو کرده اند آخر کار

ایضاً (۳۹۹) ن تو بزی

از گردش روزگار بهری برگیر
بر تخت طرب نشین بکف ساغر گیر
از طاعت و معصیت خدا مستغنی است
باری تو مراد خود ز عالم برگیر

ایضاً (۴۰۰)

دل تنگ شوی بهیچ کم بنگ بخور
یا یک منکی باده گلرنگ بخور
صوفی شده ای نخوری آن بخوری
در خورد تو سنگ است برو سنگ بخور

ایضاً (۴۰۱)

وقت سحر است خیز ای طرفه پسر
پر باده لعل کن بلورین ساغر
کین یکدم عاریت درین کنج فنا — بقا
بسیار بجوئی و نیابی دیگر

ایضاً (۴۰۲)

آن لعل در آبگینه ساده بیار
وان محرم و مونس هر آزاده بیار

چون میدانی که مدت عالم فناک		بادیست که زود بگذرد و باده بیار
(۴۰۳)	رباعی	
بابار چو آرمیده باشی همه عمر		لذات جهان چشیده باشی همه عمر
هم آخر عمر رحلت باید کرد		خوابی باشد که دیده باشی همه عمر
(۴۰۴)	ایضاً	
گر بت رخ تست بت پرستی خوشتر		در باده ز جام تست مستی خوشتر
در مستی عشق زان سبب نیست شدم		کان نیستی از هزار هستی خوشتر
(۴۰۵)	ایضاً	
ای چرخ فلک نه عقل داری نه هنر		هرگز نه کنی بکار آزاده نظر
نامردان را دهی همه گنج گهر		احسنت زهی چرخ مخنث پرور
(۴۰۶)	ایضاً	
بایار خوشم جام شراب و لی تر		دز دست غمم دیده پر آب و لی تر
چون عالم دون وفا نخواهد کردن		در عالم دون مست خراب و لی تر
(۴۰۷)	ایضاً	
در دایره سپهر ناپیدا غور		جامیست که جمله را چشانند بدور
نوبت چو بدور تو رسد آه مکن		می نوش بخوشدلی که دوریست بجور
(۴۰۸)	ایضاً	
چون حاصل آدمی درین جای دو در		جز درد دل و دادن جان نیست دگر
خرم دل آنکه شد بطفلی آزاد		واسوده کسی که خود نزاد از مادر
(۴۰۹)	ایضاً	
سستی مکن و فریضه حق بگذار		وان لقمه که داری ز کسان باز مدار
در خون کسی مال کسی قصد مکن		در عهده آنجهان منم باده بیار
غیبت مکن و مجوی (۴۱۰) کس را آزار	ایضاً	

وقتے کوزہ گری بدیدم اندر بازار (تازہ)
بر پارۂ گلے لگد ہمی زد بسیار
واں گل بزبان حال با او میگفت
من ہمچو تو بودہ ام مرا نیکو دار

رباعی (۴۱۱)

ایں اہل قبور خاک[۱] گشتند و غبار
ہر ذرہ ز ہر ذرہ گرفتند کنار
آہ ایں چہ شرابیست کہ تا روز شمار
بیخود شدہ و بیخبر اند از ہمہ کار

ایضاً (۴۱۲)

از گردش ایں زمانۂ دوں پرور
با صد غم و درد می برم عمر بسر
چوں غنچہ بگلزار جہاں با دل تنگ
چوں لالہ ز باغ دہر با خون جگر

ایضاً (۴۱۳)

کار ہمہ عالم بمراد تست شدہ گیر
ویں عمر برفتہ و اجل آمدہ گیر
گفتی کہ بکام خویش دستے بزنم
خود نتوانی وگر توانی زدہ گیر

ایضاً (۴۱۴)

او را خواہی ز زن و فرزند ببر
مردانہ در[۲] آز خویش پیوند ببر
ہر چیز کہ ہست بند راہست ترا
با بند چگونہ رہ روی بند ببر

ایضاً (۴۱۵)

از چرخ بکام سر برافراشتہ گیر
وز عمر تمام بہرہ برداشتہ گیر
از گنج و گہر ہر چہ مراد دل تست
برداشتہ گیر و باز بگذاشتہ گیر

ایضاً (۴۱۶)

گر بادہ خوری تو با خردمندان خور (لالہ)
یا با صنمے سادہ رخے خنداں خور
بسیار مخور ورد مکن فاش مساز
کم کم خور و گہ گاہ خور و پنہاں خور

ایضاً (۴۱۷)

خوش باش دراین نشیمن کون و فساد
پس بر سر آن گنج چو بر صحرا برفت

اے دل ہمہ اسباب جہاں ساختہ گیر
ویں خانہ پر از نعمت آراستہ گیر
در دنیٔ فانی کہ نہ جائے من و تست
روزے دو سہ بنشستہ و برخاستہ گیر

۵۱ یہ اہل قبور کہ خاک ہو کر غبار ہو گئے اور اُنکے ذرے دوسرے ذروں کے گلے لگ گئے اُف یہ ایسی کونسی شراب پی ہے کہ سب کے سب بے خود ہو گئے اور قیامت تک کچھ کسی کے بے ہوش پڑے ہوئے ہیں

۵۲ راہ طریقت میں مردانہ وار اگر خدا کے ملنے کی آرزو ہے تو زن و فرزند سے علیحدہ ہو اس راہ میں جو چیز کہ تجھے اپنی طرف مصروف کرے وہ سد راہ ہے تو پابند ہو کر راہ نہیں چل سکتا ہے ہر چیز کو کاٹ کے پھر راستہ طے ہوگا

عبد الباری آسی

(۴۱۸)	رباعی	
جانا مے صاف وقت گل خوش میخور		بر یاد بتان نغز و دلکش میخور
مے خون رز است و رز ترا میگوید		خون بر تو حلال کردہ ام خوش میخور
(۴۱۹)	ایضاً	
عمر تو چہ دو صد و چہ سی صد چہ ہزار		زیں کہنہ سرا بروں برندت ناچار
گر بادشہے و گر گدائے بازار		ایں ہر دو بیک نرخ بود آخر کار
(۴۲۰)	ایضاً	
اے دل ہمہ اسباب جہاں خواستہ گیر		باغ طربت بسبزہ آراستہ گیر
وانگاہ براں سبزہ شبے چوں شبنم		بنشستہ و بامداد برخاستہ گیر
(۴۲۱)	ایضاً	
اے دوست غم جہان بیہودہ مخور		بیہودہ غم جہان فرسودہ مخور
چوں بود گذشت و نیست نابود پدید		خوش باش و غم بودہ و نابودہ مخور
(۴۲۲)	ایضاً	
اے خواجہ بقیر گر تراہست خبر		چندیں ز حسد مپیچ بر اہل نظر
ایشاں ہمہ از صانع و صنعش گویند		تو از دم حیض و از نجاسات دگر
(۴۲۳)	ایضاً	
اے در طلب تو عالمے در شر و شور		در پیش تو درویش و توانگر ہمہ عور
اے با ہمہ در حدیث و گوش ہمہ کر		اے با ہمہ در حضور و چشم ہمہ کور
(۴۲۴)	ایضاً	
گر گوہر طاعتت نسفتم ہرگز		ور گرد گنہ ز رخ نرفتم ہرگز
نومید نیم ز بارگاہ کرمت	زیرا	دانی کہ یکے را دو نگفتم ہرگز
(۴۲۵)	ایضاً	
از جملہ رفتگان ایں راہ دراز		باز آمدہ کو کہ بما گوید راز

زنهار درین سرا چه از روی مجاز		چیزی نگذاری که نمی آیی باز
هان بر سر این دراهه (۴۲۶) آز و نیاز	رباعی	
رو بر سر افلاک جهان خاک انداز		می میخور و گرد خوبرویان می تاز
چه جای عبادتست و چه جای نماز		کز جمله رفتگان یکی نامد باز
(۴۲۷)	ایضاً	زوندگان
این چرخ که با کسی نمی گوید راز		کشتست بستم هزار محمود و ایاز
می خور که بکس عمر دوباره ندهند		هر کس که شد از جهان نمی آید باز
(۴۲۸)	ایضاً	
با تو بخرابات اگر گویم راز	برم	به زانکه کنم بی تو به محراب نماز
ای اول و ای آخر خلقان همه تو		خواهی تو مرا بسوز و خواهی بنواز
(۴۲۹)	ایضاً	
در کتم عدم خفته بدم گفتی خیز		وارد بجهان و درجهان شور انگیز
واکنون که بفرمان توام حیرانم		القصه جهان دار که کج دار و مریز
(۴۳۰)	ایضاً	
بازی بودم پریده از عالم راز		تا بو که رسم من از نشیبی بفراز
اینجا چو نیافتم کسی محرم راز		زان در که درآمدم برون رفتم باز
(۴۳۱)	ایضاً	
ای دل چو حقیقت جهان هست مجاز		چندین چه خوری تو غم ازین رنج دراز
تن را بقضا سپار و با درد بساز		کین رفته قلم ز بهر تو ناید باز
(۴۳۲)	ایضاً	رنگ برنگ
وقت سحر است خیز ای مایهٔ ناز		نرمک نرمک باده خور و چنگ نواز
کانها که بجایند نپایند دراز	بپایند	وانها که شدند کس نمی آید باز
(۴۳۳)	ایضاً	

ما ایم فتاده روز و شب در تگ و تاز		برخیره نهاده روی در شیب و فراز
نه هیچ ره آورده بجز رنج دگر	آورده	نه هیچ پس افگنده بجز راه دراز
(۴۳۴)	رباعی	افگند
ای مرد هنرمند نگه بر تر تیز		وان کودک خاک بیز را گو برخیز
وانگاه بگویش که بغفلت بی بیز		مغز سر کیقباد و چشم پرویز
(۴۳۵)	ایضاً	
ما عاشق و آشفته و مستیم امروز		در کوی بتان باده پرستیم امروز
از هستی خویشتن بکلی رسته		پیوسته بمحراب الستیم امروز
(۴۳۶)	ایضاً	
کردیم دگر شیوهٔ رندی آغاز		تکبیر همی زنیم بر پنج نماز
هر جا که پیاله ایست ما را بینی		گردن چو صراحی سوی او کرده دراز
(۴۳۷)	ایضاً	
بودی که نبود دست بخور و خواب نیاز		کردند نیاز مندت این چار انباز
هر یک بتو انچه داد بستاند باز		تا باز چنان شوی که بودی ز آغاز
(۴۳۸)	ایضاً	
معشوق که عمرش چو غمم باد دراز	بنو	امروز تلطفی بنو کرد آغاز
بر چشم من انداخت دمی چشم برفت		یعنی که نکوئی کن و در آب انداز
(۴۳۹)	ایضاً	
از عمر تو چونکه می تراشد شب و روز		مگذار که بر تو خاک پاشد شب و روز
روز و شب خویش را بشادی گذران		ای بس که نباشی تو و باشد شب و روز
(۴۴۰)	ایضاً	
بر روی گل از ابر نقاب است هنوز		در طبع دلم میل شراب است هنوز
در خواب مرو چه وقت خواب است هنوز	جانا	جانا می خور که آفتاب است هنوز

سلے آپ ہی وہ
رفتہ تھا کہ تو کھانے
پیچھے سونے کا نیاز مند
نہیں تھا مگر تجھ کو ان
چاہئے تھا صرف ان چیزوں
کا نیاز مند بنایا اور پھر
لطف یہ کہ پھر عنایت ان کی
دی جو کی باقی تن کو پہنچے
پھر واپس لے لیتے اور
تو ویسا تھا ویسا ہی
پھر ہو جائیگا ۱۲ زمانہ
برابر تیری عمر کو کم کر رہا ہے
اس واسطے تیری مہلت نہیں
کہ یہ شب و روز تیری خاک پر
ظاہر ہوں یعنی مرگ کے بعد کی
اجازت نہ دے اپنے روز و شب
کو خوشی میں گزار کیونکہ
بہت مدت تک ایسا ہوگا کہ
تو نہ ہوگا نہ رہے گا

رباعی (۴۴۱)

با مردم پاک اصل و عاقل آمیز　　　　وز نا اہلاں ہزار فرسنگ گریز
گر زہر دہد ترا خردمند بنوش　　　　ور نوش رسد ز دست نا اہل گریز

ایضاً (۴۴۲)

یارب تو جمال آں مہ مہر انگیز　　　　آراستہ ز سنبل عنبر بیز
پس حکم ہمی کنی کہ در وے منگر　　　　ایں حکم چناں بود کہ کج دار و مریز

ایضاً (۴۴۳) ز من　　ز تو

حکمے کہ از و محال باشد پرہیز　　　　فرمودہ و امر کرد کز وے بگریز
انگاہ میان امر و نہیش عاجز　　　　درماندہ جہانیاں کہ کج دار و مریز

ایضاً (۴۴۴)

از روے حقیقتے نہ از روے مجاز　　　　ما لعبتگانیم و فلک لعبت باز
بازیچہ ہمی کنیم بر نطع وجود　　　　رفتیم بصندوق عدم یک یک باز

ایضاً (۴۴۵)

افسوس ازیں سگ بچہ پر تگ و تاز　　　　کو در رفتن مباد بودے ہمراز
ازبسکہ دلش باستخوان مائل بود　　　　شد عاقبتش نصیب دندان گراز

ایضاً (۴۴۶)

رفتند و ز رفتگاں یکے نامد باز　　　　تا با تو بگوید از پس پردہ راز
کارت ز نیاز می کشاید نہ نماز　　　　بازیچہ بود نماز بے صدق و نیاز

ایضاً (۴۴۷)

لب بر لب کوزہ بردم از غایت آز　　　　تا زو طلبم واسطۂ عمر دراز
با من بزبان حال می گفت ایں راز　　　　عمرے چو تو بودہ ام دمے با من ساز

ایضاً (۴۴۸)

اے بر ہمہ سروران عالم فیروز　　　　دانی کہ چہ وقت می بود روح افروز

یکشنبه و دوشنبه و سه شنبه و چهار | پنجشنبه و آدینه و شنبه شب و روز

رباعی (۴۴۹)

می پرسیدی که چیست این نقش مجاز | گر بر گویم حقیقتش هست دراز
نقشی ست پدید آمده از دریایی | وانگاه شده بقعر آں دریا باز

ایضاً (۴۵۰)

ای واقف اسرار ضمیر همه کس | در حالت عجز دستگیر همه کس
یارب تو مرا توبه ده و عذر پذیر | ای توبه ده و عذر پذیر همه کس

ایضاً (۴۵۱)

آغاز روان گشتن این زرین طاس | وانجام خرابی چنین نیک اساس
دانسته نمی شود بمعیار عقول | سنجیده نمی شود بمقیاس قیاس

ایضاً (۴۵۲)

از حادثهٔ زمان آینده مپرس | وز هر چه رسد چو نیست پاینده مپرس
این یکدمه نقد را غنیمت می دان | از رفته میندیش و ز آینده مپرس

ایضاً (۴۵۳)

ای چرخ خسیس خس دون پرور خس | هرگز نه روی تو بمراد دل کس
چرخا فلکا ترا همین عادت و بس | ناکس تو کسی کنی و کس را ناکس

ایضاً (۴۵۴) گنبد — ش پنجه گرفته

مرغی دیدم نشسته بر باره طوس | در پیش نهاده کلهٔ کیکاؤس
با کله همی گفت که افسوس افسوس | کو بانگ جرسها و کجا نعرهٔ کوس

(نام شہر)

ایضاً (۴۵۵) ز بادہ مستی — ند لالہ

خیام اگر بادہ پرستی خوش باش | با ماه رخی اگر نشستی خوش باش
چون عاقبت کار جهان نیستی است | آں کار که نیستی چو هستی خوش باش

ایضاً چون آخر کار نیست خواهی (۴۵۶) بودن

اے تو پوچھتا تھا کہ یہ نقش مجاز کیا ہے اگر
اس کی حقیقت بیان کی جائے تو بہت
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
کرنا تیرا کام ہے تیری یہی
عادت ہے کہ تو نالائقوں کو
لائق اور لائقوں کو ذلیل کر
دیتا ہے ۱۲ میں نے شہر
طوس کی ایک عمارت پر
ایک چڑیا کو بیٹھے ہوئے
دیکھا کہ وہ ایک کھوپڑی کو
کہہ رہی تھی کہ وہ جرس کی
آوازیں اور نقارے کی گونج
اب کہاں چلی گئی ۱۲ آسی

تا چند کنم عرضہ نادانی خویش — بگرفت دل من از پریشانی خویش
زنار مغانہ بر میاں خواہم بست — دانی ز چہ از ننگ مسلمانی خویش

رباعی (۴۵۷)

جامے ست کہ عقل آفریں میزندش — صد بوسہ ز مہر بر جبیں می زندش
ایں کوزہ گر دہر چنیں جام لطیف — می سازد و باز بر زمیں می زندش

ایضاً (۴۵۸)

از نامدہا زرد مکن چہرۂ خویش — ور نامدہا آب مکن زہرۂ خویش
بردار ز دنیائے دنی بہرۂ خویش — زاں پیش کہ دہر برکشد دِشرۂ خویش

ایضاً (۴۵۹)

با روی نکو شراب روشن درکش — با دوست دل ز جفائے دشمن درکش
با سادہ رخے نشیں و بگذر از خویش — پیراہن کبر و ہستی از تن درکش

ایضاً (۴۶۰)

بگذار دلا وسوسۂ عقل معاش — از ہستی خویشتن برو چوں او باش
در بزم قلندرانِ معنی بنشیں — آزادہ شو و شراب نوش و خوش باش

ایضاً (۴۶۱)

اے دل مطلب ز دیگراں محرم خویش — خوش باش بہر درد دل مرہم خویش
تنہا بنشیں و خویشتن خور غم خویش — ار ہمدمت آرزو کند ہمدم خویش

ایضاً (۴۶۲)

مے گرچہ حرام ست مدامش مے نوش — با نغمہ و چنگ صبح و شامش مے نوش
جامے ز مے لعل گرت دست دہد — یک قطرہ رہا مکن تمامش مے نوش

ایضاً (۴۶۳) — ۵؎ ہمچنیں ست در نسخۂ قدیم

سرمست ز میخانہ گذر کردم دوش — پیرے دیدم ز مے سبوئے بر دوش
گفتم ز خدا شرم نداری اے پیر — گفتا کرم از خدا ست مے نوش خموش

ز و بادہ بنوش

۱؎ ایسا جام کہ عقل اسکی تعریف کرتی ہے اور مہر سے سو بوسہ اسکی پیشانی سے لیتی ہے معلوم نہیں کہ کوزہ گر دہر ایسے لطیف جام کو کیوں بناتا ہے اور کیوں توڑتا ہے ۱۲
۲؎ دشرہ بالضم یعنی چھری خنجر
۳؎ چاقو وغیرہ ۱۲
اے دل دوسری ذات سے اپنا ہمدم مت سمجھ اپنے درد اور اپنے مرہم تو خود ہی خوش رہ، اکیلا بیٹھ اور اپنا غم آپ کھا اگر ہمدم کی تمنا ہے تو خود کو اپنا ہمدم سمجھ ۱۲ عبد الباری آسی

رباعی (۴۶۴)

ایام شباب رفت و خیل و حشمش
این قامت ہمچو تیر من گشتہ کمان
تلخ است مرا عیش ولے مے خوشمش
زہ کردہ ام از عصا و خوش مے کشمش

ایضاً (۴۶۵)

مے را کہ خضر خجستہ دارد پاسش
من قوتِ دل و قوتِ روحش خوانم
او آب حیات ست و منم الیاسش
چوں گفت خدا منافع للناسش

ایضاً (۴۶۶)

بگرفت مرا عشق بکاے خوش خوش
القصہ چناں سوختہ ام از غم او
گفتا چو من آمدم تو پا بیروں کش
کاتش ہمہ ہیزم شدہ ہیزم آتش

ایضاً (۴۶۷)

اے چرخ مرا مکش بہ بدمستی خویش
من خود ز غم خویش و تہیدستی خویش
بشناس بلندی من و پستی خویش
پیوستہ ملول باشم از ہستی خویش

ایضاً (۴۶۸)

غم چند خوری ز کار نا آمدہ پیش
خوش باش و جہاں تنگ مکن بر دل خویش
رنج است نصیب مردم دور اندیش
کز خوردن غم قضا نگردد کم و بیش

ایضاً (۴۶۹)

پندی بشنو بہمت اگر من داری گوش
عقبیٰ ہمہ روزہ است و دنیا یک دم
از بہر خدا جامۂ تزویر مپوش
از بہر دمے ملک ابد را مفروش

ایضاً (۴۷۰)

یک یک ہنرم ببیں و دہ دہ بخش
از بادِ ہوا آتش کیں را مفروز
ہر جرم کہ رفت حسبۃً للہ بخش
ما را بسر خاک رسول اللہ بخش

(اے خدا — اے محمد صلے اللہ علیہ وسلم ۱۲)

ایضاً (۴۷۱)

در کار گہے کوزہ گرے بودم دوش
دیدم دو ہزار کوزہ گویا و خموش

لے عشق نے مجھے اپنے کام کے لیے مخصوص کیا اور مجھ سے کہا کہ اے … تیری ہستی … خودی کو چھوڑ دے القصہ میرا دل غم سے ایسا جلا کہ تمام آتش ہیزم ہو گئی … ہیزم آتش ہو گیا ہے اے آسمان اپنی بدمستی کو چھوڑ کیوں مجھے مار ڈالتا ہے تو میری بلندی اور اپنی پستی پر نظر کر میں آپ ہی اپنی مفلسی کے غم سے ہمیشہ اپنی ہستی سے ملول رہتا ہوں … غم دیتا ہے ۱۲ … میں تجھ کو ایک نصیحت کرتا ہوں خدا کے لیے مکاری سے اختیار کر … عقبیٰ ہمیشہ رہنے والی … ساعت اور دنیا چند روزہ ہے تو … کو دنیا … عبد الباری ۱۲ …

هر یک بزبان حال با من گفتند		کو کوزه گر و کوزه خر و کوزه فروش
ناگاه یکے کوزه برآورد (۴۷۲) خروش	رباعی	
تا دیگ بقاے من بود اندر جوش		در کاسۂ خوشدلی کنم دُردے نوش
اے کوزه گر از گلم اگر کوزه کنی		آن کوزه بجز بے فروشاں مفروش
(۴۷۳)	ایضاً	
آں مے کہ حیات جاودانیست بنوش		سرمایۂ لذت جوانیست بنوش
سوزنده چو آتش ست لیکن غم او		سازنده چو آب زندگانیست بنوش
(۴۷۴)	ایضاً	
هفتاد و دو ملت اند در دیں کم و بیش		از ملتها عشق تو دارم در پیش
چه کفر و چه اسلام و چه طاعت چه گناه		مقصود توئی بهانه بردار از پیش
(۴۷۵)	ایضاً	
مے در قدح صاف کہ جانیست لطیف		در کالبد شیشه روانیست لطیف
لائق نبود هیچ گراں همدم من		جز ساغر و باده کاں گرانیست لطیف
(۴۷۶)	ایضاً	
هاں صبح دمید و دامن شب شد چاک		برخیز و صبوح کن چرائی غمناک
مے نوش ہلا کہ صبح بسیار دمد		او روے بما کرده و ما روے بخاک
(۴۷۷)	ایضاً	
روئے کہ منزه است از آلایش پاک		مهمان تو آمده ست در عالم خاک
مے ده تو بیاد صبوحی همدوش		زاں پیش کہ گوید انعم الله مساک
(۴۷۸)	ایضاً	
بس پیرهن عمر کہ هر شب افلاک		بردوخته و کرد دگر بیانش چاک
هر روز بسے زمانه شاد و غمناک		از آب برآورد و فرو برد بخاک
(۴۷۹)	ایضاً	

سلہ وہ شراب نوش کر جو حیات جاودانی بخشے اور جس سے سرمایۂ لذت جوانی حاصل ہو جو آگ کی طرح جلانے والی ہو اور آب زندگانی کی طرح سازگار ہو ۱۲

سلہ آسمان ہر رات کو ہر شب پیراہن عمر سیتا اور پھر صبح کو پھاڑ دیتا ہے جو انسان ہر روز بہت خوش اور غمناک ہوں سروانی سے نکالتا اور خاک میں ملاتا ہے۔ عبدالسلام محمد آسی

گر صلح نیا یم ز فلک جنگ اینک جامِ مے لعل ارغوان رنگ اینک		ور نام نکو نباشدم ننگ اینک آنکس کہ نمی خورد سر و سنگ اینک
(۴۸۰)	رباعی	
اے چرخ فلک نا شناسی نہ نمک از چرخ زنی دو شخص پوشیدہ شوند		پیوستہ مرا برہنہ سازی چو سمک پس چرخ زنی بہ از تو اے چرخ فلک
(۴۸۱)	ایضاً	
تا کے ز جفاہائے تو اے چرخ فلک من سوختہ ام تمام و ہر لحظہ تو نیز		از بہر خدا جور کن آہستہ ترک بر سوختہ مے پراگنی سودہ نمک
(۴۸۲)	ایضاً	نشوی
از آتش آخرت نمی داری باک چوں بادِ اجل چراغ عمرت بکشد		وز آبِ ندامت نشدی ہرگز پاک ترسم کہ ترا ز ننگ نپذیرد خاک
(۴۸۳)	ایضاً	
گر گل نبود نصیب ما خار اینک در خرقہ و خانقاہ و شیخی نبود		ور نور نمی رسد بما نار اینک ناقوسِ کلیسا و زنار اینک
(۴۸۴)	ایضاً	
خیام زمانہ از کسے دارد ننگ مے خور تو در آبگینہ با نالۂ چنگ		کو در غم ایام نشیند دل تنگ زاں پیش کہ آبگینہ آید بر سنگ
(۴۸۵)	ایضاً	
چند از غم و غصۂ جہاں قالا قال از سبزہ چو شد روئے زمیں مالا میل	ز خیز	برخیز و بشادی گذراں حالا حال در کش مے لعل از قدح مالا مال
(۴۸۶)	ایضاً	
بگذار دلا وسوسۂ فکرِ محال آزاد شو و مجرد و بادہ پرست		در کش قدح بادہ و بگذر ز ملال تا مرد شوی رسی بسر حدِ کمال

رباعی (۴۸۷)

این صورتِ کون جملہ نقش است و خیال | عارف نبود ہر کہ نداند این حال
بنشین قدحِ بادہ بنوش و خوش باش | فارغ شو از این نقش و خیالات محال

ایضاً (۴۸۸)

چون باد بزلفِ او رسیدن مشکل | وز اسپ غمش عنان کشیدن مشکل
گفتند بدیدہ روئے او نتوان دید | گر دیدۂ ماست دیدہ دیدن مشکل

ایضاً (۴۸۹)

مے خور کہ نہ علم دست گیرد نہ عمل | الاکرم و رحمتِ حق عز و جل
آن طائفہ اکہ از خری مے نخورند | از جملۂ انعام شمار سلے احول

ایضاً (۴۹۰) باتازہ رخے

با سرو قدے تازہ تر از خرمنِ گل | از دست مدہ جامِ مے و دامنِ گل
زان پیش کہ ناگہ شود از گردِ اجل | باد | پیراہنِ عمرِ تو چو پیراہنِ گل

ایضاً (۴۹۱)

تا کے زاہد حدیث رانی ز ازل | بگذشت ز اندازۂ این علم و عمل
مے خور کہ شرابِ ناب بے انیست بدل | ہر مشکل را شراب گرداند حل

ایضاً (۴۹۲)

مے بر کفِ من نہ و برآور غلغل | با نعرۂ عندلیب و صوتِ بلبل
بے نغمہ اگر روا بُدے مے خوردن | مے در سرِ شیشہ ہا نکردے قلقل

ایضاً (۴۹۳)

از جرمِ حضیضِ خاک تا اوجِ زحل | کردم ہمہ مشکلاتِ گردون را حل
بیرون جستم ز بندِ ہر مکر و حیل | ہر بند کشادہ شد مگر بندِ اجل

ایضاً (۴۹۴)

اسرارِ حقیقت نشود حل بسوال | نے نیز بدر باختن نعمت و مال

تا جان نه کنی خون نخوری پنجه سال — از قال ترا ره ننماید بجال

رباعی (۴۹۵)

ای دل مشنو نصیحت اهل حیل — کز باده ناب عقل و دین است خلل
گر راحت جان و قوت روح بباید — می نوش به بوستان بگلبانگ غزل

ایضاً (۴۹۶)

در سر مگذار هیچ سودای محال — می خور همه ساله ساغر مالامال
با دختر رز نشین و عیشی می کن — دختر بحلال به که مادر بحلال (بجرام)

ایضاً (۴۹۷)

کس خلد و جحیم را ندیدست ای دل — گو کس که از آن جهان رسیدست ای دل
امید و هراس ما بچیزیست کزان — جز نام و نشانی نه پدیدست ای دل (ازآن)

ایضاً (۴۹۸)

تا کی ز جفای هر کسی تنگ کشیم — وز ناکس روزگار نیرنگ کشیم
خوش باش که ایام ترا و هیچ گذشت — عیدیست بیا تا می گلرنگ کشیم (کشتم)

ایضاً (۴۹۹)

ایزد چو نخواست آنچه من خواسته ام — کی گردد راست آنچه من خواسته ام
گر جمله صوابست که او خواسته است — پس جمله خطاست آنچه من خواسته ام

ایضاً (۵۰۰)

از خالق کردگار و از رب رحیم — نومید مشو بجرم و عصیان عظیم
گر مست و خراب بوده باشی امروز — فردا بخشد بر استخوانهای رمیم (مردۀ)

ایضاً (۵۰۱)

گر من گنه روی زمین کرده ستم — عفو تو امیدست که گیرد دستم
گفتی که بروز عجز دستت گیرم — عاجز تر ازین مخواه که اکنون هستم

ایضاً (۵۰۲)

ملاحظے دل … [illegible]
… چاہا اور میں نے کیا وہ
اگر خدا کا چاہا ہوا نہیں ہے
تو اسکا کوئی اثر نہیں
ہو سکتا اگر وہ سب
صواب ہے جو کچھ اس نے
چاہا ہے تو جو کچھ میں نے
چاہا ہے وہ سراسر غلطی ہے
اور اسکا کوئی نتیجہ مرتب
ہونا چاہیے ۱۲ مہتمی

من گر ورق عمر نغمہ در شکنم	ایں خندۂ مے در دل ساغر شکنم
برخیز و پیالہ راز مے پر گرداں	باشد کہ غم جہاں ہم در شکنم

(۵۰۳) رباعی

در راہ تو تا اسپ طلب تاختہ ایم	با عیش و طرب دمے نہ پرداختہ ایم
قصہ چہ کنم کہ باب نشناختہ ایم	در منزل درد آشیاں ساختہ ایم

(۵۰۴) ایضاً

یارب تو قلم سرشتۂ من چہ کنم	تیتم و قصبیم تو رشتۂ من چہ کنم
ہر نیک و بدے کہ از من آمد بوجود	تو بر سر من نوشتۂ من چہ کنم

(۵۰۵) ایضاً

با نفس ہمیشہ در نبردم چہ کنم	وز کردۂ خویشتن بدردم چہ کنم
گیرم کہ ز من درگذرانی بہ کرم	زاں شرم کہ دیدی کہ چہ کردم چہ کنم

(۵۰۶) ایضاً

جانا من و تو نمونۂ پرکاریم	سرگرچہ دو کردہ ایم یک تن ایم
بر نقطہ روانیم کنوں دائرہ وار	تا آخر کار سر بہم باز آریم

(۵۰۷) ایضاً

ایں چرخ فلک کہ ما درو حیرانیم	فانوس خیال ازو مثالے دانیم
خورشید چراغداں و عالم فانوس	ما چوں صوریم کاندرو حیرانیم

(۵۰۸) ایضاً

شد دعوی دوستی دریں دیر حرام	دہر	الفت ز کہ مردمی کجا دوست کدام
دامن ز ہمہ کشیدن اولی باشد		از دور بہر یکے سلام است و کلام

(۵۰۹) ایضاً

گویند مرا کہ مے پرستم ہستم	گویند مرا عارف و مستم ہستم
در ظاہر من نگاہ بسیار مکن	کاندر باطن چنانکہ ہستم ہستم

رباعی

(۵۱۰)

برخود درِ کام و آرزو بربستم — در منت ہر ناکس و کس وارستم
گر صوفی مسجدم وگر راہب دیر — من دانم و او چنانکہ ہستم ہستم

ایضاً

(۵۱۱)

تا ظن نبری کہ من بخود موجودم — یا این رہ خونخوار بخود پیمودم
چون بود حقیقتِ مرا از وے بود — من خود کہ بُدم کجا بُدم کے بودم

ایضاً

این بود و نہ بود من زر (۵۱۲) بود او بود

بے بادہ نخوردہ ام دمے تا ہستم — امشب شب قدر است و من امشب مستم
لب بر لب جام و سینہ بر سینہ خم — تا روز بگرد دن صراحی دستم

ایضاً

(۵۱۳)

گفتم کہ دگر بادۂ گلگون نخورم — مے خون رز است و من دگر خون نخورم
پیر خردم گفت بجد ہست گوئی — گفتم کہ مزاح می کنم چون نخورم

ایضاً

(۵۱۴) نتیجہ میگوئی

مقصود ز جملہ آفرینش مائیم — در چشم خرد جوہر بینش مائیم
این دائرۂ جہان چو انگشتری است — بے ہیچ شکے نقش نگینش مائیم

ایضاً

(۵۱۵)

شبہا گزرد کہ دیدہ برہم نزنیم — تا پائے نشاط بر سر غم نزنیم
برخیز کہ دم زنیم پیش از دم صبح — کین صبح بسے دمد کہ ما دم نزنیم

ایضاً

(۵۱۶)

در عشق ز صد گونہ ملامت بکشم — ور بشکنم این عہد غرامت بکشم
گر عمر وفا کند جفاہائے ترا — بارے کم از آنکہ تا قیامت بکشم

ایضاً

(۵۱۷)

ہرگز بطرب شربت آبے نخورم — تا از کف اندوہ شرابے نخورم

۵۱۴ آفرینش یعنی دنیا کا مقصود صرف انسان ہی ہے اور جسم خرد میں جو بینش ہے صرف ہم ہی ہیں یہ دائرہ جہان انگوٹھی جیسی ہے اور کوئی شک نہیں ہے کہ اس کے نگینہ ہم ہی ہیں

۵۱۶ عشق میں سو طرح کی ملامت اٹھاتا ہوں اور اگر میں اس عہد ملامت کشی کو توڑ دوں تو قابل جرمانہ کے ہوں۔ اگر تیری جفاؤں کے اٹھانے کے واسطے میری عمر بھی وفا کرے تو تم سے کم قیامت تک تو اٹھاتا رہوں گا ۱۲ مصحح

تا [illegible] بر سنگ سبیح کسے	سکھے	تا از جگر خویش کباب نخورم
(۵۱۸)	رباعی	
هر روز که نیست از شراب تا کم زهرست غم جهان و تریاکش مے		زهرے بود ار دو دهر تریاکم تریاک خورم ز زهر نبود باکم
(۵۱۹)	ایضاً	
در زیر صفا که مست عشرات شدم از بازی فیل شاه چون درماندم		وز اسپ پیادہ از جفاهات شدم رخ بر رخ تو نهادہ ام مات شدم
(۵۲۰)	ایضاً	
گویند بشراب ناب باشد دائم گر خاک مرا کوزه گران کوزه کنند		گوشم به نے و رباب باشد دائم آن کوزه پر از شراب باشد دائم
(۵۲۱)	ایضاً	
اے چرخ ز گردش تو خرسند نیم گر میل تو با بے خرد و نااهل است		آزادم کن که لائق بند نیم من نیز چنان اهل و خردمند نیم
(۵۲۲)	ایضاً	
مستم رندان خرابات منم آنکس که شبے را ز بادہ ناب	طاعات	افتادہ بمعصیت ز طاعات منم وز خون جگر کند مناجات منم
(۵۲۳)	ایضاً	
من بے مے ناب زیستن نتوانم من بندہ آن دمم که ساقی گوید		بے بادہ کشید بار تن نتوانم یک جام دگر بگیر و من نتوانم
(۵۲۴)	ایضاً	
دنیا چو فناست من بجز فن نکنم گویند خدا ترا ز مے توبه دهاد		جز یاد نشاط و مے روشن نکنم او خود ندهد ور بدهد من نکنم
(۵۲۵)	ایضاً	

من ظاهر نیستی و هستی دانم | من باطن هر فراز و پستی دانم
با اینهمه از دانش خود شرمم باد | گر مرتبهٔ ورای مستی دانم

رباعی (۵۲۶) ناشب

دیگر غم این گردش گردون نخوریم | نخوریم | جز بادهٔ صاف و می گلگون نخوریم
می خون جهانست و جهان خونی ما | ما خون دل خونی خود چون نخوریم

ایضاً (۵۲۷)

ما کز می بیخودی طربناک شدیم | وز پایهٔ دون بر سر افلاک شدیم
آخر همه زآلایش تن پاک شدیم | از خاک برآمدیم و برخاک شدیم

ایضاً (۵۲۸)

ای مفتی شهر از تو پرکارتریم | با اینهمه مستی از تو هشیارتریم
تو خون کسان خوری و ما خون رزان | انصاف بده کدام خونخوارتریم

ایضاً (۵۲۹)

یکدست بمصحفیم و یکدست بجام | گه مرد حلالیم و گهی مرد حرام
مائیم درین گنبد فیروزه رخام | نی کافر مطلق نه مسلمان تمام

ایضاً (۵۳۰) نکشم قدح

من باده خورم ولیک مستی نکنم | الا بقدح دراز دستی نکنم
دانی غرضم ز می پرستی چه بود | تا همچو تو خویشتن پرستی نکنم

ایضاً (۵۳۱)

در جستن جام جم جهان پیمودیم | روزی ننشستیم و شبی نغنودیم
ز استاد چو وصف جام جم بشنودیم | ما | خود جام جهان نمای جم ما بودیم

ایضاً (۵۳۲)

افسوس که بی فایده فرسوده شدیم | وز داس سپهر سرنگون سوده شدیم
دردا و ندامتا که تا چشم زدیم | نابوده بکام خویش نابوده شدیم

آدمیوں کا خون

رباعی (۵۳۳)

ما خرقهٔ زهد در سر خم کردیم
وز خاک خرابات تیمم کردیم
باشد که درون میکده دریابیم
عمری که درون مدرسه گم کردیم

ایضاً (۵۳۴)

در مسجد اگرچه با نیاز آمده ایم
حقا که نه از بهر نماز آمده ایم
زینجا روزی سجاده وزدیدیم
آن کهنه شد است باز باز آمده ایم

ایضاً (۵۳۵)

من در رمضان روزه اگر میخوردم
تا ظن نبری که بی خبر میخوردم
از محنت روزه روز من چون شب بود
پنداشته بودم که سحر میخوردم

ایضاً (۵۳۶)

زین گونه که من کار جهان می بینم
عالم همه رایگان بران می بینم
سبحان الله بهر چه در می نگرم
ناکامی خویشتن دران می بینم

ایضاً (۵۳۷)

در دایرهٔ وجود دیر آمده ایم
وز پایهٔ مردمی بزیر آمده ایم
چون عمر نه بر مراد ما میگذرد
ای کاش سر آمدی که سیر آمده ایم

ایضاً (۵۳۸)

با افسر خان و تاج کے بفروشیم
دستار قصب بابانگ نی بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است
ناگاه بیک جرعهٔ می بفروشیم

ایضاً (۵۳۹)

چون نیست مقام ما درین دیر مقیم
پس بی می و معشوق عذابیست الیم
تا کی ز قدیم و محدث ای مرد سلیم
چون من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

ایضاً (۵۴۰) حادث — نه حادث

پاک از عدم آمدیم و ناپاک شدیم
آسوده در آمدیم و غمناک شدیم

بودیم زآب دیده در آتش دل ‌ ‌ ‌ دادیم بباد عمر و در خاک شدیم

رباعی (۵۴۱)

در پای اجل چو من سر افگنده شوم ‌ ‌ ‌ در دست اجل چو مرغ پرکنده شوم
زنهار گِلم بجز صراحی مکنید ‌ ‌ ‌ باشد که ببوئے مے زنده شوم

ایضاً (۵۴۲)

جانم زدریغ دی بدرد است مقیم ‌ ‌ ‌ بیچاره دل از نهیب فردا بدونیم
یکبارگی این عمر من اے دُرِّ یتیم ‌ ‌ ‌ رفته همه حسرت ست باندهٔ وبیم

ایضاً (۵۴۳)

چوں آتش اگر بر آسماں برگذریم ‌ ‌ ‌ وزآب رواں اگرچه پاکیزه تریم
در خاک شویم ازانکه خاکے بودیم ‌ ‌ ‌ با دست جهاں باده بده تا بخوریم

ایضاً (۵۴۴)

یارب من اگر گناه بے حد کردم ‌ ‌ ‌ بر جان و جوانی و تنِ خود کردم
چوں بر کرمت وثوق کلّی دارم ‌ ‌ ‌ برگشتم و توبه کردم و بد کردم

ایضاً (۵۴۵)

هر چند که مے خلاف دین است هم ‌ ‌ ‌ از خوردنِ مے همی کشاید گره هم
دانی که نمے چراست چندیں شغفم ‌ ‌ ‌ تا بو که مے زخویشتن باز رهم

ایضاً (۵۴۶)

یک چند بکودکے باستاد شدیم ‌ ‌ ‌ یک چند باستادی خود شاد شدیم
پایان سخن شنو که ما را چه رسید ‌ ‌ ‌ از خاک برآمدیم و برباد شدیم

ایضاً (۵۴۷)

زاں پیش که از زمانه تابے بخوریم ‌ ‌ ‌ باید که گرامروز شرابے بخوریم
کیں پیکِ اجل بگاه رفتن مارا ‌ ‌ ‌ چنداں ندهد اماں که آبے بخوریم

ایضاً (۵۴۸)

[illegible]
خدمت میں جاکر تحفہ اور
ایک زمانہ آیا کہ ہم خود
اُستاد ہو گئے اور اس پر
ہم کو ناز رہا لیکن سب کا
انجام سن لو کہ یہ نتیجہ ہوا
ہم خاک سے پیدا ہوئے
اور خاک ہی میں چلے
گئے ۱۲ عبدالباری
آسی

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم		وین یکدم عمر را غنیمت شمریم
فردا که ازین دیر کهن درگذریم		با هفت هزار سالگان سربسریم
(۵۴۹)	رباعی	شمالکان همسفریم
من بادهٔ تلخ دیر پیر خورم		واندر رمضان در شب آدینه خورم
انگور حلال خویش در خم کرده		گو تلخ مکن خدای تا می نخورم
(۵۵۰)	ایضاً	بطامات
هر روز پگاه در خرابات شوم		همراه قلندران طامات شوم
چون عالم سر و الخفیات توئی		توفیقم ده تا بمناجات شوم
(۵۵۱)	ایضاً	
از باده شود تکبر از سر ها کم		وز باده شود گشاده بند محکم
ابلیس اگر ز باده خوردی یکدم	گندم	کردی دو هزار سجده پیش آدم
نا اگر باده (۵۵۲) بخوردی	ایضاً	
یک جو غم ایام نداریم خوشیم		گر چاشت بود شام نداریم خوشیم
چون پخته بما می رسد از مطبخ غیب		از کس طمع خام نداریم خوشیم
(۵۵۳)	ایضاً	
در میکدهٔ عشق نیازی دارم		با شمع رخش سوز و گدازی دارم
انگه بمی عشق طهارت کرده		با روی بت خویش نمازی دارم
(۵۵۴)	ایضاً	
پیوسته ز گردش فلک غمگینم		با طبع خسیس خویشتن در کینم
علمی که نه از سر جهان برخیزم		عقلی نه که فارغ از جهان بنشینم
(۵۵۵)	ایضاً	
تا چند اسیر عقل هر روزه شویم		در دهر چه صد ساله چه یکروزه شویم
در ده تو بکاسه می ازان پیش که ما		در کارگه کوزه گران کوزه شویم

۵۱ جب دروازہ ظہور روز ہوتا ہے تو میں شراب خانہ میں پہنچتا ہوں اور قلندروں کے ہمراہ رہتا ہوں اے خدا تو ظاہر و باطن کا جاننے والا ہے تو مجھے توفیق دے کہ میں تیری مناجات میں مشغول ہوں"

۵۲ شراب وہ چیز ہے کہ غرور و تکبر سر سے نکال ڈالتی ہے اور شراب وہ شے ہے کہ اس سے سخت سے سخت گرہ بھی کھل جاتی ہے انتہا یہ ہے کہ شیطان نے جو ایک سجدے کے واسطے اتنی جھنجھٹ کی ہیں اگر وہ تھوڑی سی شراب پی لیتا تو حضرت آدم سے آگے دو ہزار سجدے کرتا"

عبد اسار کا آسی

رباعی

(۵۵۶)

تاچند ملامت کنی اے زاہد خام　　بارند خرابا تی و مستیم مدام
تو در غم تسبیح و ریا و تلبیس　　ما با مے و معشوقہ مدامیم بکام

ایضاً

(۵۵۷)

برمفرش خاک خفتگاں می بینیم　　در زیر زمیں نهفتگاں می بینیم
چنداں کہ بصحرائے عدم می نگرم　　ناآمدگان و رفتگاں می بینیم

(بنگریم)

ایضاً

(۵۵۸)

(بہ بینیم)

ترسم کہ چو بعد ازیں بعالم نرسیم　　با ہمنفساں نیز فراہم نرسیم
ایں دم کہ دروئیم غنیمت شمریم　　شاید کہ بعمر خود دریں دم نرسیم

ایضاً

(۵۵۹)

مائیم کہ سرمست شرابیم مدام　　در مجلس ما نیست بجز بادہ و جام
بگذار نصیحت من اے زاہد خام　　با بادہ پرستیم و لب یار بکام

ایضاً

(۵۶۰)

بارحمت تو من از گنہ نندیشم　　با توشۂ تو ز رنج رہ نندیشم
گر لطف توام سفید رو انگیزد　　یک ذرہ ز نامۂ سیہ نندیشم

ایضاً

(۵۶۱)

عید است بیا تا مے گلرنگ کشیم　　با نغمۂ عود و نالۂ چنگ کشیم
با یار سبک روح دمے بنشینیم　　رطلے دو سہ بادۂ گراں سنگ کشیم

(رطل)

ایضاً

(۵۶۲)

اے دوست بیا تا غم فردا نخوریم　　ویں یکدم نقد را غنیمت شمریم
بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست　　پس ما غم آیندہ زہر چہ خوریم

ایضاً

(۵۶۳)

تا ظن نبری کہ از جہاں می ترسم[۲]　　وز مردن و از رفتن جاں می ترسم

---

[۱] میں زمین کے فرش پر سوئے ہوئے اور زمین کے نیچے چھپے ہوئے لوگوں کو دیکھتا ہوں جتنا دیکھتا ہوں اور سیر میں عدم کے صحرا میں دیکھتا ہوں جتنے وہ لوگ جو ابھی نظر آتے ہیں یا وہ جو ابھی گزشتہ عدم کے [illegible] لوگ ابھی نہیں آئے اور یا ایسے [illegible] کہ یہاں آکر یہاں سے واپس گئے ہیں ۱۲

[۲] ہرگز گمان نہ کر کہ جہان سے ڈرتا ہوں اور مرنے اور جان جانے سے خوف کھاتا ہوں مرنا کیا حقیقت رکھتا ہے اس سے مجھ کو کیا خوف ہو سکتا ہے مجھے خوف اس بات کا ہے کہ میں اس طرح زندہ نہیں رہا جیسا کہ زندہ رہنا چاہیے تھا ۱۲ [illegible]

مردن چہ حقیقت ست زان باکم نیست	چون نیک نزیستم ازان می ترسم
(۵۶۴)	رباعی
گر من ز مے مغانہ مستم ہستم ہر طائفہ بمن گمانے دارند	در کافر و گبر و بت پرستم ہستم من زانِ خودم چنانکہ ہستم ہستم
(۵۶۵)	ایضاً
برخیز و بیا کہ چنگ بر چنگ زنیم چون بادہ خوریم در خرابات خوریم	در زلف فراز و دامن چنگ زنیم وین شیشہ نام و ننگ بر سنگ زنیم
(۵۶۶)	ایضاً
در دامن یار بے وفا چنگ زنیم سجادہ بیک پیالہ مے بفروشیم	مے نوش کنیم و نام بر ننگ زنیم ناموس ہمی دہیم و بر سنگ زنیم
(۵۶۷)	ایضاً
محرم ہستی کہ با تو گویم یک دم محنت زدہ سرشتہ اندر گل غم	کز اول کار خود چہ بود دست آدم یک چند ز جہاں بخوردہ و بر دشت قدم
(۵۶۸)	ایضاً یک چند
ہاں تا بخرابات خروشے بزنیم دستار و کتاب را فروشیم سبے	بر میکدہ بگذریم و نوشے بزنیم بر مدرسہ بگذریم و جوشے بزنیم
(۵۶۹)	ایضاً
گل گفت کہ من یوسف مصر چمنم گفتم چو تو یوسفے نشانی بنمائے	یاقوت گرانمایہ پر زر دہنم گفتا کہ بخون غرق نگر پیرہنم
(۵۷۰)	ایضاً
با زلف تو گر دست درازی کردم در زلف تو دیدم دل دیوانہ خویش	اندر رہ حقیقت نہ مجازی کردم من با دل خویش دستبازی کردم
(۵۷۱)	ایضاً

سلہ اگرچہ میں شراب سے مست ہوں تو بھی مست ہوں اور اگر کافر و بت پرست ہوں تو بھی ہوں ہر گروہ میرے بارے میں اپنے عقیدے کے مطابق خیال اور گمان رکھتا ہے اور میں جو کچھ کہ ہوں وہ سب سے جدا اور اپنے مطابق پیدا ہوا ہوں جیسا ہوں ویسا ہوں

سلہ گل کہتا ہے کہ میں مصر چمن کا یوسف ہوں میں یاقوت گرانمایہ ہوں پر منہ زر سے بھرا ہوا ہے جب میں نے گل سے کہا کہ اگر تو یوسف ہے تو یوسف کی کوئی نشانی دکھا پھول نے کہا کہ

چندانکہ زخود نیست ترم مست ترم زیں طرفہ تر آنکہ از شرابِ ہستی		ہر چند بلند پایہ تر پست ترم ہر لحظہ کہ ہشیار ترم مست ترم
(۵۷۲)	رباعی	
صبح است دمے بر سرِ گلرنگ زنیم دست از املِ دراز خود باز کشیم		ویں شیشۂ نام و ننگ بر سنگ زنیم در زلفِ دراز و دامنِ چنگ زنیم
(۵۷۳)	ایضاً	
آں بہ کہ زجام و بادہ دل شاد کنیم ایں عاریتی روان زندانی را		وز نامدہ و گذشتہ کم یاد کنیم یک لحظہ ز بند عقل آزاد کنیم
(۵۷۴)	ایضاً	
روزیکہ بکوے کوزہ گر می گذرم زاں پیش کہ گل بکوزہ گر ہدیہ برم		خود را بمیان کوزہ ہا می شمرم شاید کہ کند کوزہ یکے بادہ خورم
(۵۷۵)	ایضاً	
آں لحظہ کہ از اجل گریزاں گردم عالم ز نشاط دل بغربال کنم		چوں برگ ز شاخ عمر ریزاں گردم زاں پیش کہ خاک خاک بیزاں گردم
(۵۷۶)	ایضاً	
یکے وز ز بندِ عالم آزاد نیم شاگردے روزگار کردم بسیار		یک دم زدن از وجود خود شاد نیم در دورِ جہاں ہنوز استاد نیم
(۵۷۷)	ایضاً	ز دوے
گر در گیری چو نہ پرواز کنم یک لحظہ سرشک دیدہ می نگذارد		با عشق تو نوشے چگونہ آغاز کنم تا چشم بروے دیگرے باز کنم
(۵۷۸)	ایضاً	
آں آہ کہ پیش ہیچ محرم نزنم گر دریابم کہ جز تو کس می شنود		واں دم کہ بہ پیش ہیچ ہمدم نزنم حقا کہ بمیرم از دم و دم نزنم

جسقدر کہ میں مست ہوں اسیقدر ہست نہیں زیادہ ہوں ... جسقدر بلند پایہ ہوں زیادہ پست ہوں ... ہر لحظہ جسقدر ہشیار زیادہ ہوں ... مست زیادہ ہوں ... عالم نشاط دل بغربال کروں ... چھلنی میں چھان ڈالوں ... خاک ... اگر تو مجھ کو گرفتار کرے ... پرواز کر سکتا ہوں ... عشق ... آنکھوں ... ۱۲

رباعی	(۵۷۹)
من گوہر خود بقیمتِ کم نہ دہم	درد تو بصد ہزار مرہم ندہم
خاک درِ تو بہ ملکتِ جم نہ دہم	یک موے ترا بہر دو عالم ندہم
ایضاً	(۵۸۰)
ہنگام گل است اختیارے بکنم	وانگہ بخلاف شرع کارے بکنم
با سبزہ خطاں لالہ رخے روزے چند	بر سبزہ زجرعہ لالہ زارے بکنم
ایضاً	(۵۸۱)
دشمن بغلط گفت کہ من فلسفیم	ایزد داند کہ انچہ او گفت نیم
لیکن چو دریں غم آشیاں آمدہ ام	آخر کم ازاں کہ من ندانم کہ کیم
ایضاً	(۵۸۲)
اسرار ازل را نہ تو دانی و نہ من	ویں حرف معما نہ تو خوانی و نہ من
ہست از پس پردہ گفتگوے من و تو	چوں پردہ برافتد نہ تو مانی و نہ من
ایضاً	(۵۸۳)
حق جان جہان ست و جہاں جملہ بدن	واصناف ملائکہ حواس ایں تن
افلاک عناصر و موالید اعضا	توحید ہمین ست دگرہا ہمہ فن
ایضاً	(۵۸۴)
ہر روز ز گردش تو اے چرخ کہن	نخل طربم برکند از بیخ و ز بن
ویں طرفہ کہ نا اہل تو ازدا تہمت	کس نیست کہ گویدش بہ تنگ است بکن
ایضاً	(۵۸۵)
اے چرخ ہمیشہ در نبردی با من	درمان دگر کس و دردے با من
در ... ماندگاں نکردم با تو	در جنگ چہ بودگاں نکردی با من
ایضاً	(۵۸۶)
برخیز مخور غم جہان گذراں	خوش باش دمے بشادمانی گذراں

درطبع جہاں اگر وفائی بودے
نوبت بتو خود نیامدی از دگران

(۵۸۷) رباعی

نیک ست بنام نیک مشہور شدن
عارست ز جور چرخ رنجور شدن
خمار بہ بوئے آب انگور شدن
بہ زانکہ بزہد خویش مغرور شدن

(۵۸۸) ایضاً

یارب بہ دل اسیر من رحمت کن
بر سینۂ غم پذیر من رحمت کن
بر پائے خرابات رو من بخشائے
بر دست پیالہ گیر من رحمت کن

(۵۸۹) ایضاً

نتواں دل شاد را بغم فرسودن
وقت خوش خود بسنگ محنت سودن
در دہر کہ داند کہ چہ خواہد بودن
مے باید و معشوق و بکام آسودن

(۵۹۰) ایضاً

کس نیست دریں گفت وشنو ہمدم من
شد نالۂ من مونس و محرم من
بے گریہ چہ نیست دیدۂ پرنم من
من سر بنہم یا بسر آید غم من

(۵۹۱) ایضاً

مسکیں دل دردمند دیوانۂ من
ہشیار نشد ز عشق جانانۂ من
روزیکہ شراب عاشقی می دادند
در خون جگر زد ہمہ پیمانۂ من

(۵۹۲) ایضاً

قومے متفکر اند در مذہب و دیں
جمعے متحیر اند در شک و یقیں
ناگاہ منادیے بر آید ز کمیں
کاے بیخبراں راہ نہ آنست نہ ایں

(۵۹۳) ایضاً

اے گشتہ شب و روز بدنیا نگراں
اندیشہ نمی کنی تو از روز گراں
آخر نفسے ببیں و باز آے بخود
کایام چگونہ میکند با دگراں

(۵۹۴) ایضاً

گویند مرا کہ مے بجز کمتر ازین
آخر بچہ عذر بر نداری سر ازین
عذرم رخ یار و بادۂ صبحدم است
انصاف بدہ چہ عذر روشن تر ازین

(۵۹۵) رباعی

گر بر فلکم دست بدے چوں یزداں
برداشتمی من ایں فلک را ز میاں
از نو فلکے دگر چناں ساختمے
کازادہ بکام دل رسیدے آساں

(۵۹۶) ایضاً

بشنو ز من اے زبدۂ یاران کہن
اندیشہ مکن زیں فلک بے سر و بن
بر گوشۂ عرصۂ قیامت بنشیں
بازیچۂ چرخ را تماشاے کن

(۵۹۷) ایضاً

شرمت ناید ازیں تباہی کردن
زیں ترک اوامر و نواہی کردن
گیرم کہ سراسر ایں جہاں ملک تو شد
جز آنکہ رہا کنی چہ خواہی کردن

(۵۹۸) ایضاً

تو آمدۂ بپادشاہی کردن
با خویشتن آے زیں تباہی کردن
چیزے نہ بُدی دی و نباشی فردا
پیداست کہ امروز چہ خواہی کردن

(۵۹۹) ایضاً

خواہی بنہد پیش تو گردوں گردن
کار تو بود ہمیشہ جاں پروردن
ہمچوں منت اعتقاد باید کردن
مے خوردن و اندہ جہاں ناخوردن

(۶۰۰) ایضاً

ایں چشم پیالہ بیں بجاں آبستن
(جسم)
ہمچوں ستمے بار غواں آبستن
نے نے غلطم کہ بادہ از غایت لطف
آبیست بآتش رواں آبستن

(۶۰۱) ایضاً

مشنو سخن زمانہ ساز آمدگاں
(فراز)
مے گیر مروق ز طراز آمدگاں
رفتند یگاں یگاں فراز آمدگاں
(طراز)
کس مے ندہد نشان باز آمدگاں

۵۹۷ تو نے اپنی زندگی کو تباہ کر دیا ہے کیا تجھے اس تباہی کرنے میں شرم نہیں آتی اور تو نے تو شریعت کے (اوامر و نواہی) یعنی ان باتوں کو جو شریعت میں منع ہیں اور جن کے کرنے کا حکم ہے پس پشت ڈال دیا ہے

(۶۰۲)	رباعی	
گاویست بر آسمان نامش پروین چشم خرد ت کشاے چون اہل یقین		یک گاو دگر نهفته در زیر زمین زیر و زبر دو گاو مشتے خر بین
(۶۰۳)	ایضاً	
بر موجب عقل زندگانی کردن استاد تو روزگار چابکدست است		شاید کردن ولے ندانی کردن چندان بسرت زند که دانی کردن
(۶۰۴)	ایضاً	
دیشب بسر صدق صفاے دل من جامے بمن آورد که بستان بنوش		در میکده آن روح فزاے دل من گفتم نخورم گفت براے دل من
(۶۰۵)	ایضاً	
اے آنکه توئی خلاصه کون و مکان یک جام مے از ساقی باقی بستان		بگذار دمے وسوسه سود و زیان تا باز رہی تو از غم هر دو جهان
(۶۰۶)	ایضاً	
چون حاصل آدمی درین شورستان خرم دل آنکه زین جهان زود برفت		جز خوردن غصه نیست یا کندن جان واسوده کسے که خود نیامد بجهان
(۶۰۷)	ایضاً	
از گردش این دائره بے پایان یا باخبری تمام از نیک و بدش		برخوردار ی دو نوع مردم را دان یا بے خبری از خود و از کار جهان
(۶۰۸)	ایضاً	
جانها همه آب گشت دلها همه خون اے باعلمت خرد درو گردون دون		تا چیست حقیقت اندرین پرده برون از تو دو جهان پر و تو از هر دو برون
(۶۰۹)	ایضاً	
مے خوردن و گرد نیکوان گردیدن	نیکوان	بهتر ز هزار زاهدی ورزیدن

گر مردم مے خوارہ بدوزخ باشند		پس روئے بہشت را کہ خواہد دیدن
(۶۱۰)	رباعی	
دانی کہ چراست توبہ ناکردن من		زیرا کہ حرام نیست مے خوردن من
بر اہل مجاز است بتحقیق حرام		مے خوردن اہل راز و در گردن من
(۶۱۱)	ایضاً	
تا کے غم آں خورم کہ زیں دیر کہن		احوال مرا نہ سر پدید است نہ بن
زاں پیش کہ رخت زیں سرا بر بندم		ساقی بدہم مے کہ ہمیں است سخن
(۶۱۲)	ایضاً	
صیاد نہ حدیث تحجیر مکن		چیزے کہ نخواندہ تو تقریر مکن
چوں پیر حقیقت از تو معنی طلبد		از دیدہ بکن روایت از پیر مکن
عمہائے احوال (۶۱۳)	ایضاً	اے گریہ کن و از زبان ہیچ مگو ۱۲
احوال جہاں بر دلم آساں می کن		وافعال بدم ز خلق پنہاں می کن
امروز خوشم بدار فردا با من		آنچہ از کرم تو می سزد آں می کن
(۶۱۴)	ایضاً	
یارب ز قبول و ز ردم باز رہاں		مشغول خودم کن ز خودم باز رہاں
تا ہشیارم ز نیک و بد می دانم		مستم کن و از نیک و بدم باز رہاں
(۶۱۵)	ایضاً	
در عالم خاک از کراں تا بہ کراں		چندانکہ نظر کنند صاحب نظراں
حاصل ز جہان بوفا چیزے نیست		الا مے لعل و عارض خوش پسراں
(۶۱۶)	ایضاً	
در دامن ایں چرخ تو امگیز کہن		با یار تو سر بیک گریباں بر کن
دستے کہ زمانہ زانتا بسر و بن		کوتہ بکن انسے کہ دراز است سخن
(۶۱۷)	ایضاً	

۵۱۔ مجاز کو معلوم ہو کہ میں توبہ کیوں نہیں کرتا وجہ یہ ہے کہ میں شراب پینا گناہ نہیں جانتا واقعہ یہ ہے کہ اہل مجاز کو پینا حرام ہے اہل حقیقت کو پینا حرام نہیں سکا میں فرض کرتا ہوں ۱۲

۵۲۔ یہ جہاں جو کہنہ ہے اور دروزادہ ہے تشبیہ سے دکھاتا ہے تو دولت کے ساتھ متحد ہو جا اور اسکی ذات میں اپنی ذات کو ملا دے حالت میں اپنی ذات سے زمانہ کی شاخ پکڑ جب ہاتھ زمانہ کی شاخ نہیں سکتا یعنی اور جب تو موجود نہیں رہیگا جب تو اور تیری ہستی تیرے بیچ میں سے بچھ بگاڑ نہیں سکتی تو بہتر ہے کہ اس سے ہاتھ کوتاہ کر اور اسکو اس کے حال پر چھوڑ دو ۱۲ عبد السلام رحمی

دارم ز جفای فلک آیینه‌گون | وز گردش روزگار خس پرور دون
از دیده رخی همچو پیاله پر اشک | در گریه دلی همچو صراحی پر خون

(۶۱۸) رباعی

رندی دیدم نشسته بر خنگ زمین | نی کفر نه اسلام نه دنیا و نه دین
نی حق نه حقیقت نه شریعت نه یقین | اندر دو جهان کرا بود زهره این

نه خدمت (۶۱۹) ایضاً نه نسا و نکر

تا بتوانی مسیل به رندان می کن | بنیاد نماز و روزه ویران می کن
بشنو سخن راست ز خیام عمر | می میخور و ره می زن و احسان می کن

بشنو سخن عمر خیامی (۶۲۰) ز خیام ابدست ایضاً یکساں

آن را که وقوف است بر احوال جهان | شادی و غم و رنج برو شد آسان
چون نیک و بد جهان بسر خواهد شد | خواهی همه درد باش خواهی درمان

(۶۲۱) ایضاً

روزی که ز تو گذشته شد یاد مکن | فردا که نیامدست فریاد مکن
ز آینده و بگذشته خود یاد مکن | حالی خوش باش و عمر بر باد مکن

بر نامده و گذشته بنیاد منه (۶۲۲) ایضاً

اکنون که زند هزار دستان دستان | جز باده لعل ز کف مستان مستان
برخیز و بیا که گل بشادی می گفت | روزی دو سه داد خود ز بستان بستان

(۶۲۳) پیوست ایضاً

در جسم پیاله جان روانست روان | در روح مجسم آن روانست روان
در آب فسرده آتش سیالست | در درج بلور لعل کانست روان

(۶۲۴) ایضاً

روزی که مقدسان جنائی مسکن | گردند سوار بار زبر مرکب تن
چون لاله بخون سره آغشته کفن | از خاک سر کوی تو برخیزم من

(۶۲۵)	رباعی	
دی بر لب جوے مانگارے موزوں		من بودم و ساغر شراب گلگوں
در پیش نهاده صد سبوے گر گھرش		نوبت زدن صبح صادق آید بیروں
(۶۲۶)	ایضاً	
زیں گنبد گردنده بد افعالی ہیں		وز جملہ دوستاں جہاں خالی ہیں
تا بتوانی تو یک نفس خود را باش		فردا مطلب گزار دی حالی ہیں
(۶۲۷)	ایضاً	
از آمدن و رفتن ما سودے کو	دیجود	وز تار امید عمر ما پودے کو
در چنبر چرخ جان چندیں پاکاں	جسم	می سوزد و خاک میشود دودے کو
(۶۲۸)	ایضاً	
بردار پیالہ و سبواے دلجو		برگیر بگرد سبزہ زار و لب جو
کیں چرخ بسے قد بتان مہ رو		صد بار پیالہ کرد و صد بار سبو
(۶۲۹)	ایضاً	
اے آب حیات مضمر اندر لب تو		مگذار کہ بوسہ لب ساغر لب تو
گر خون صراحی نخورم مرد نیم		او خود کہ بود کہ لب نہد بر لب تو
(۶۳۰)	ایضاً	
آں قصر کہ بہرام ہمی زد پہلو		بر درگہ او شہاں نہادندے رو
دیدیم کہ بر کنگرہ اش فاختہ		بنشستہ ہمی گفت کہ کو کو کو کو
(۶۳۱)	ایضاً	
یاقوت لبے لعل بدخشانی کو		واں راحت روح و راح ریحانی کو
مے گرچہ حرام و نا مسلمانی شد		تو مے خور و غم مخور مسلمانی کو
(۶۳۲)	ایضاً	
چوں بادہ خوری ز عقل بیگانہ مشو		مدہوش مباش و جہل را خانہ مشو

خواهی که مے لعل ملالت باشد
آزار کسے مجوے و دیوانہ مشو

رباعی (۶۳۳)

در دیدہ بتنگ مور نور است از تو
در پاے ضعیف پشہ زور است از تو
ذات تو سزاست مر خداوندی را
ہر وصف کہ ناسزاست دور است از تو

ایضاً (۶۳۴)

روزیکہ بود وقت ہلاک من و تو
از تن ببرد روان پاک من و تو
از بسکہ نباشیم درین چرخ کبود
سر در زدہ تا بر سر خاک من و تو

ایضاً (۶۳۵)

صد سالہ

اے آنکہ پدید گشتم از قدرت تو
پروردہ شدم بناز و نعمت تو
صد سال بامتحان گنہ خواہم کرد
تا جرم منست بیش یا رحمت تو

ایضاً (۶۳۶)

اے رفتہ بچوگان قضا ہمچوں گو
چپ میخور و راست می رو و ہیچ مگو
کانکس کہ ترا فگند اندر تگ و پو
او داند و او داند و او داند و او

ایضاً (۶۳۷)

ایں چرخ فلک بہر ہلاک من و تو
قصدے دارد بجان پاک من و تو
بر سبزہ نشیں پیالہ کش دیر نماند
تا سبزہ برون دمد ز خاک من و تو

ایضاً (۶۳۸)

با ہمنفسم مرا بسے کہنہ و نو
وانگاہ فروشندہ جنت بدو جو
دانی کہ پس از مرگ کجا خواہی رفت
مے پیش من آر و ہر کجا خواہی رو

ایضاً (۶۳۹)

چون رفت ز جسم جوہر روشن تو
با جنس دگر گزین کند مسکن تو
آیند و روند ہیچکس نشناسند
تا زیر زمیں چہ می رود بر تن تو

ایضاً (۶۴۰)

از تن چو برفت جان پاک من و تو	خشتی دو نهند بر مغاک من و تو
وانگه زبرای خشت گور دگران	در کالبدی کشند خاک من و تو

رباعی چون نفت تن روان (۶۴۱)

گر با خردی تو حرص را بنده مشو	در پای طمع خوار و سرافکنده مشو
چون آتش تیز باش و چون آب روان	چون خاک بهر باد پراگنده مشو

ایضاً (۶۴۲)

ناکرده گناه در جهان کیست بگو	آنکس که گنه نکرد چون زیست بگو
من بد کنم و تو بد مکافات دهی	پس فرق میان من و تو چیست بگو

ایضاً (۶۴۳)

ای زندگی تن و توانم همه تو	جانی و دلی ای دل و جانم همه تو
تو هستی من شدی از آنی همه من	من نیست شدم در تو از آنم همه تو

ایضاً (۶۴۴)

ای دل ز غم جهان که گشتست خون شو	یا ساکن عشوه خانه گردون شو
دانی چه کنی چو نیست سامان مقام	انگار درون نیامدی بیرون شو

ایضاً (۶۴۵)

تن در غم روزگار بیداد مده	جان از غم گذشتگان یاد مده
دل جز بسر زلف پریزاد مده	بی باده مباش و عمر بر باد مده

ایضاً (۶۴۶)

در مجلس عشاق نشستیم همه	از محنت ایام برستیم همه
از باده بشوقش قدحی نوشیدیم	آزاده و آسوده و مستیم همه

ایضاً (۶۴۷)

ای یار ز روزگار باش آسوده		وانده زمانه کم خور از بیهوده
چون کسوت عمر بر تنت چاک شود	آلوده	چه کرده و چه گفته و چه نابوده

(۶۴۸) رباعی

فریاد که عمر رفت بر بیهوده | هم لقمهٔ حرام و هم نفس آلوده
فرمودهٔ ناکرده سیه رویم کرد | فریاد ز کردهاے نا فرموده

(۶۴۹) ایضاً

اندیشهٔ عمر بیش از شصت منه | هر جا که قدم نهی بجز مست منه
زاں پیش که کلهٔ سرت کوزه کنند | انداز | رو کوزه ز دوش و کاسه از دست منه

(۶۵۰) ایضاً

چند از پے حرص و آز تن فرسوده | اے دوست پے گرد جہاں بیہوده
رفتند و روند هر چه آیند و روند | یکدم بمراد خویشتن نابوده

(۶۵۱) ایضاً

با عاشق و مست و مے پرستیم همه | در کوے خرابات نشستیم همه
بگذر ز قبیح و حسن از وهم و خیال | از ما مطلب هوش که مستیم همه

(۶۵۲) ایضاً

یک جرعهٔ مے کهنه ز ملک نو به | زهر | وز هر چه نه مے طریق بیروں شو به
جامے مے است به از ملک فریدوں صد بار | خشت سر خم ز تاج کیخسرو به

(۶۵۳) ایضاً

رویے بینی مرا تو مست افتاده | در حلقهٔ زلف بت پرست افتاده
دستار ز سر قدح ز دست افتاده | در پاے تو سر نهاده پست افتاده

(۶۵۴) ایضاً

نقشیست که بر وجود ما ریخته‌اند | صد بوالعجبی ز ما بر انگیخته‌اند
من زاں به ازیں نمی توانم بودن | کز بوته مرا چنیں فرو ریخته‌اند

(۶۵۵) ایضاً

هر توبه که کردیم شکستیم همه | بر خود در نام و ننگ بستیم همه

[illegible]

عیبم مکنید اگر کنم بے خردی		کز بادهٔ عشق مست هستیم همه
(۶۵۶)	رباعی	
ای من در میخانه بسلت رفته گر هر دو جهان چو گوی افتد گوی		ترک بد و نیک هر دو عالم گفته بر من بجوی چو مست باشم خفته
(۶۵۷)	ایضاً	
هر روز برانم که کنم شب توبه اکنون که رسید وقت گل ترکم ده		از جام و پیالهٔ لبالب توبه در موسم گل ز توبه یا رب توبه
(۶۵۸)	ایضاً	
ای بیخبر از کار جهان هیچ نهٔ شد حد وجود در میان و عدم		بنیاد به باد دست از آن هیچ نهٔ اطراف بود تو در میان هیچ نهٔ
(۶۵۹)	ایضاً	
این چرخ چو طاسی ست نگون افتاده در دوستی شیشه و ساغر نگرید		در وی همه زیرکان زبون افتاده لب بر لب و در میانه خون افتاده
(۶۶۰)	ایضاً	
جانان بکدام دست برخاسته خوبان جهان بعید رو آرایند		کز طلعت خویش ماه را کاسته تو عید بروی خویش آراسته
(۶۶۱)	ایضاً	
مشنو سخن چرخ بر آواز شده کان کس که ما در آمد از مرو زبرون		می خور ز کف ساقی دمساز شده فردا بینی بکون زن باز شده
(۶۶۲)	ایضاً	
پیری دیدم بخواب مستی خفته می خورده و مست خفته و آشفته		و ز گرد و غبار خانه اش رفته الله لطیف بعباده گفته
(۶۶۳)	ایضاً	

کار جہان ہیچ از دو دیکھا بھی نہیں ہے
اور تیری بنیاد ہوا پر رکھی ہوئی ہے
اس واسطے تو کچھ نہیں ہے کیونکہ وہ
چیز جس کی بنیاد ہوا پر ہو وہ کیا
ٹھہر سکتی ہے اصل یہ ہے کہ یہ جو تیرا
وجود ہے یہ درمیان وعدم کے ہے
کہ پہلے نہ تھا اور آخر میں نہ رہیگا
تو یہ وجود کچھ نہیں بلکہ یہ بھی عدم ہے
[illegible]

غرہ چہ شوی بمسکن و کاشانہ　　بر عمر کہ ہست حاصلش افسانہ
ہمخانہ ابادی و تو افروزی شمع　　بر رہگذر سیل چہ سازی خانہ

(۶۶۴) رباعی

دل دست بطرہ طرب نا وردہ　　جام مے خوش دلی بلب نا وردہ
افسوس بسر رسیدہ روز عمرم　　روزے بمراد دل بشب نا وردہ

(۶۶۵) ایضاً

ساقی مے خوشگوار بر دستم نہ　　واں ساغر چوں نگار بر دستم نہ
آں مے کہ چو زنجیر بہ پیچد برخود　　دیوانہ شدم بیار بر دستم نہ

هشیار

(۶۶۶) ایضاً

ساقی بصبوحے مے ناب اندر دہ　　مستان شراب را شراب اندر دہ
مستیم و خراب در خرابات فنا　　آوازہ بعالم خراب اندر دہ

(۶۶۷) ایضاً

دانی زچہ رفت اوفتادست چہ راہ　　آزادی سرو و سوسن اندر افواہ
کیں دارد دہ زبان ولیکن خاموش　　واں راست دو صد دست ولیکن کوتاہ

(۶۶۸) ایضاً

دنیا بمراد راندہ گیر آخر چہ　　ویں نامہ عمر خواندہ گیر آخر چہ
گیرم کہ بکام دل بماندے صد سال　　صد سال دگر بماندہ گیر آخر چہ

(۶۶۹) ایضاً

گویند حشیش بہر دلتنگی بہ　　وز جام شراب و نغمہ چنگی بہ
در مذہب کاملاں چنیں ماندراست　　یک قطرہ مے ز خون صد بنگی بہ

(۶۷۰) ایضاً

اے رفتہ و باز آمدہ وخم گشتہ　　نامت زمیان مردماں گم گشتہ
ناخن ہمہ جمع آمدہ وسم گشتہ　　ریش از پس کون درآمدہ دم گشتہ

(۶۷۱)	رباعی
گر اسپ یراق است و گر فیروزه	مغرور مشو بدولتِ ده روزه
از قهر فلک هیچ کسے جاں نبرد	امروز سبو شکست و فردا کوزه

(۶۷۲)	ایضاً
از درس علوم جمله بگریزی به	و اندر سر زلفِ دلبر آویزی به
زاں پیش که روزگار خونت ریزد	تو خون قرابه در قدح ریزی به

(۶۷۳)	ایضاً
بنگر ز صبا دامن گل چاک شده	بلبل ز جمال گل طربناک شده
در سایهٔ گل نشیں که بسیار ایں گل	از خاک برآمده است و بر خاک شده

(۶۷۴)	ایضاً
از هر چه بجز مے است کوتاهی به	مے هم ز کفِ بتان خرگاهی به
مستی و قلندری و گمراهی به	یک جرعهٔ مے ز ماه تا ماهی به

(۶۷۵)	ایضاً
مائیم بلطفِ حق تولا کرده	وز طاعت و معصیت تبرا کرده
آنجا که عنایتِ تو باشد باشد	ناکرده چو کرده کرده چوں ناکرده

(۶۷۶)	ایضاً
تا چند ز مسجد و نماز و روزه	در میکده ها مست شو از دریوزه
خیّام بخور باده که ایں خاک ترا	گه جام کنند و گه سبو گه کوزه

(۶۷۷)	ایضاً
جانیست دریں راه خطرناک شده	تن زیر زمیں ز نیک و بد پاک شده
بس رهگذری که بگذرد بر من و تو	ما بیخبر از هر دو جهاں خاک شده

(۶۷۸)	ایضاً
اے نیک نکرده و بدیها کرده	وانگاه بلطفِ حق تولا کرده

۶۷۳ تو دیکھ کہ صبا سے دامن گل چاک ہو گیا اور بلبل گل کا جمال دیکھ کر خوش ہو رہی ہے اس وقت کو غنیمت جان اور گل کے سایہ میں بیٹھ کر زندگی گزار کیونکہ یہ پھول بہت سی مٹی فنا ہو گئے ہیں اور بہت سی مٹی سے پیدا [illegible]

۶۷۸ [illegible]

برعفو مکن تکیہ کہ ہرگز نہ بود		ناکردہ چو کردہ کردہ چون ناکردہ
(۶۷۹)	رباعی	
اے دردہ بندگیت یکسان کہ ومہ		وز ہر دو جہان خدمت درگاہ تو بہ
نکبت تو ستانی و سعادت تو دہی		یارب تو بفضل خویش بستان و بدہ
(۶۸۰)	ایضاً	
از آتش و باد و آب و خاکیم ہمہ		در عالم کون در بلائیم ہمہ
تا تن با ماست در جفائیم ہمہ		چون تن برود روان پاکیم ہمہ
(۶۸۱)	ایضاً	
با مے و معشوق و صبوح اے ساقی		از ما نبود توبہ نصوح[1] اے ساقی
تا کے خوانی قصہ نوح اے ساقی		پیش آر سبک راحت روح اے ساقی
(۶۸۲)	ایضاً	[1] اے توبہ خالص ۱۲
دردہ مے لعل مشکبو اے ساقی		تا باز رہیم زگفتگو اے ساقی
یک کوزہ مے بدہ از آن پیش کہ دہر		خاک من و تو کند سبو اے ساقی
(۶۸۳)	ایضاً	
زاہد نہ بزہد کرد سود اے ساقی		زیرا کہ عمل عیان نمود اے ساقی
پُر کن قدح بادہ تو زود اے ساقی		کامد ز ازل آنچہ کہ بود اے ساقی
(۶۸۴)	ایضاً	
شمع است و شراب و ماہتاب اے ساقی		شاہد ز شراب ہم خراب اے ساقی
از خاک برآرایں دل پر آتش ما		بر باد مدہ بیار آب اے ساقی
(۶۸۵)	ایضاً	
دردہ قدحے ز لعل ناب اے ساقی		برگیر ز آتشم بآب اے ساقی
تا عقل گریبان دلم خواہد داشت		دست من و دامان شراب اے ساقی
(۶۸۶)	ایضاً	

زاہد نے زہد اختیار کیا
مگر اے ساقی کچھ فائدہ
نہوا ایسے کہ وہ شہرت
دیتا ہے اور ریا کام لیتا
رہا تو شراب کا قدح دیجئے
کیونکہ خدا نے جو چاہا وہی
ہوا ہمیں نہ پرہیز ... گیا ہے ۱۲ عبدالباری

بشگفت شگوفه مے بیار اے ساقی	دست از عمل زہد بدار اے ساقی
زان پیش کاجل کمین کند روزے چند	جام مے لعل و رخ یار اے ساقی

رباعی (۶۸۷)　　جوئبار

ہنگام صبوح ست و خروش اے ساقی	ما و مے و کوے مے فروش اے ساقی
چہ جائے صلاح است خموش اے ساقی	بگذر ز حدیث زہد و نوش اے ساقی

ایضاً (۶۸۸)

چوں ہست زمانہ در شتاب اے ساقی	برنہ بکفم جام شراب اے ساقی
ہنگام صبوح قفل بر در زدہ ام	مے دہ کہ برآمد آفتاب اے ساقی

ایضاً (۶۸۹)

آنہا کہ ز پیش رفتہ اند اے ساقی	خواب	در خاک غرور خفتہ اند اے ساقی
رو بادہ خور و حقیقت از من بشنو		باد ست ہر آنچہ گفتہ اند اے ساقی

ایضاً (۶۹۰)

چوں مے ندہد اجل اماں اے ساقی	در دہ قدح شراب ہاں اے ساقی
غم خوردن بیہودہ نہ کار دل ماست	با این دو سہ روزہ در جہاں اے ساقی

ایضاً (۶۹۱)

در سنگ اگر شوی چو نار اے ساقی	ہم آب اجل کند گذار اے ساقی
خاکیست جہاں غزل بخوان اے مطرب	بادست نفس بادہ بیار اے ساقی

ایضاً (۶۹۲)

تا چند ز یاسین و برات اے ساقی	بنویس بمیخانہ برات اے ساقی
روزے کہ برات ما بمیخانہ برند	آں روز بود شب برات اے ساقی

ایضاً (۶۹۳)

صبح خوش و خرم ست خیز اے ساقی	در شیشہ مکن شراب از شب باقی
با یار خوریم و عیش را تازہ کنیم	ایں یکدم عمر را کہ فرداباقی

رباعی (۶۹۴)

زان کوزهٔ مے که نیست در وے ضررے — پر کن قدحے بخور بمن ده دگرے
زان پیشتر اے صنم که در رہگذرے — خاک من و تو کوزه کند کوزه گرے

ایضاً (۶۹۵)

در ده مے لعل لاله گوں اے ساقی — بکشائے زحلق شیشه خون اے ساقی
کامروز برون زجام مے نیست مرا — یکدوست که پاک اندرون اے ساقی

ایضاً (۶۹۶)

گر زانکه بدست افتد از مے دو منے — مے خور تو بهر محفل و هر انجمنے
کانکس که چناں کرد فراغت وارد — از سبلت چوں توئی و ریش چو منے

ایضاً (۶۹۷)

افتاده مرا باده و مستی کارے — خلقم زچه می کند ملامت بارے
اے کاش که هر حرام مستی کردے — تا من بجهان ندیدمے هشیارے

ایضاً (۶۹۸)

هاں تا بخرابات مجازی نائی — تا زور قلندری نسازی نائی
این راه ره مردان سرافراز است — زنهار دریں کوچه بیازی نائی

ایضاً (۶۹۹)

گر دست دهد ز مغز گندم نانے — وز مے کدوئے ز گوسپندے رانے
با لاله رخے نشسته در ویرانے — عیشے است که نیست حد هر سلطانے

ایضاً (۷۰۰) بود آں

در کارگه کوزه گرے کردم راے — در پایهٔ چرخ دیدم استاده بپائے
میکرد دلیر کوزه را دسته و سر — از کلهٔ بادشاه و ز دست گدائے

ایضاً (۷۰۱) پاے

اے از حرم ذات تو عقل آگه نی — وز معصیت و طاعت ما مستغنی

مستم ز گناہ و ز رجا ہشیارم | اُمید ز رحمت تو دارم یع...

رباعی (۷۰۲)

سازندۂ کار مردہ و زندہ توئی | دارندۂ ایں چرخ پراگندہ
من گرچہ بدم صاحب ایں بندہ توئی | کس راچہ گنہ کہ آفرینندہ

ایضاً (۷۰۳)

اے چرخ دلم ہمیشہ غمناک کنی | پیراہن خرمی من چاک...
بادی کہ بمن رسد تو آتش کنیش | آبے کہ خورم در دہنم خاک...

ایضاً (۷۰۴) تو آتش آب کنی

خوش باش کہ پختہ اند سودائے تو دی | ایمن شدہ از ہمہ تمنائے تو...
تو شاد بزی کہ بے تقاضائے تو دی | دادند قرار کار فردائے تو...

ایضاً (۷۰۵)

ابریق مے مرا شکستی ربی | بر من در عیش را بہ بستی...
بر خاک فگندی مے گلگون مرا | خاکم بدہن مگر تو مستی...

ایضاً (۷۰۶)

اے دل چو بہ بزم آں صنم بنشستی | از خویش بریدی و بدو پیوس...
از جام فنا چو جرعۂ نوشیدی | از بود و نبودگاں بہ کلی ر...

ایضاً (۷۰۷)

گہ گشتہ نہاں روے بکس ننمائی | گہ در صور کون و مکاں پید...
ایں جلوہ گری بخویشتن بنمائی | خود عین عیانی و خودی بینا...

ایضاً (۷۰۸)

بر سنگ زدم دوش سبوے کاشی | سرمست بدم کہ کردم ایں اوبا...
با من بزبان حال می گفت سبو | من چوں تو بدم تو نیز چوں من با...

ایضاً (۷۰۹)

۵۱ ابریق مے یعنی شراب کا بھرا ہوا برتن ۱۲
۵۲ اے دل جو تو اس صنم کی محفل میں بیٹھا اور تو نے اپنے آپ سے قطع تعلق کر کے اس سے تعلق پیدا کیا اور پھر جرعۂ فنا نوش کیا۔ تو پھر تو نے بود اور نبود دونوں کا غم سے چھوڑ دی ۱۲
۵۳ کبھی تو ایسے چھپا ہے کہ کسی کو اپنا پتہ نہیں دیتا اور کبھی دوسری دوسری چیزوں کے پردے میں اپنا جلوہ دکھاتا ہے اور یہ جلوہ گری تیری ہی ہے صرف تیرے ہی لیے ہے تو ہی عین عیان ہے اور تو ہی بینائی ہے ۱۲ حسی

اے دل اگر از غبار تن پاک شوی
تو روح مجردی بر افلاک شوی
عرش است نشیمن تو شرمت بادا
کائی و مقیم خطۂ خاک شوی

(۷۱۰) رباعی

پیوستہ زبہر شہوت نفسانی
این جان شریف را ہمی رنجانی
آگاہ نہ کہ آفت جان تو اند
آنہا کہ تو در آرزوے ایشانی

(۷۱۱) ایضاً

شخصے بزنے فاحشہ گفتا مستی
ہر لحظہ بدام دیگرے پابستی
گفتا شیخا ہر آنچہ گوئی ہستم
اما تو چنانکہ مینمائی ہستی

زن گفت چنانکہ مینمایم ہستم (۷۱۲) ایضاً تو نیز

از مطبخ دنیا تو ہمہ دود خوری
تا چند غم بودہ و نابود خوری
دنیا کہ براہل دین زیانیست عظیم
گر ترک زیان کنی ہمہ سود خوری

(۷۱۳) ایضاً

اے کوزہ گرا بکوش گر ہشیاری
تا چند کنی بر گل آدم خواری
انگشت فریدون و سر کیخسرو
بر چرخ نہادہ چہ مے پنداری

(۷۱۴) ایضاً

ہنگام صبوح اے صنم فرخ پے
بر ساز ترانہ و پیش آور مے
کافگند بخاک صد ہزاران جم و کے
این آمدن تیر مہ و رفتن دے

(۷۱۵) ایضاً

چندانکہ نگاہ میکنم ہر سوئے
از سبزہ بہشت ست و ز کوثر جوئے
صحرا چو بہشت ست ز دوزخ کم گوئے
بنشین بہ بہشت با بہشتی روئے

(۷۱۶) ایضاً

چون واقفی اے پسر ز ہر اسرارے
چندین چہ خوری بیہودہ ہر تیمارے (غمخواری)
چون می نرود باختیارت کارے
خوش باش درین نفس کہ ہستی بارے

---

۷۱۰ اے دل اگر تو اس جسم کے غبار سے پاک ہو جائے تو آسمان پر پہنچ جائے ... تیرا نشیمن ہے ... ۱۲
۷۱۱ ... ۱۲
کوزہ گر ذرا ہوش میں آ ... ۱۲
جو تو نے چاک پر چڑھائی ہے یہ مٹی
فریدوں کی انگلیاں اور کیخسرو کا
سر بھی شامل ہے ۱۲ ۷۱۴
... کہ تجھے ہر راز خود معلوم ہے لہٰذا
کیوں مفت رنج اٹھا رہا ہے جب
کوئی کام تیرے اختیار میں نہیں ہے
تو تجھ کو چاہیے کہ تو خوش رہے اور
... کہ تو موجود ہے ۱۲

(۷۱۷)	رباعی	
گر هست ترا درین جهان فرصت بسے پیش از من و تو بیازمودند بسے		هان تا نزنی بے مے و ساقی نفسے دنیا نه کند وفا برادر به کسے
(۷۱۸)	ایضاً	
اے دهر بکرده هاے خود معترفی نعمت بخسان دهی و زحمت بکسان		در خانهٔ جور و ستم معتکفی زین هر دو برون نیست خری یا خرفی
(۷۱۹)	ایضاً	
زنهار کنون که می توانی بارے کین مملکت حسن نماند جاوید		بردار ز خاطر عزیزے بارے از دست تو هم برون رود یکبارے
(۷۲۰)	ایضاً	
چون جنس مرا خاصه بدانند ساقی چون وا مانم بر سر خود باده دهد		صد فصل ز هر نوع براند ساقی وز صد خود هم در گذراند ساقی
(۷۲۱)	ایضاً	
برگیر ز خود حساب اگر باخبری گوئی نخورم باده که می باید مرد		کا دل تو چه آوردی آخر چه بری می باید مرد گر خوری ور نه خوری
(۷۲۲)	ایضاً	
پیرے دیدم بخانهٔ خمارے گفتا مے خور که همچو من بسیارے		گفتم نه کنی ز رفتگان اخبارے رفتند و کسے باز نیامد بارے
(۷۲۳)	ایضاً	خبر آنزاد
بر کوزه گرے پریر کردم گذرے من دیدم اگر ندید هر بے بصرے		از خاک همی نمود هر دم هنرے خاک پدرم برکف هر کوزه گرے
(۷۲۴)	ایضاً	
برگیر پیاله و سبوئے دلجوے		بخرام بسوے سبزه زار و لب جوے

سلہ اے زمانہ تو حق ناشناس ہے تجھے اپنے افعال کا خود اقرار ہے تو جور و ستم کی خانقاہ میں معتکف ہوا ہے تو کمینوں کو نعمت دیتا ہے اور لائق لوگوں کو زحمت دیتا ہے تو دو ہی باتیں اس کا سبب معلوم ہوتی ہیں یا تو تو احمق اور بیوقوف ہے اور یا بہت بڈھا ہو گیا ہے اس سبب سے تیرا کام بیفہمانہ ہے

سلہ اگر تو ہوشیار ہے تو اپنے نفس سے حساب لے یہ تو ذرا کہ تو اول میں کیا لایا تھا اور آخر میں کیا لیجائیگا تو کہتا ہے کہ شراب نہ پیونگا آخر ایک روز مرنا ہے میں کہتا ہوں کہ مرنا تو جب بھی ہے جب بھی پیئے یعنی دونوں حالتیں یکساں ہیں پیا جائے یا نہ پیا جائے

کین چرخ که صورت بتان مه رشکی		صد بار پیاله کرد و صد بار سبوی
(۷۲۵)	رباعی	
ای آنکه نتیجهٔ چهار و هفتی		وز هفت و چهار دائم اندر تفتی
می خور که هزار بار بیشت گفتم	بیشت	باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی
(۷۲۶)	ایضاً	
شاد آمدی ای راحت جانم که توئی	برانم	تو آمده و من نه برانم که توئی
از بهر خدا نه از برای دل من	بدانم	چندان می خور که من ندانم که توئی
(۷۲۷)	ایضاً	
ای بادهٔ خوشگوار در جام تهی	نهی	بر پای خرد تمام بند و گرهی
هر کس که ز تو خورد دامانش نهی	از کف	تا گوهر او بر کف دستش ننهی
(۷۲۸)	ایضاً	
بکشای درم که در گشاینده توئی		بنمای رهم که ره نماینده توئی
من دست بهیچ دستگیری ندهم		کایشان همه فانی اند و پاینده توئی
(۷۲۹)	ایضاً	
رو بیخبری گزین اگر با خبری		تا از کف مستان ازل باده خوری
تو بیخبری بیخبری کار تو نیست		هر بیخبری را نرسد بیخبری
(۷۳۰)	ایضاً	
ای چرخ همه خسیس را چیز دهی		گرمابه و آسیا و کاریز دهی
آزاده بنان شب گروگان بنهند		شاید که برین چنین فلک تیز دهی
(۷۳۱)	ایضاً	
چندین غم بیهوده مخور شاد بزی		واندر ره بیداد تو با داد بزی
چون آخر کار این جهان نیستی است		انگار که نیستی تو آزاد بزی
(۷۳۲)	ایضاً	

شیریں ز چہ گشت و تلخ چوں آمد مے		در باغ[1] چو بد غورۂ ترش اول مے
از پیشہ چہ گوئی کہ ہمی روید نے	سازد	از چوب بہ تیشہ گر کسے کرد رباب

رباعی (۷۳۳)

بے منت مخلوق رساں ما حضرے	یارب بکشاے بر من از رزق درے
کز بیخبری نباشدم درد سرے	از بادہ چناں مست نگہدار مرا

ایضاً (۷۳۴)

ور نیز شدن بمن بدے کے شدمے	گر آمدنم بخود بدے نامدمے
نے آمدمے نے شدمے نے بدمے	بہ زاں نہ بدے کہ اندریں دیر خراب

ایضاً (۷۳۵)

در نکتۂ زیرکان دانا نہ رسی	اے دل تو بسرّ ایں معما نہ رسی
کانجا کہ بہشت است رسی یا نہ رسی	اینجا ز مے و جام بہشتے می ساز

ایضاً (۷۳۶)

یک چند بعالم دل بے غم یابی	خواہی کہ اساس عمر محکم یابی
تا لذت عمر خود دما دم یابی	فارغ منشیں ز خوردن بادۂ مے

ایضاً (۷۳۷)

پیوستہ مرا افگندہ در تگ و پوے	اے چرخ چہ کردہ ام بمن است بگوے
آبم ندہی تا نبری آب ز روے	نانم ندہی تا نبری کوے بکوے

ایضاً (۷۳۸)

یا از در نیکواں بزشتی نشوی	ہاں[2] تا بر مستاں بدرشتی نشوی
گر آلت دوزخی بہشتی نشوی	مے خور کہ بخوردن و ناخوردن مے

ایضاً (۷۳۹)

مقبول و قبول خاصہ و عام شوی	خواہی کہ پسندیدہ و آنام شوی
بدگوے مباش تا نکونام شوی	اندر پے مومن و جہود و ترسا

[1] غورہ کچے انگور جو شروع موسم میں ترش تھے آخر وہ شیریں کیونکر ہو اور شراب تلخ کیوں ہو جاتی کیونکہ وہ انھیں شیریں انگوروں سے بنی تھی اگر کسی نے لکڑی کو تراش کر رباب بنا لیا تو آپ اسکو الزام دیتے اور خلاف شرع جانتے ہیں مگر جنگل کے متعلق کیا خیال ہے کہ وہ برابر سے اگاتا ہے [illegible]

[2] [illegible]

رباعی (۷۴۰)

رویے کہ دلم برنگ آبی یابی ‫—‬ در رنج دلم سبب خرابی یابی
در بحر دو دیدہ ام اگر غوطہ خوری ‫—‬ گر گم نہ شوی مردم آبی یابی

ایضاً (۷۴۱)

در دہ مے لعل لالہ گون صافی ‫—‬ بکشای ز حلق شیشہ خون صافی
کامروز برون ز جام مے نیست مرا ‫—‬ یک دوست کہ دارد اندرون صافی

ایضاً (۷۴۲)

تا کے غم آن خورم کہ دارم یا نے ‫—‬ وین عمر بخوشدلی گذارم یا نے
پر کن قدح بادہ کہ معلومم نیست ‫—‬ کاین دم کہ فرو برم برآرم یا نے

ایضاً (۷۴۳)

اے بادہ ناب اے مے مینائی ‫—‬ چندان بکشم ترا من شیدائی
کز دور مرا ہر کہ ببیند گوید ‫—‬ (خوردہ) اے خواجہ شراب از کجا آئی

ایضاً (۷۴۴)

آدم چو صراحی بود و روح چو مے ‫—‬ قالب چو نے بود و صدائے در وے
دانی چہ بود آدم خاکی خیام ‫—‬ فانوس خیالی و چراغے در وے

ایضاً (۷۴۵)

با درد قناعت کن و آباد بزی ‫—‬ در بند فزونی مشو آزاد بزی
منگر بفزونی ز خود و غصہ مخور ‫—‬ در کم ز خودی نگہ کن و شاد بزی

ایضاً (۷۴۶)

از دور پدید آمدہ ناپاک سنے ‫—‬ وز دود جہنم تنش پیرہنے
بشکست صراحیم کہ عمرش کم باد ‫—‬ وانگہ چو مے لطیف فرسودہ چو منے

ایضاً (۷۴۷)

از ذیرہ بروں

با من تو ہر انچہ گوئی از کین گوئے ‫—‬ پیوستہ مرا ملحد و بیدین گوئے

له از حلق شیشه خون
سے شادمان سے مراد ہے جو
کہ شیشے سے شراب نکال
۷۴۳ تو مجھ سے جو
کہتا ہے از راہ کینہ کہتا
ہے اور اس سے مجھے ہنسی
ہے اور یہ بھی کہتا ہے
آؤ بیٹا کو میں پیتا ہوں
میں تو دل سے اقرار کرتا
ہوں مگر پوچھنا یہ ہو کہ
کیا تجھ کو حق ہے کہ تو مجھ کو
ایسا کہا کرے یعنی تو
اس قابل نہیں کہ اوروں
کو نصیحت کرے ۱۲
عبدالباری آسی

من خود مقرم هر آنچه گوئی هستم | انصاف بده ترا رسد کیں گوئے

رباعی (۷۴۸) تتمہ لیکن

از آمدن بهار و از رفتن دے | اوراقِ وجود ما همی گردد طے
مے خور مخور اندوه که گفت است حکیم | غمهاے جهاں چو زهر و تریاقش مے

ایضاً (۷۴۹) نہ چو زہر وست

تا در تن تست استخوان و رگ و پے | از خانۂ تقدیر منہ بیروں پے
گردن منہ ار خصم بود رستم زال | منت مکش ار دوست بود حاتم طے

ایضاً (۷۵۰)

گر روئے زمیں بجملہ آباد کنی | چنداں نبود کہ خاطرے شاد کنی
گر بندہ کنی بلطف آزادے را | بہتر کہ ہزار بندہ آزاد کنی

ایضاً (۷۵۱)

گویند مخور مے کہ ہلاکش باشی | در روز مکافات در آتش باشی
ایں ہست ترا ز ہر دو عالم خوشتر | ایں یکدم کز شراب سرخوش باشی

ایضاً (۷۵۲)

از کبر مدار ہیچ در دل ہوسے | از کبر بجائے نرسید ست کسے
چوں زلف بتاں شکستگی عادت کن | زاں پیش کہ بگسلد ز تا بر نفسے

ایضاً (۷۵۳)

تا کے ز غم زمانہ محزون باشی | با چشم پر آب و دل پر خوں باشی
مے نوش و بعیش کوش و خوشدل میباش | زاں پیش کہ زیں دائرہ بیروں باشی

ایضاً (۷۵۴)

دنیا نفسے و من درو یک نفسے | اندر نفسے چند تواں زد نفسے
شکر اللہ آنکہ زندہ خوش میباش | ایں عالم بے وفا نماند بہ کسے

ایضاً (۷۵۵)

ط۵ یہ رباعی احسان کی تعریف میں ہو کہ اگر تو دنیا کو آباد کرے تو اسکا اتنا ثواب نہیں ہو جتنا ایک دل کے خوش کرنے میں ہو اگر تو کسی آزاد پر احسان کرے جسکو اپنا غلام بنالے تو یہ اس سے بہتر ہے کہ ہزار غلاموں کو آزاد کر دے۔ عبد الجبار بن ...

خشتے نہ نہم پا نزنم بر خشتے | زیں پس من و بادہ و کنار کشتے
آتش نشوم ز بہر ہر انکشتے | خوبی نبود بہر برم بانرشتے

رباعی (۷۵۶)

مے خور کہ ظریفان جہاں را دردے | برگرد بناگوش ز مے بینی خوے
تا کے گویم توبہ بشکستی مے | صد توبہ شکستہ بہ کہ یک شیشۂ مے

ایضاً (۷۵۷)

جز راہ قلندر بخرابات مپوے | جز بادہ و جز سماع و جز یار مجوے
برکف قدح بادہ و بر دوش سبوے | مے نوش کن و بکار بیہودہ مگوے

ایضاً (۷۵۸)

تا در ہوس لعل لب و جام مئی | تا در پے آواز دف و چنگ و نئی
اینہا ہمہ جنوست خدا میداند | تا ترک تعلق نہ کنی ہیچ نئی

ایضاً (۷۵۹)

زاں پیش کہ از جام اجل مست شوی | زیر لگد حوادثہا پست شوی
سرمایہ بدست آر درین رہ کانجا | ردے | سود نکنی اگر تہیدست شوی

ایضاً (۷۶۰)

اے آنکہ خلاصۂ چہار ارکانی | سخنم | بشنو سخنے ز عالم روحانی
دیوی و ددی و ملک و انسانی | با تست ہر آنچہ مینمائی آنی

ایضاً (۷۶۱)

ہر چند ز دست دہر سرکش باشی | وز جور جفاے چرخ ناخوش باشی
زنہار ز دست ناکساں آب زلال | بر لب مچکاں اگر در آتش باشی

ایضاً (۷۶۲)

بادرد بساز تا دواے یابی | از درد منال تا شفاے یابی
مے باش بوقت بینواے شاکر | تا عاقبت الامر نواے یابی

رباعی (۷۶۳)

اول بخودم چو آشنا می کردی	آخر ز خودم چرا جدا می کردی
چوں ترک منت نبود از روز نخست	سرگشته بعالمم چرا می کردی

ایضاً (۷۶۴)

از دفتر عمری گشودم فالے	ناگاه ز سوز سینه صاحب حالے
می گفت خوش آں کسے که در خانه او	یاریست چو ماہے و شبے چوں سالے

ایضاً (۷۶۵)

آں مایه ز دنیا که خوری یا نوشی	معذوری اگر در طلبش می کوشی
باقی همه رایگاں ترا ره هشدار	تا عمر گرانمایه بداں نفروشی

ایضاً (۷۶۶)

من ترک همه کردم و ترک مے نے	از جمله گریز باشدم از مے نے
آیا بود آنکه من مسلماں گردم	بس ترک مے مغانه کردم ہے ہے

ایضاً (۷۶۷)

تن زن چو بزیر فلک بے باکی	مے نوش چو در جہاں آفت ناکی
چوں اول و آخرت بجز خاکی نیست	انگار که بر خاک نئے در خاکی

ایضاً (۷۶۸)

گر شادی خویشتن دراں میدانی	کاسوده دلے را بغمے بنشانی
در ماتم عقل خویش بنشیں همه عمر	میدار مصیبت که عجب نادانی

ایضاً (۷۶۹)

هنگام سفیده دم خروس سحری	دانی که چرا همی کند نوحه گری
یعنی که نمودند در آئینه صبح	کز عمر شبے گذشت و تو بے خبری

ایضاً (۷۷۰)

اے کاش که جائے آرمیدن بودی	یا ایں ره را بسر رسیدن بودی

کاش از پی صد هزار سال از دل خاک | چون سبزه امید نو دمیدن بودی

(۷۷۱)

رباعی

ای سوخته سوخته سوختنی | وی آتش دوزخ از تو افروختنی
تا کی گویی که بر عمر رحمت کن | حق را تو کجی برحمت آموختنی

(۷۷۲)

ایضاً

ای دل می و معشوق مکن در باقی | سالوس رها کن و مکن زراقی
گر پیر و احمدی خوری جام شراب | وان حوض که مرتضاش باشد ساقی

تمام شد

خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع

پس از حمد و ثنا بر رای ارباب فطرت سلیم و صاحبان ذهن مستقیم که در میدان سخن طرازی
بجار زبانی و بطلاقت لسانی قصب السبق ربوده اند بدین گونه روشن باد که درین جزو زمان مجموعهٔ
نادر رباعیات که چون شاهدان چهار ابرو از حسن خلق با عناصر اربعه مشمول ست و مانند لیلی صفتار
بمحمل ناز زنگوله از جرس نقطه بسته بر چهار محمل دلربائی بپای کوبی مشغول یعنی کلام بلاغت نظام معروف
به رباعیات عمر خیام که سخن آفرین الامقام در تنظیم بوزن رباعی گوی مسابقت از شعرای
روزگار ربوده چنانچه حضرت شیراز بلبل نواخوان گلزار غزلیات است بدان مثابه این مصنف شیوا
زبان عندلیب نغمه سرای چمن زار رباعیات طوطی قلمش در شیرینی گفتار رخیلی حلاوت بارست و
نوای قمری سروستان چهار ضرب کلامش صافی درونان را تجلی انوار زنی کلک که گیاهی بیش نیست
ارتسام توصیف آن فرد بی مثل به درستی حواس خمسه اندرین شش جهت بیرون از امکان است
هنگامیکه از چهار سو خواهش طبع این کتاب لاجواب در رسید بار اوّل نسخهٔ صحیحه بتلاش بهم رسانیده
بتصحیح لائق و تحشی حل غوامض بنهجیکه پسندیدهٔ نقادان سخن باشد باهتمام فراوان غازهٔ قبول بر رو کشیده
و شش بار لباس پوشش انطباع گردید اکنون که فروخته شده و ارباب شوق بفرط اشتیاق طلبگار طبعش
شدند لاجرم به تصحیح تمام و نظر ثانی مولوی عبد الباری آسی از نسخهای عهد قدیم مقابله
کرده آمد چون اکثر رباعیات از جادهٔ صحت خارج بود به تصحیح و مقابله صحیح کرده شد و الحق که
فی زماننا نسخهٔ بهتر و صحیح تر ازین نسخه دیگر بنظر نخواهد رسید حواشی او را بطرز نو بزبان اردو
تبدیل کرده شد چونکه رواج زبان فارسی درمیان نیست لحال بزیر حواشی اردو آراسته شده بار دهم
در مطبع نامی منشی تیج کمار واقع لکهنؤ باهتمام ایم ڈی منیجر سپرنٹنڈنٹ ماه جون سنه ۱۹۲۹ء
حلیهٔ طبع در بر کرد ایزد بیچون مقبول عام کناد

ضروری اعلان

خدا کے فضل و کرم سے ہمارے کتب خانۂ تجارتی میں جملہ علوم و فنون کی کتابیں بزبان عربی، فارسی، اُردو، ہندی و سنسکرت کافی تعداد میں ہمیشہ موجود رہتی ہیں جن کی مفصل فہرست صرف اطلاع پانے پر روانہ کی جاتی ہے۔ کتابوں کی تصحیح کا اس قدر خیال کیا جاتا ہے کہ جو کتاب اسٹاک میں ختم ہو جاتی ہے اور دوبارہ چھاپنے کا ارادہ کیا جاتا ہے تو وہ کتاب پہلے صحیح کرالی جاتی ہے اور اس کی اصل اگر کسی دوسرے کتب خانہ میں دستیاب ہو جاتی ہے تو اُس اصل سے مقابلہ کرالیا جاتا ہے اور باعتبار کاغذ و چھپائی و سائز پہلی اصل سے بدرجہا اچھی حالت میں پیش کی جاتی ہے باوجود گرانی کاغذ و اسباب طباعت قیمت نہایت مناسب رکھی جاتی ہے اس لئے استدعا ہے کہ اگر آپ ہمارے قدیم خریدار ہیں تو آپ سے کسی سفارش کی ضرورت نہیں اور اگر آپ کو اب تک ہمارے کتب خانہ سے کسی کتاب کے طلب کرنے کا اتفاق نہیں ہوا تو براہ مہربانی کوئی فرمائش بھیج کر ہمارے کارخانہ کی صفائی معاملہ، کتب کی عمدگی اور قیمت کی مناسبت کا اندازہ ضرور فرمائیں۔

المشتہر

منیجر تیج کمار پریس صیغہ بک ڈپو

لکھنؤ